УФ-м Кавказ Ищхъэрэм и Іцэхцхэмкіз и министр Кузнецов Леврэ КъБР-м и Ізтащхьэ Кічэкічэ Юрийрэ республикам и турист-рекреаца комплексым адакіи зегъзужьыным пыщіа ічэхухэм тепсэлъыхьащ

УФ-м Кавказ Ищхъэрэм и ТуэхухэмкТэ и министр Кузнецов Леврэ КъБР-м и Ізтащхъэ КТуэкТуэ Юрий-| зтащхьэ Кіуэкіуэ Юрий-рэ дыгтуясэ лэжыгьэ |узхукіэ | уашхьэмахуэ льапэ шыіаш кікі рес-публикэм и турист-рек-реацэ комплексым адэкім зегъзужьыным пыщіа |узхухэм тепсэльыхьаш.

МИНИСТРЫМ къыхигъэ кластерым и налкъутнал мосу зэрьшытыр Энгэал мосу зэрьшытыр Энгэал соулгам адоки зегъзу-жьыным хууната тъба къузоризор ча хъуащ, Ахэр калсэ гързулум и ещан калсэ гързулум и ещан калсэ гързулум и ещан калсэ по торзулум и ещан калса гързулум и ещан калса по торзулум хар изъм бгъуз зэращари, кон-пассъру щеным пыща куунухар зэрырагъэфізку-ари, ізмалосьимохор хъзи къщща иджирей пункт-

хэр Къызэрызэlуахарш, ужь ит ильэситіми я бюд-«А псори хъарзыянізш, ауэ жетхэр щаубанхуні за-укарт уробу а захуээ- мыльку лей туухажыу за-кіыныт эхэгр туристээр ужарт Бэзэну. Ауэ алхуэлз кіыныт эхэгр туристээр ужарт Бэзэну. Ауэ алхуэлз эмал дышийэнур ди ла-сахупіар гъэ псом пажез затеухэнымкіи зэрыма- рыгьаг ухэр кърикіуэ-щіэр. Да хуитыныгы эмаш,- кърхистыщиц Куз-диізш 2018 гъэми абы и нецов Лев.

Урысей Федерацэм Кавказ Ищхъэрэм и Іуэхухэмкіз и министерствэм къитахэм япкъ иткіэ.

Кіуэкіуэ Юрий ціыхухэм щахуэзащ «Урысей зэкъуэт» партым и тхьэмадэ Медведев Дмитрий и жылагъуэ Іуэхущіапізу Налшык дэтым

Кіузкіуз Юрий дыгъуа-сэ цыхухэм шахузащ укусям хапкэх уахор гъз-эчрысей захучэт» партым эзиціянымкі зафіятьа-и ткъэмадэ Медведев Дмитрий и щывнамь-жылагъуз іузхущіапіэм. эзхуну, крыубыдау яуб-ресПУБЛІКЭМ и уна-башіым в шкъя Іузхука Кіузкіуз Юрий лъзіу за-

Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Іэтащхьэм и деж Къэрал наградэхэр тынымкіэ щыіэ комиссэм хэтхэр къэщтэным теухуауэ

Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Іэтащхьэм и Указ

Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и шышхызунум и 24-м къыдигъэкіа Указ Ізтацихым и деж Къэрал награджэр Noti3-УГ-м.
Тянымкія шыіз комиссом хэтху му 3. Мы Указым къару егъуэт абы із указым щіыггру гуадээным къышыгъэлъэ щыщізэдза махуэм щегъзжьауэ.

Тынымиз цыя комичскам аэталу мен указым цынгу гуу указым цынгуу гууазыным кыншыгтэлгэг түү казым цынгэажыр кыштан. 2. Кьару имыізжу къэльытэн Къэбэрдей-Балькъэр Республикам и Ізтащихым «Къэбэрдей-Балькъэр Республикам и Ізтащихым и деж Къэрал награжуар тынымиз шыр комиссам хар къэщтэным теухуау» 2015 гъзм № 145-УГ

ыщгээдэс ..... , Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Іэтащхьэ КІУЭКІУЭ Юрий

Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Іэтащхьэм 2016 гъэм щэкІуэгъуэм и 24-м къыдигъэкІа Указ №145-УГ-мкІэ къащтащ

Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Ізтащхьэм и деж Къэрал наградэхэр тынымкіз щыіз комиссэм

ХЭТХЭР

Къуадзокъуз М. М. - Къзбардей-Балтькър Республиком и Изпацикъзм и Администрацам и Унафаццыр (Комиссам и и Балтькър Республиком и Ізпацикъзм и Администрацам и Унафаццым и Къзбардей-Балтькър Республиком и Ізпацикъзм и Администрацам и Унафаццым и къуадзар къзбардей-Балтькър Республиком и Ізпацикъзм и Администрацам и Унафаццым и къуадзар (Комиссам и Съргания) и Къзбардей-Балтькър Республиком и Правительствам и Унафацым и къуадзар (Комиссам и Съргания) и Къзбардей-Балтькър Республиком и Правительствам и Унафацым и Къзбардей-Балтькър Республиком и Израбардей-Балтькър Республиком и Израб

къвлэм щыпсэухэм яхуэзац УФ-м и Къэрал Думэм и депутат Марьяш Ирина. Ар хэлльащ псэупіэ-коммунальнэ хозяйствэм. медицинэм. псзупі јузхухуэм ятеу-хуауэ цыхуиблым зэрызыкъы-

Ада Бэзалин.
НАПШЫК къвлэм Щоджэнщівкіум и уэрамым тет унэ №37-м
шівохэр депутатым къвльяіуная
абыжам я пщіантізр зајузапащ
щіынымкіз ядзіолыкъуну. Унам
къвда щіынальзм жубыда
зекіуалісязм асфальт телькьым,
асмижам щеджогун щівніз яізкым, алхуэдзу тіысыпізжэр щыїкым, алхуэдзу тіысыпізжэр щыї-

цыкіухэр топджэгум хуэгъэ-сэнымкіз федеральна мардэхм я спискэм узыншагъэр щра-гъэфіакіуэ спорт гупкэр къвза-рыхагъэківыкар. Иджы илъэс 15-16 зи ныбжкэр зыгъэсэн мыйзу къэ-нячна з кунущ. Апхуадзу абы кы-хигъэщащ гъэсакіуэ-егъэджакіуэ-хэм я бжыгъэр ягъэмэщізнымкіи шынагъуз зэрыщейрэр. Маркащ Иринэ ар игъэгугъац мы урхум езым ужыбы шырузах реро-лика, федерально, министерства-хэм ар къвщыхигыхъэгу. Шізналъэ махуипці пэжывгъэм хиубыдэу Марьяш Иринэ апхуадзу зіущізхэр щригъэкіуякіащ Шэ-джэм, Прохладнэ районхэм. «Урысей зэкжуэт» партым и

УсакІуэшхуэр ягу къагъэк ыж

Адыгэ литературэм и классик, усакіуэ икім тхакіуэ Шоджанцыкіу Алий дунейм зэрехыжрэ ильэс 7-5рэ зэрыри-кум текуха пакіу дыгьуасэ екіухаіац. Ар кышкызрагъэпзицац усакіузшууам и ціэр зезыкэв Кэсабрарей къзрал драмз театрым и muliantiəм ар и фэеплым

КъБР-м шэнхабзэмкіэ и министр Къума-

КъБР-м шенхабазикія и министр Къума-хув Мухьадим и псальзм къзмитъвшащ Ціодженцівику Алий кузд къммытъвщащ ціодженцівику Алий кузд къммытъвщать ми, адыгя литературом хальженнітъяфі зэ-рьокуміщар, льэпкъым къмтумитъвна щірин-хра зарыззівлажня, куздаз бъжжажа Алим жиївщ дунейм ехыжа цівыхум и і ухоу-щафз дахжор, и щіримогр къвхущихь-таху, ар яту къвтъяську погу пэльытау зи гуащімура щірбпам ядж Ціоджен-цькіў Алий нобор къвіздесьмі защівдігы-гуящіркъвим. Зи усяхем, поамахем, рас-казхем набмъвщійся у сакумитура у сакумитура ноби ди гум ильщ, - жийац Сы-жазхем.

кузыхузы поли ди. уж. и жажэм. КъБР-м и Тхакіуухэм я зэгухьэныгъэм и унафэщі Беппаев Мутіалип къыхигъэщащ Щоджэнціыкіу Алий дунейм зэрехыжуэ ильэ с пщіы бжигъэхуэ дуяками, зэращымыгъупщэр, абы и фэеплъыр кіуэ пэтми

нахъри зэрагъэлъэліэнрур. Тхакіуэ **Крушельницкий Валерий** къызэ-хуэсахэм ягу къигъэкіыжащ Щоджэнцы-кіур щіэныгъэм хуэнэхъреиншэу, хьэл-щэн дахэхэр далъагъуу зэрыщытар, усакіуэр и

Іздакъв къвщіакіа тхыгъяхэм пасэу ціз-рыіуз зэрырихъуар. Филопогие щіяныгъяхэм я доктор Гъут Іздэм и гугъу ищіащ щіяныгъялі, тхакіуз, уровіуізтары Нало Заур и гъсус у Цюджан-ціакіу Алий гъэрыпізм дурайм зэрыща-ъхжа къвіуэтэжа хъвібархэм. — Ізщеншау къватэри, бийм я гъэрыпізм къвкуутащ. Япацівкіз нямьщахам ящіэр-тахьым караматийзума хатим. Ауз загуатым караматуаты,

кънхутаци. Япошішкію номьшкомой яціюртакьми къвпаціохра хомим. Ауз агуарым яжриівці да зарьусакіузціхура, Итіана, намыцікура у ужь ижьвіці да я льэнівкура къвщівну. Я гутьор къвщівых уліям, у яуківці. Цюдженішкіў, Алий и Хенум, и льэпкъзгъухэм, и Бишіатъям епціыжакьым, пытькэрь жахуатэра хэлу и пера итаці. Ар зауэлі, усакіуя насым и щапхъвці. Алхудахуаращішкубам ягу итывну, уса зыхуаусьну зыхуарфащэр, - жиівщі Гъут Іздам.

зыхуаусыну эыхууарашэр, - жилаш гъут Іздэм. Къзбордей къэрал драмэ театрым и артист Къэмырээ Акъмад Щоджэнціыкіу Алий и «Нанэ» усэм къеджащ Алкуару Съ-бий творчествямкі» - Дівгъэлс къалэ-академием щыщ ныбжыщіяхори къри-къэліахэм къахуеджащ усактуюм и Іздакъз къвщізкія поэмэхэм ящыщ пычыгъузхэм, усэхэм.

усахам. Пак/ум зыкърагъзхъэл/ащ Къэбэрдей Адыга Хасэм и тхъэмада Хъэфодьща Мухъэмад, Къэбэрдей кързал драмо театрым и художественно унасъщ Фыра Руслан, Щоджэнцыку Алий и цэр зезыхъэ фондым и тхъэмада Щоджэнцыку Леония, сыма, пъэлгис интеллителцом, студентожи

Фунагъуя псаущихъзма я дунейпос махуэщ б1571 гъэм Къзбэрдей пшы уэлий Идар Темрыкур (Марие и адго) дунейп и цара зраз тъэм Москва Литература (Марие и адго) дунейп и цара зраз тъэм Москва Литература (Марие и адго) дунейп и цара зраз тъэм махуэц къзмаратъз за тыра за тъэм дара тыра за тыра за

◆СПИД узыфэм ебэныным и дунейпсо махуэщ ◆1255 гьэм нэмыцэхэм Кёнигоберг быдапіэм (иджы къалэщ) и лъабжьэр ягъэ-

хэм я къащхьэу къалъы-

гыыстэн правительствэ къызэрагьэпэщат. ♦ 1933 гъэм Москва Лите-ратурэ институт къыщы-зэ!уахащ. Абы тхак!уэ цы-ры!уэ Горький Максим и

жьэкіэмыхъу Мажина

Лъэпкъ Іущыгъэ:

Бэрэ хашэ иш фюккуэд.

● Щіэджыкіакіуэхэм гу зылъатапхъэ

Щоджэнціыкіў іздэм теўхуаўз

Нобэрей номерым ціькубо усахіую, тьояткь щакхабсо усахіую, тьояткь шакхабсо усахіую, тьояткь шакхабсо усахіую, тьояткь шакхабзахыщам заходам захода

CANALIS HOARES щытопсэлъыхь,

Къалэнхэм цІыхухэм

щахуозэ

КъБР-м и ізтащхьям деж сабийм и хуитынытьзхэм-кіз уполномоченняў щыіз путку светлані шакіўз- путку с Беглані шакіўз- путку с Беглані шакіўз- путку с Беглані шынапэльмі шынапэльмі шынапэльмі шынапэльмі шынапэльмі шынапэльмі шынапэльмі путку путку

ЗЭХЫХЬЭМ дэтхэнэ зыри ЗЗХЫХЬЭМ дагжна зыри зыгьэпійктейкам щытепса-льыхьащ. Сыту жыпізма, ада-анэри, егі-зджакіури, социальна лажакіури, социальна лажакіури, жабазкующаў у тама у тама

Зи гъащіэр, зи къарур къьщалъхуа къуахэм и зыужьыныгъэм тезыу-хуа, ціыху лэжу къэгъузгурыкіуахэм ящыщи даур Хъэмидбий. Къэсейхьэблэ колхозыр къыгызазыгъалашахэм, абы

щызэзыгъэпэщахэм, абы зи гуащ!э хэзылъхьахэм хабжэ Хьэмидбий и адэ Зырамыку. Ар пщ!э зы-

Зырамыку. Ар пщіз зы-хуащі, щапхъз зытрах, щіым телэжьэныр фіы-уз зылъагъу лэжьакіуэш-хуэт.

хащ, профилактикэ учётым щыт унагъуэхэм защіэгъэ-къуэнымкіз зыхуей чэн-джэщхэр ягъэнэіуащ. Апхуэдэу еджапіэхэм, хабзэхъумэ Іэнатіэхэм я

хабээхъумэ Іэнатіэхэм я лэжьыгъэ къызэгъэпэщы-кіэм, унагъуэ зэхущыты-кіэхэм я гъэпсыкіэм, профилактикэм, хабээр гъэбыдэным, унагъуэ хуэ-мыщіахэмрэ бын куэд

• Фэеплъ

ЛъэужьыфІэ

Даур Хьэмидбий

АНЭР нэщи, адэр лъэпкъщ, - жиїакъэ адыгэм?! Мыкіуэдыжын лъзужь дахэ къззыгъэнаш Даур Хьэ-мидбий. Ар Бахъсэн щіыналъэм хыхьэ Къэсей-хьэблэ (Бахъсэнёнкэ) къуажэм 1931 гъэм къы-

Аніэт наши, ожи тым мых кразыгранащ даур льымикуюдий. Ар Бажсоэн щынальэм хыхьа Кърсей курабий. Ар Бажсоэней куражум 1931 грэм кърьщалькуащ. Хьэмикрбий (Бажсоэнейко) куражум 1931 грэм кърьщалькуащ. Хьэмикрбий гугъуехьым илсыхьа цыхут. Пасэу зи адэр эыфізикуара щіалэр эыпіыжар и анэ Чэзибан и адра-анэрт. Абызми я ныбжыры хикуэтат, ауз сабий закъуэм адыгэлі нэс къыхащіыкіьну якузэфізикіны ныбжырыщій и жыржуартьым гу льатати, школым адышіросым, къузижа унафэшіым я льэіукіз ар «Красная звезда» колхозым счетовод-каскур ціолажьэ. Зи ныбжыр ильос 15 мыхра щіалэр дэмж къхмуащіа къаленым дэгуэу пэльящырт. Даур Хьэмикрбий 1950 гъэм делутатхэм я къузиж советым и секретару хах, 1953 гъэм ар кързак советым и секретару хах, 1953 гъэм ар кързак советым и исполкомым и унафэщі мэхьу.

гьэм депутатхэм я къуажэ советым и секретару хау, 1953 гьэм ар къражэ советым и исполкомым и уха-фащ махъу.

Щаля губзыгъэм зэрылажьэм хуздаурэ, и ізщіа-гьэмрэ щізныгъэмрэ хигтъахъуэрт. Хьэмидбий и адэм и хээл-щэныр зыхилъхъэмати, щіым телэжэьным и гур хузамати.

1956 гьэм щыщіардауэ Даурым парт къулыкъу зэмылізумъьнгъузхэр иільгащ. Ар щытащ парт орга-низацэм и секретару, «Красный Кавкаэ» колхозым и унафэщіым и къулазуя, 1960 гьэм Хьэмидбий КПСС-м и Бахъсэч райкомым къызэгъэлэщыныгъэм-кіз и къудамям и и ктуруазу, 1960 гьэм Хьэмидбий КПСС-м и Бахъсэч райкомым къызэгъэлэцыныгъэм-кіз и къудамям и и нструктор хъзащ. Къызэрыхаргъз-щащи, ар цізныгъэм сыт щыгъуи хуэлабгъэрт. 1963 гьэм абы Ставрополь къалэм дят совет-парт школыр, 1968 гьэм Къэбэрдей-Балькъэр къэрал университе-тыр кънукац. 1963 гъэм ар хахау шытащ «Красный Кавказ» колхозым и парт организацэм и секретару ийи а къалэным пэрытащ пціэрэ щівъхрэ иly», сы цімгыхунунутахьым, фіым зэрыхунущимжыным три-ъчыціарт. «Класный Кавказ» колхозы къраял псом цізыных «Класный Кавказ» колхозы къзала псом цізыных «Класный Кавказ» колхозы къзала псом цізыных

шинамулуту лъжови, физик зърведукущимилентами при-«Красиный Кавказ» колхозар къзрал посом цірэцію «Красиный Кавказ» колхозар къзрал піськъують Ткъз-къзуаткура Башко 1980 гъзми пів наужь абъ и пів ира-къзуаткура Башки піціратовым. Ди жата-тру зарькун-щи, а лэжьытьом ар куздра пэрытакъви. А гъз дыдом дытээтьазам и 20-м дунейм екижащ зи кърдуильь-гъуз, унафэщі щылкъэр. Пасэу щіылъэр ибгынами, ар лъзуньаюф, льзужь дажу къзвытьона адыгэліщ. Даур Хьэмидбий къуажьм, районым, республиком я жылатъу з гъщіям жыджару хата ціыхущ. Ар хажуа щытащ партым и область комитетым, КПСС-м и рай-комым, цінхубо делутаткум в район советьми и делу-комым, цінхубо делутаткум в район советьми и делу-комым, цінхубо делутаткум в район советьми и делу-

щытащ партым и область компителям, ключом в раж комым, цыхубо депутатум я район советым и депу-татуи щытащ. Даур Хьэмидбий къмуатъэфэщащ Октябрь Революцэм и орденыр, «Шіыхьым и Да-мыгъэ» орденыр, «И лэжьыгъэфіым папщіэ» меда-

Зарыжарши, цыхур псэущ ар зигу къзкыжын, и Зарыжарши, цыхур псэуш ар зигу къзкыжын, и цэр къизыlуэн дунейм тетьху. Даур Хьэмидбий уна-гъуз дахэ изу къзгъузгурык/уащ. Абырэ и щжыгъусэ Хуриратра къумщра пхъумтра задаліаш, Псоми цізны-

нэхъыщхьэ, Іэщіагьэ яіэщ, унагъуэ дахэу мэп

зиізхэмрэ защіэгьэкъуэ-ным пыщіа іуэхугъуэхэм тепсэльыхьащ. іугьуз Свет-ланэ къыхилъхьащ зэрыра-гъаджэ щіыкіэр ирагьэ-фіякіуэн мурадкіэ, ныб-жыыщізхм анкетэкіэ фізкіуэн мурадкіз, ныо-жьыщізхэм анкетэкіз ядэлэжьэну, ахэр зыгъэ-піейтейхэм нэхъыфіу хэ-гъуэзэн папщіз «дзыхь гъуэзэн папщіэ «дзыхь зыхуащі ашыкхэр» школхэм щагъэувыну. Лэскэн щіыналъэм щізныгъз щрагъзгьуэт и ізнатізхэм пщэрылъ ящищащ запачащізу ізухах зэр щабу зэрызэфіах ізмалхэм школакіуэхэр жыджэр худагъзсэну, хабзэхэм нэхъ куууз хурагъзджэьжэр

ну. Ззіущіз нэужьым щіыпіз администарцэм и унэм Іугъуз Светланэ ціыху 12 щригъэблэгъащ. Упщізхэр

теухуат алиментхэм, Нал-шык и спорт секцэхэм са-бийхэр зэрагъакіуэм, зэlэ-зэн хуей ныбжыьщіэхэм я ткыльхэр зэрагъэхьэзы-рыпхъэм, унагъуэшхуэхэм щыщхэр школым пщіэншу зэрыщагъашхэм, щІы Іы-хьэр унейуэ зэратхым. Еп-щІанэ классым щІэс Джэдгъэф Ратмир щІэупщіащ гъэмахуэ зыгъэп-сэхугъуэ лъэхъэнэм еджа-кіуэхэм лэжьыгъэ къыкуэзм лэжьыгъэ къы-зэрыхудах щІыкІэм. УпщІэ псоми хуэфащэ жэуап ягъуэтащ. ИужькІэ Іугъуз Светланэ

Лэскэн муниципальнэ щіы-налъэм балигь мыхъуахэм я Іуэхухэмкіэ и комиссэмрэ сабийхэм кіэлъыплъынымсабийхэм кіэльыпльыным ря къацихэвцыживыным із и къудамэмрэ я лэжыыгъэр кылыылынымрэ къащ- хьэщыжынымкіз ізнатізм ныкъусаныгъэ зыбжаны къвщигъузтати, ахэр гъзза- ктоживыміз занатуживания къвщигъузтати, ахэр гъззакІуэжынымкІэ

тащ.

Лэскэн муниципальнэ

щіынальэм и щіыпіэ администрацэм и пресс-Іуэхущіапіэ

Гущыгъэм дыхуззы-гъзуш ди ущияк/уз. гъузгу-гъзупъвагъу адаумуз-анзи-кузхэр дызэри/эр насы-пышхузш. Апхузаз на-хыжьыб/уюми/э Ткыр эыхуупсахым дэри да-щышш, Ми гъм илъзс 80 ирокту мы тъмгъэр зы-гухуз. Бажсэн районым кыхы Зеикъуз къуахум щыща да адашуу заша 1а-буфзыр.

ДИ АДЭШХУЭ Ізбубэчыр и ада Бузер Зеиккуу къуджэм пціршху щьзиіз
цівхут. И Ізщіагтьакіз ар
інмамт. Дин ціяныгтьафі
бгьядэлтым, къуджадахсяри
примамт. Дин ціяныгтьафі
груногъу республикаєм
шана
примамт. Дин ціяныгтьафі
груногъу
республикаєм
шана
примамт. Дин ціяныгтьафі
примамт. Дин ціяныгтьафі
примамт. Дин
примамт.
примамт. Дин
примамт.
примамт.

Илъэс куэдкІэ утхуэпсэуну, дадэ!

• Дэ къытхуатх

пщізрэ нэмысрэ я захуаку Инал, Залинэ, Гъузер, Латіи-далыу. Ди анзшихрэ, акушер рь, Алеся сымощ. Дацэра пынгъэр зритъэгъуагри, нанэрэ дэрміз щагихэ-пенсэм кіузку фельдшеру, тэльгагуэцц. Дызэры-медкестрау», акушеру лэ-цык/рэ захуагъэм, пэжы-

Журт Роберт Биберд и къуэр Налшык район судым и суд участкэ №5-м и зэзыгъэк\уж судыщ\эм и къулыкъум гъзувыным и \узхук\э

Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Парламентым и Унафэ

И Парламентым и Унасрэ
Къзбэрдей-Балькъэр Республикэм и къму ильоситку пlалъэкіз гъзувын Журт
Конституцэм и 100-нз статьям и lьюзэ 3-м,
и «и» пунктым, 117-нз статьям и выхьз 3-м,
«Къзбэрдей-Балькъэр Республикэм и за
завитьяміуж судыщідэхм я и јуджукізкоэбордей-Балькъэр Республикэм и Законым и 6-нз, 7-на статьямэм япкь иткіз
Къзбэрдей-Балькъэр Республикэм и Парламентым унафэещ!
И парламентым и Унафэи!
И парламентым и Кърганиями и парламентым и Унафэи!
И парламентым и Унафэи!
И парламентым и Кърганиями и парламентым и Унафэи!
И парламентым и Унафаи!
И парламентым и Унафаи!
И парламентым и Унафаи!
И парламентым и Инафаи!
И парламентым и Унафаи!
И парламентым и Инафаи!
И парламентым и парламентым и Инафаи!
И парламентым и пар

Кіуащ Артур Къанщобий и къуэр Прохладнэ район судым и суд участкэ №5-м и зэзыгъэкіуж судыщізу гъзувыным и Іуэхукіэ

Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Парламентым и Унафэ

Къэбэрдей-Балъкъэр Республикам и къум илъэситху пlалъякіз гъзувын Кіуащ Конституцэм и 100-нэ статъям и Івхъз 1-м Артур Къанщобий и къуэр. и им гиунктим, 171-ня статъям и Івхъз 3-м Дарур Къанщобий и къуэр. «Къэбэрдей-Балъкъэр Республикам и законым какуам щегъэжьауз. законым какуам шегъэжьауз. Закуам шегъэжьауз. оэрдеи-валькъэр Респуоликэм и законым и 6-на, 7-на статьяхэм ликь иткі 5 Къабэр-дей-Балькъэр Республикэм и Парламен-тым **унафэ ещі:** 1.Прохладнэ район судым и суд участкэ №5-м и зэзыгьэкlуж судыщіэм и къулы-

и Парламентым и УнафэщІ ЕГОРОВЭ Татьянэ

ЕГОРО! Налшык къалэ 2016 гъэм щэкlуэгъуэм и 24-м №567-П-П

Аруан район судым и суд участкэ №2-м и зэзыгъэкіуж судыщіэм и къулыкъум гъзувыным и Іузхукіэ

Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Парламентым и Унафэ

и Парламентым и Унафэ

Аруан район судым и суд участкэ
№2-м и зазыгъэм/уж судыщую и къуды
къум ильожици палъзжиз гъзкъум ягъзувын папщиз КъзбардейБалъкъэр Республикам и Суд На
гъзышхъзм и Унафъщцым къвжилъхважу
Иуан Мурат Арсен и къуды.
Затъхые участка
№2-м и зазыгъэм/уж судыщия
укан Мурат Арсен и къуды.
Затъхые участка
№2-м и зазыгъям/уж судыщия
укан Мурат Арсен и къуды.
Затъхые участка
№2-м и зазыгъям/уж судыщия
укан Мурат Арсен и къуды.
Затъхые участка
№2-м и зазыгъям/уж судыщия
укан и зазыгъям/уж къум ягъзувын папщиз къя
укан илидиров пързывания
укан и на участка
№3-м и Парламентым и и парла
ментым унафъ ещі:
1. Аруан район судым и суд участка
№4-м и зазыгъям/уж м и Парламентым и и участка
№5-м и парманентым и и парманентым и и парманентым и участка
№5-м и парманентым и парманентым и парманентым и и парманентым и парманен

Къзбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Парламентым и УнафэщІ ЕГОРОВЭ Татьянэ

Унафэ къэзыщтэхэм ящыщу Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Хэхакіуэ комиссэм хэтынухэр гъэувыным и lyэхукіэ

Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Парламентым и Унафэ

«Урысей Федерацам и ціьхухэм хахыныгъзхэмкіз я хуитыныгъзхэмдэ ре-ферендумым хэтынымкіз яіз хуитын-тъэмдэ къвзэгъэпэщынымкіз шэсыпіз нахъыщкъэхмя я і ухухкіз» Федеральна законым и 22-на; 23-на статъяхам, «Къз-бэрдей-Бальхъэр Республикэм и х-хакіух комиссэм и іузуукіз» Къзбэрдей-Бальхъэр Республикэм и Законым и та-статъям ялкх виткі Къзбэрдей-Бальхъэр Республикам и Законым и устатъя республикам и Папрацентым умафа Республикэм и Парламентым унафа

ещІ: 1. Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Хэхакіуэ комиссэм унафэ къэзыщтэхэм

лахакіуэ комиссэм унасрэ къэзыштэхэ ящышу хэгъэхьэн: Азаматов Къайсын Мухьэрбэч и къуэр Атмуразевэ Иринэ Ахъмэт и пхъур

Бекъан Заур Юрий и къуэр Евтушенко Сергей Виктор и къуэр Къардан Залым Мухьэрбий и къуэр Къудей Владимир Жантемыр и къуэр Тап Руслан Валеро и къуэр. 2. Мы Унафэр Къобэрдей-Балъкъэр Республикэм и Хахакіуэ комиссэм хуе-

гъэхьын.
3. Мы Унафэм къару егъуэт къыщащта махуэм шегъэжьауэ.

нафэщі ЕГОРОВЭ Татьянэ

Налшык къалэ 2016 гъэм щэкlуэгъуэм и 24-м №570-П-П

Бынхэм фахуэсакъ

МЫ IУЗХУР щекіуакіащ Нарткъала, Шыткъала, Мэрахкы, Чёрнэ Речкэ, Джэрамынык, Буьюу, Кьзгуей, Анзорей, Узэрадж къузжахэм. Мы зи ціз кънтіуа пори жылагтэршкуэхэши, Узашыгтубрыкіынщ я адэ-ана ямыгтыусау Іузхуншау сабилплі фізкія узрамым зарыдэмытар, дуз щізпхьаджатьар кыззрыкулгуа-

фіэм тепщіыхьмэ, а пліыри мащіэкъым. Нарткъалэ хабзэхъумэ къудамэм ира шэліащ илъэс 15-17 зи ныбжь щіалэхэр

шэліаш ильзо 15-17 зи ныбжік щіалэхэр ахэр ливэ, утрін зэрефа щуьзусьтьгуэри хысьзу. Административна дафтэрхэр ягьзусьзаура наужь, ныбжыщіахэр я ада-анэхэм Ізрагьзжьэжащ. Рейдар шеңіуасым гьуші гъузгу, авто-вокзал щіыпізхэр, сату щіапізхэр, атпека здащьтхэр щіапщьтыкіащ. Псори зэхату сату щіаліз 34-рэ къв-пщьтати, балигъ мыхьуахэм фадахэмі, тутын, наркотикожі иращэу яльэг-эуа-къвм, ауэ фадахэмі щыпщэ хъуну зы-маны эрэмніар къримыдзау сату зыштыкуэнтетиллі административна жэуа-пым ирашэліаці.

тыкуэнтегинин жарынын күзүн кузуулуу кузуулуу кузуу к

• Прохладнэ щіынальэ

Рейд хэхахэр щрагъэк Іуэк І

Къуаншагъэ емы-гъэлэжьыным, жыла-гъуз хабзэр гъэбыдэ-ным тещіыхъа Къэбэр-дей-Балъкъэрым и къэрал программэм хыхьау, щэкіуэгъуэм и къэрал программэм хыхьэу, шэкіуэгъуэм и 21-м Прохладнэ къалэм шрагъэкіуэкіащ хабээр къызэгъэпэщыным, хьэулейхэр къэхутэным, фадэхэкіхэмрэ тутынхэкіхэмрэ ныб-жьыщіэхэм езыщэхэр къыщіэгьэщыным теу-хуа къэпщытэныгъэ-

АБЫ хэтащ полицэм, республикэм Егъэджэ-ныгъэмкіэ, щіэныгъэм-

Сату щіапіэхэр - фа-дэхэкіхэмрэ тутынхэкі- полицэм и іэщіагьэлі-

лэм и администрацэм хэмрэ щащэ тыкуэныш-деж сабий зеиншэхэм хуэхэри нэхх ціькіухэри, кальыплымар хьа- киоохэри къалщыгац щхэащыжынымкіэ щыіз абыхом я лэжьакіуэхэм къудамэм и ізщіагъэлі- хабэзм къигъэувхэр хэр.

хэм республикэм и шІынальям рейд хэхауэ тху щрагьэх/уэчВаш, сату щапізу ліныш кьапшы-тац, Хабэзм къемызэгь-ыкыхусаньтьсэ у 17 къв-хугац, Абыхэм ящыщу 7-р фара, 4-р тутын ээрацы шІынбий, 4-р тутын ээрацы шІынбий, 4-р тутын ээрацы шІынбий, 4-р тутын ээрацы правод баратыный, 4-р тутын ээратыный ээраный пожын-тьы ээраный пожын-тыз ээрарагьэх/уэкЫм теуухуш, 4-р тутын ээрагийный перуухуш, 4-р тутын ээрагийн ээрийн э

теухуащ.
Балигъ мыхъуахэм фадэхэкІрэ тутынхэкІрэ иращэу гу лъыфтэмэ, мы телефонхэмкІэ фы-

мы телефондамкіз фы-къэпсалъэ хъунущ: КъБР-м щыіз МВД-м дзыхь зыхуащІ и теле-фоныр: (8662) 49-50-62; КъБР-м щыіз МВД-м балигъ мыхъуахэм я Іуэхухэмкіэ и къудамэм: (8662) 49-53-70;

фпэгъунэгъуу щык полицэм и Іуэхущіа піэмрэ 02 телефоным кіэ.

КъБР-м щыІэ МВД-м и

«Дзыхь зыхуащІ» телефонхэр

Къэбэрдей-Балъ-къэрым и цыхухэу Гу Зъитьыттапхъэ пица зыхучация з им н а гъз у а н ш я у з им н а гъз у а н ш я у з им н а гъз у а н ш я у з им н а гъз у а ги з участво по поративна шта-ку у а гъз участво по поративна и гъз участво по поративна и гъз участво по поративна и гъз участво по поративно пора

		КъБР-р электрокъарукіэ	токыр езытхэр	(8662) 77-19-45
	шынагъуэншэу къызэгъэлэщы- нымкіэ оперативнэ штабыр		газыр өзытхэр	(8662) 40-12-38
	Предприятэхэм я дежурнэ службэхэр			
	1	«Кавказ Ищхъэрэм и МРСК - «Къэббалъкъэ- нерго» ПАО-м и Къэбэр- дей-Балъкъэр къудамэр	(8662) 77-19-45	т. 77-12-32, ф. 77-11-30, t/t@kbr-mrsk-sk.ru
	2	«РусГидро» ПАО-м и Къэбэрдей-Балъкъэр къудамэр	(8662) 77-94-05	ф. 77-94-31, т. 77-94.05, kbf@kbf.rushydro.ru
	3	КъБР-м и «Шэджэм- энерго» ГУП-р	(86630) 4-15-12	т/ф (86630) 4-15-12, che- gemergo@mail.ru
	4	«Къэббалъкъкоммун- энерго» МУП-р	(8662) 42-49-79, 42-32-32	ф. 42-52-20, oaongek@ mail.ru
	5	«Къалэ электросетхэр» АО-р, Прохладнэ къ.	(86631) 44-5-45	ф/т (8663I) 4-54-10. pges@inbox.ru
	6	«Промэлектросеть» ООО-р, Прохладнэ къ.	(86631) 4-46-08	T. (8663I) 4-46-08, pro- melektroset@yandex.ru
Į	7	«Газпром-газыр зыгуэш Налшык и ІуэхущІапІэ» АО-р	(8662) 40-12-38	ф. 40-09-87, т. 40-95-65, info@kbgaz.ru

гъз нахъвщихъз, (эщіятъз нющ, утот до саухар. Я адар позумама, и бынхам мы гъзм зтату ягъз-льялівнут абы и ныбжывы ритьоз 65-ра зарырикъру. И щхъзгъуса Хурирот (ари, ди жагъуа зарыхъунци, илъз-сиц хъуащ дунейм зарежыжрэ) хунасащ бынхам я

насып илъагъўну. Псом нэхърэ нэхъыщхьэращи, Даур Хьэмидбий и Іузхущафэ дахэхэр, хэлъа гупцанагъэр ящы-гъупщэркъым Бахъсэнёнкэ къуажэм щыпсэухэм.

уэрдокъуэ Женя

• Жыжьэ - гъунэгъу

илюшинэ Миланэ, тхыдэ щіэныгъэхэм я кандидат, доцент, <mark>Санкт-Петербург</mark>

Бэркъцкъц и зэманым мамлюк сулътанхэм тепщэгъцэр зэпаубыдауэ зэрыщытар

тепщэгъуэ кіэщіыр

тепщэгъуз к1эщ1ыр

Змир зыкъэзы1этахми я пашэ Иэлбугэ 1ы+Насири бэхърит тепщахми я иужърей Хъэжы султаты тупатъэувэхжийну иукъэздиящ. Езы Иэлбугэ мысърыдээм и унафозди кънштэри, къэрал унафор ээригъэкlурн шімдэат Ар Хьэжы Мантрырг, іуахухэм я нохъ цівкікури кымыгъаны у Оутьтаньний и дорбээрым тыгъэ хуищіа наужъ. Иэлтьырг, іуахухэм я нохъ цівкікури кымыгъанау. Оутьтаньний и дорбээрым тыгъэ хуищіа наужъ. Иэлтьырг у уражым, Хьэжы Манорг, «Дэрбээр нагъунэ теухуа си унафохэм тъугэу нагъунэ теухуа си унафохэм тыута унафохом тъугуу мыстууалу сертууара суутьтан унафо са сізціальзыў» жиіэри, чи жысъху шіма хуэмці».

Бэркъукъу и бийхэр

ЗЗЩОХЬЭЖ
Бэркжуксу Кэрэк щы! з и эмирхэм я зым и унэм къвщаубыдащ.
Яукінну тегушхуахскым, абы и
льэннькуэр щьта мамлюком зыкызатынкіз шынахэщ. Излюуга Анкасири а Мысырым зыщачызыг-ызщкіуа мамлюкэр и натіз ирикэкішташ, унасрэ зымыгзымыгала унасрэ
унасрэ унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
унасрэ
ун тепщэщіэм ізуэлъауэншэу едэіуэн. Абы ипкъ иткіэ, «Ипэрей уна-фэщіхэм лей зрахахэр Йэлбугэ ан-Насири деж кърекіуэ, пэжрэ захуа-гъэрэ къагъуэтын папщіэ», - жаіэри

Насири деж кърек/у», пэжрэ замуагьэра къвтуэтын папица»—, жајари ягъз/уаш, Излбуга зыщымыгугъа удыныр абы и дамягъуу щыта, Ізл-Ізшраф одгатари удыныр дей и дамягъуу шыта, Ізл-Ізшраф одгатари, Излбуга удыныр къвтуэдши, Измъри къвс къвру къвтуэдши, Измъри къвс къвтуэши, Измъри къвс къвтуэши, Измъри къвс къвтуэши, Измъри къвс къвтуэши и мампокоза заразмания бий нахъ пъръвежъзу щыта Излбуга и јазур хъвтъз ищіри, Минташ и телъба хъужхэр замания бий нахъ пъръвежъзу щыта Излбуга и јазур къртъз и и мамирасър шкъвж и и пъвнъкъузи и мамирасър шкъвж и пъзнъкъузи мужъузащ сулътай къзсан и цізр зевъкъз маждужну зактуэн ухасуращ сультай къзсан и цізр зевъкъз маждужну зактуэн кърсан унафър махуа покой вейуахи на мужър измър куати и манирасът удына ри махуа покой вейуахи на мужър куатура удатура на махуа и пъзнъкуэм музъра удатура разира махуа паша Минташ живаци «Съз съвтивъз мужър измира сультай ражъры зывширатьсям я паша Минташ живаци «Съз съвтивъз мужър за одинатъз у на сър за одинатъз у на одинатъз у на сър за од

къызитауэ аращ, езым щіыхэм я няхъыфіхэр зэщімкъуащ. Сэ си лъапсэм ильэсым дирхьам 600 оок къудейщ къытекіыр. Е езым си-мыукіауэ, е сэ езыр сымыукіауэ сыувыіэнукъым».

мыйкауа, е со езыр сымыукауа сыувыізмукымым. Абы иужь льыгьаж гумый мырады мужь льыгьаж гумый мырады мамака Улаука баркыукау и мамлюкогр Минташ и дазм жыхыры, Минташ и кырал камака жырады жылыры, Минташ и зауыткым журат. Алуадиз шынагатур зауыныбам журады жырады жарады жара

мафір шіадэят. Жощым Минташ и даям Излібуго епціыжахар кынцыжахуэм, Излібуго выцалізм далугорую ел піцькахар кынцыхахуэм, Излібуго Быдалізм даму далугорую езыр абы и унабры арынцызуар, и адам зэрыхуэлых арынцызуар, и адам зэрыхуэлых арынцызуар, и адам зэрыхуэлых арындызуар, и адам зарыхууральхыэри кызпечен и далугору арындызуар и далугору арындызуар уралугору арындызуар уралугору арындызуар арындыз арындыз арындыз арындыз арындыз арындыз арындызындыз арындызындыз арындызындыз арындыз арындыз арындыз арындызындыз арындызындыз арындызындыз арындызындыз арындызындыз арындызындыз арындызырындызыр арындызыр арындызырындызыр арындызырындызырындызырындызырындызырындызырындызырындызыр арындызыр арындызыр арындызыр арындызыр арындызыр арындызыр арындызырындызырындызырындызындызырындызырындызыр арындызыр арынды

къукъу кънутіыпщыжу езыр абы и льаныкъуэ зэрыхъуа хъыбарыр къзсаци. Минтан и поз емыбложу пъвъим призона и позака къргитана и позака къргитана и позака къргитана и позака къргитана и позака и

Шэрджэс сулът аным унафэр къы врохьэж

изримас суль інаным унафор къыізрожьэж
Алщіондоху Каир пэгьунэгьу Кус къвлэм ирагьэша мамлюкохми, Хьэлэб оліыкіму ягльякіуа Илалоуга и къулькърщіятьуми зыкъвлащи, умум атмурация псынцізу зикъузма пруги, Бэркъуксу и тарам образовани, умум атмурация псынцізу зикъузма брокъуксу и мамлюк 300-ри насащ, 1388 гъэм жэлуэгъуэм и 14-м Бэркъуксу Дамаск къыбгъэдохьэ. Къвлэм къэсын ила эр зэхэуэ зыбтжанам щытекіуат, Излоўгэрэ Минташра тезырыб щынальэм ирагьзіэлкъукіа эмирхар и дзям кіуз пэтим къыжоку замуза зыбтжанам цытекіуат, Излоўгэрэ Минташра тезыроў шынах унажанам пашэў. Хъэдынальар нэщіт, Минташ ягъэтысахміра Бэркъуксу и мамлюк щіэлкъу-ажахма я унахэмрэ кънщырт. Абы эмир хакіуадахэм я бын зейншахэн умутьэтыльа ахьшэхэр эзщіккурыц, коптхэм диркъэм 100000, журтхэм диркэм боло образовання на унажар на права прав

прозыствукъми, я Порижъри ма-ціот.

Дзям Щам мунотіа ноужь, Каму цівхухом зыкъвщаїтац. Бэр-кчукту и мамлюкозм, пщівм я нахъвіщью Бута Ізт-Тургамури я пашэу жьэпсьям исхэм, щіэтівмі ящіри къвщіряткуэмащ, итіанз ізщі я къвщтори Минташ къмгъэна зары зэграум'ащ. Зыкъзэнарч рирг-нахъщзожньмую з зурьзакънру ирг-зактырах камура з урьзактура урна-тива урна зарызактура урна-пажніри. Абы и уням щапа мам-люк Излбугэ Ізс-Салими Сэфэа и тепцям деж дзузарру (канце-лярием и нахъвщихыу) щьяга-кърт. Къвгатеть раз увщів-тьу Дамаск кіуа наужь, Излбугэ цаїнть Бэркуку и змир штівгу цаїнть Бэркуку и змир штівгу цаїнть Бэркуку и змир штівгу разпоможня за Салими Сэфэа утнакты за Салими Сэфэа утнакты за Салими Сэфэа за Салими Сэфаа за Салими Салими Сэфаа за Салими Салими Сарими Сарими за Салими Салими Сарими за Салими Салими Сарими за Салими Салими за Салими Салими за Салими Салими за Салими Салими за Салими за Салими за Салими за Салими за Салими за Салими за

кънутіыпцыжфи, абыхам Была піэмра жырэзінальзмор а Ізмыщіз иральжэжаці. Бэркъуксэрэ Минташра я къару захагьжівліві захуар 1390 гыся узахагьжівліві захуар 1390 гыся цывшылям и 2-м екіуакіаці. Бэр-клуксу поземыбляжу зэрыззуам куразу, Минташ ахэр ижьымкім сэмьгуликім иригьахіуэтыфат. Ауз мінташ текіуалауу жыпізныр иджыри пасэт. Апціондаху Бэр-курксу зэрыхвэрийр кыпізныя ижыпры, къалифымар сультіан къэмы Манструра гързу пубыгаці, ахэр захуаум кыромыкьзу дзах харазенальтар зэрыгы мысер гу заціоціахом яптэтуунтуу, жы жыраменальтар зэрыгы мысер гу заціоціахом яптэтуунтуу, жы жыраменальтар зэрыгы мысер гу заціоціахом яптэтуунтуу, жыр жыраменальтар зэрыгы мысер гу заціоціахом яптэтуунтуу, жыр жыраменаль захушыру жыш пор сультіаным и піцыіям щигьэкіуата науж цыру льыгьаж гуащі рыдам Бэркыксу и мамятіхуар захушысу жуш пор сультіаным и піцыіям щигьэкіута наужь, жьяжы Мансур езым и гу-кьіздэжкіз тахьтэм текіри аргузру

CA AALIS HCARS

сультГану теува Ізл-Мэлик Ізз-Захир Бэркъукъу хъалифым тхъэ иригъв/уэри, Каир дятівско-яжещ. Политикэ и льэныкъузкіз Бэр-кукъу и унафо щіымія Бейбарс уигу къетъэкіыж. Жытізм и щыхьтяц азуам хуэщія, сультІа-ныр зи тепца къэральгъзуам Аббасиджэм я щібля зылифым унафэ гуэр зэрыщы!вщізтьям. А јухху земьячірь Бейбарс зэригъзунафэ гуэр зэрьициольшилий уму эрьжонар Бейбарс зэригьэ-пошауэ щыташ, иржы мис, илъэ-сиша дойа наужь, мампиок теп-ща Бэркъуксу абы мыхыэнэщів иритыжат. Бейбарс жылифым и пщыліу нэгьуэщі мыхыуми фокіз экісигьэльгуэу щытама, Бэр-къужку и зэманыма шытыкібм зи-жуэжури, зэм кымыть-гэзэжыну хьалифыр сультійаным и пщылі хуэт. Дин тепцогуэр текунуэн па-пціз чэмыр за льзбактуз за-куэт за-хылифымрэ сультійанымра зы нэрыбгэу щептынір, ауз ар къз-сууатський.

узум я деж зыщиужьащ. Мысырыр къэзыубыда Селим Езанэр (1512 -1520). «къалэ лъапІитІми я пшылі»

жабазар мамлюк захатыкам хагындын дажабазар мамлюк захатыкам хагындын дойоным улуу таруу таруу

Зыгъэхьэзырар **ЧЭРИМ Марианнэщ**.

УО-м и УОСИН-м КъБР-м ши/з къудамом и ложьа-кууз, подполковник Къвд-дзи Владимир СССР-м и МВД-м и еджаліз ножъьщ-ъзжур къвухащ, 1980-2007 гозхом КъБР-м и МВД-м Ізнатіз зэмылізужынгъуз-жэр щибыта-руз пеньта-кузщ, Иджы ар етъ-джа-кузу щольва-ы ПУ-214-м и 3-но колонием и еджалізм. Умагъ-узиц, лохумти изиц. Унагъуэщ, пхъуиті иіэщ

Унагнуэш, лхьуиті міэш.

- Владимир, түтнакъээм уалалэмьэну, уахтыну, уагурыі уану гутыкъээ? «Кыгожым ууараш, зыкій нахолейкым. Тутнакъэм теухуауз цівхууам я нагу куыціагьэжымар зэрыщыт дыдымр зэгжуэркым уагурнакызры зэтексыым. Тутнакызры зэтексыым. Тутнакызры зэтексыым. Тутнакызры зэкызыыбышідый, замаліатыкызыыбышідый, замаліатыкызыыбышідый, замаліатыкызыыбышідый, замаліатыкызыыбышідый, замаліатыкызыыбышідый, замаліатыкызыыбышідый, замаліатыкызыыбышідый, зымаліатыкызыыбышій, замаліатыкызыыбышій, замаліатыкызыыбышій, замаліатыкызыыбышій, замаліатыкызыыбышій, замаліатыкызыыбышій, замаліатыкызыыбышій, замаліатыкызыыбышій, замаліатышый замаліатызамаліатына-

игъащизкі зызымих кужлени.

- Уа автомеханикэмкі рименем. А еджапізр зыхуазм крытука бараці кура да барація гору да сума да с хват іхвілік идопыж, ганапіз къахудогъуэт, улахуэ кърату лэжьэну Іэмал яІзу. Сэ куэдрэ срохьэлІэ тутна-къэщым исыху ІэщІагъэ зэ-зыгъэгъуэта, хуит хъужа

Зи къулыкъум ХУЭПЭЖ псэлъэгъухэр

наужь лэжьапіз тыншу кьозыгьуэта ціькухам. Абыкам у
«двягьоджат, кітьырбть»;
«двягьоджат, кітьырбть»;
«двягьоджат, кітьырбть»;
«двягьоджат, кітьырбть»;
«двягьоджат, кітьыр дрягь урубожуво угу угала махъу,
— Сабийхэм якэт егьэджакі узахмя я лэжьыгьэр кьашехьэльэм і шызіш. Зи грашізр матыншу кьезамізр матыншу кьезамізра матыншу кырамізра праводать замізра матыных ураларажьы, абыхам шізныгьэ гуэр ябгьэдалітьзыня папиціз, адталарым баз кьыхуэбгьуэтыфын хурящ, аджу.
— Пэжіш, Абы и льэны-

Хабзэхэм щыхагъэгъуазэ

Къзбардей-Балъкъзрым и къалэхэмрэ и район-хэмрэ полицэм и лэжьа-кіуэхэм цэкіуэгьуэм и 18-м щрагъэкіуэкіащ сабийхэм къззэрыщихэщыж хабзэ-хэм я махуэ.

АКЦЗР теухуауэ щытащ сабий зеиншэхэр, адэ-анэ зыцхээцымытгыжээр дэйэгнэннэм, а квалэныр хаб-закіз зи пцерэльтэмирэ кэзыгыхуахэр ямыізжу кьэнахэр зэзышэліэну зи мурадхэмээ эьхуэфащэчэнджэцхэмахэр жыхуэфащэчэнджэцхэмахэ шыныгых урысейи и МВД-м іуацьямахуэ щынальзм щийэ полицей къудамэмрэ про-

филактика Іузкур захьеліа Івнатізкаміре, прокуратурам и Івщіатьвлікор віщівтвуку, кабазмі жуую зыказытьствувамі муркі заказытьствувамі муркі заказытьствувамі муркі заказытьствувамі муркі заказыться картинамі куркі заказы

Уэсмэнрэ. Акцэр щекІуэкІым зыхуей чэнджэщхэр телефонкІэ

жра!ащ. Юрисконсультымрэ ба-мура!ащ. Юрисконсультымрэ ба-лигъ мыхъуахэм я јузхухэм-кlэ отдельм и къудамэм и лэжьак!уэхэмрэ, профилак-тикэ учётым щыт унагъуз-хэри хэту, районым щыщхэм я улиців 17-м жэуап иратащ. Захуэзыгъзза псоми юриди-

ческэ, нэгъуэщІ зыхуей дэ-Ізпыкъуныгъэхэр зэпкъры-хауэ ягъуэтащ. Урысейм и МВД-м и «Ар-

иратащ. Урысейм и МВД-м и «Ар

уан» щІыналъэ зэхуаку къудамэм и полицейхэр ныбжьыщІэхэм яхуэзащ, абыхэм епсэлъащ, видеоабыхэм епсэлъащ, вид фильмхэм ирагъэплъащ.

КъБР-м щыІэ МВД-м и пресс-Іуэхущіапіэ.

КІэрыхубжьэрыхум мылъку къыхех • Май щыналъэ

НОВЗ-ИВАНОВСКЗМ и зы щіыпізм кіз-рыхубжьарыхухэр ирашалізри, абдежым щізазхадзых. Щхьхузу ягьэтіяльа пкъз-кізбжьякізр, абджыр, гъущіыр, пластмас-сэр Май къвлам щізів ізкымі кьапізм. абды кызлам цізтышіз шыізкымі. Кьапщ-тэмэ, абдж килограммыр і сомра кізпісі-кіз 40-рэщ зи уасэр, аршұьзкіз къвзар-гэлэпша іружущіалізр зэрытівгьыну, ди машинэр зэрыдгьэлэжьэну, ди лэжкы-кіуэхжу улахузу еттынуу хьарзынух кы-хокі», - жеіз кізрыхубжьэрыхухэр зыхадзу ящэнізр къьззэыгьэлэща. Дзикиновская Александрэ. НОВЭ-ИВАНОВСКЭМ и зы щіыпіэм кіз-

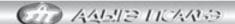
ЦІыхубзыр иубла Іуэхум хущІегъуэжа къым. И къалэныр жэуаплыныгъэ хэлъ егъэзащіэ, жылагъуэдэсхэри къыхуэ-арэзыщ. Александрэ и хьэрычэтыщіз Іуэхур игъэувынымкіэ сэбэпышхуэ къыхуэуулуу иг ьзувынымкіз сэзэпышхуэ къвхуу-хуращ кържжуяр еглэфізкіурынымкіз, къврал программэм хыхьэфу сом мин 300 къвізэрыратар. А ахъшэмкіз абы къщухуащ хьэлжэвшэ машинэрэ компьютеррэ. Адэкіз Іуэхур ублэн хуейуэ арати, пэлъэ-

цащ. «Си зэфіэкі псори есхьэліэнущ сфіэфіу

ШЭРЭДЖ Диса

зэхэтыкІэращ Лъэпкъыр зыхъумэр

Налшык и Къэрал кино-концерт тъэлъэгъуал]ам кіуакіа, КъбКъУ-м щеджа кіуакіа, КъбКъУ-м щеджа піджара Еленчо. «Кърым тжылт таралі» «Кърым тжылт заралі» «Кърым тжылт заралі» «Кырым тжылт заралі» «Кърым тжылт заралі» «Кырым таралі» «Кырым тырым тыр

дакъз къвщіякія ткильыр адыгуя уднейм тетым я Ізпэгъунущ. Нахъыжыхам лізщівтнуэкізра щізблар заращийнуя ди нобом къв-кьа са щэнкабэз ткугура-бівтуэхар ткъумажыну кыткуегъзув ижирей за-маным. Аращи, льэпкъыр хуабжку дыхуэныкуэщ. «Адыгэ хабэз», «Адыга Іуэрыіуата» ткыльхам,

ООО-м и къудамму Налшык и цыlам и унафэці Къано-къуз Викторие фіьщіз рхумщащ пішькь гуапэм къримъэліахэм. Абы къы-хигъэщащ «Адыгэ хабэз» тхылъыр датхэнэ зы адыгэ унагъуэми щызэражын хуейуя къызэрилъытар, дэтхэнэми пъликъ хабэхын ханами пъликъ хабъхын ханами пъликъ хэнэми лъэпкъ хабзэхэр ихъумэну, пщ!э хуищ!ыну зэрикъалэныр.

ихъуману, пшІв хумщівну зэрикъвляныр.
- Хьогъуэлівгтуум ехъэлы курыцярть хабээм и мыхынам си щіалар цыщівупщіам къзатъяутьят, ізмал имый, абы теукуа помы в зарышара кърама имыйу, абы теукуа помы в зарышара кърама имый зарышара кърама имый зарышара кърама имый зарышара кърама и мара курама зарышара кърама ди пира курама в къраманым и ураукіа нахъыжызма ди пща къза туразоріча і харагьа кабазар хуманым ихья журазоріча і харагьапъкъв, Кавказым исхам ди пща кабазхар узарыгушхуэнщ, нагъуэщіхэм щалкъв

зытрахіц. Дышыгугыніц «Адыга хабээ» тхытыым шізуліція кізну, ар хамэ кыраджэм шыпсау ди льэпкыстуумим зарыжий адыра зарабий и куарылыхуми зарыжийація, «Адыга хабээ» тхытыыр гаціям и диссертаціц. - Мы гуфізгууэ пшыжыргу

«Адыгэ хабзэм»

гьащІэщІэ иратыж

Къанокъуз Викториера фізиціаниху фхудоціі. Си адациху Сарэбий цівих далиху Сарэбий цівих кімійув, ауз захузу, жауапізніннъя халуу шьтаці. Ар зай къвтщыткъў путакъви, фізиры арыншагь», касым къекіуліа датханами къекіуліа датханами къекіуліа датханами къвімті. «кийаці Мафізад Сарэбий и къузрыпыху Лина.

Нэгъуей Радимэ Мафіздз Сэрэбий и тхыльым гьащізщіз зэригьуэтыжар и гуала зэрых уэра къыхигьэщри, къызхууасахэр кыхуурижащи хабээр хъумэным, егъэфізкуэным уэра къызхуусахуы уэра къызхуусахуы уэра къызхуусахуы уэра кызхуед хыра уэра кызхуед хыра уэра кызхуед хыра уэра узра узр

къыжыпапхъэщ, и тхы-тъымпіэкіи, сурэтхэмрэ дамыгъэхэмкіи, зэрыгъэдэ-хамкіи иджырей къыдэкіы-гъуэр япэрейм зэрефіз-

ТЕКІУЖЬ Заретэ Сурэтхэр **Къарей** Элинэ трихащ.

Элина трикаш.

Анатолэ. Ар хуабжьу цызхуфіт, губзыгьэт. Мафізары шізынгьэліш икіи такіуэш. Ефізківір дэткэнараміт пуэкзомынгьоліды караміт пуэкзомынгь пуэкзом дат пуэкзомынгь пуэкзомынгь пуэкзомынгь пуэкзомынгь пуэкзом дат куэкзом жабамі дабы пуэкзом жабамі узкуэкзом жабамі узкуэк карамізмі жазынатьальнікуэм жавалі узкуэк караміт пуэкш шізкуаміть пуэкші жазымі узкуэк караміты куакзом жабамі узкуэк жавамі узкуэк караміт куаміты куаміты куаміты куаміты пуэкці жазыміны пуэкці жазыміны мізатыльтытымі жазыміны куаміты караміты пуэкзом каратіш жазылатыльнікуэмі караміты караміты пуэкты пуэкші жазыльнікуэмі караміты караміты пуэкзом карашіты мізатыльты пуэкзом караміты мізатыльты пуэкзом караміты пуэкзом карашітыль пуэкзом карашітыль пуэкші жазыльніку шіль матыль пуэкші жазыль пуэкзом карашітыль пуэкзом карамітыль пуркіш жазыль пуркіш куркіш кур нахъвьщізми я тегьащіапітау щыттын папшіз къвдигась кіыжащ Усакіузми зэрыжи-аізу, уарытачу тышкъым. Адыгам и пща къвлач куад къвдохуа, ауа щыхъукіи пъзпкъыр дыкъззыхъумар а адыга хабазращ, «Кърым тыль тедзапізм» и къуда-мау Налшык щыїзм и уал-фау Пізіощын Анжелара ди гупымра хабазр нахъ-хъума щыхъуау» къзптыы-та Джылахьстэней щівальна лъзм тхылъым льэтеува

гьухээр къызахуэсахэм ягу каагъэкімжащ. Къыкіа-льыкіуау утыкум я зафізкі щагъэльэгуац Хэоційс къуажэм дэт курыт еджа-пізм щізсціыкіухэм. Адыігэ-хэр хабэям, бэзм ятеухуа уэрэдхэр жаїа иумыкіа, льэпкьым уэгьэза къуахъу даххэр ягьэіуащ абыхэм. «Кърым туыль телза-

даххэр ягъэ́(уащ абыхэм. «Кърым тхылъ тедза-пізм» и ціякіз Бальктьыз Альбинэ къвщыпсалтьям, «Хабэямыщіэ щіькіейщ», «Хабэямыщіэ напэтехщ» псальэмкээр къэзвігупсы-са льэпктым и хабэар зеса льэпкьым и хабээр зе-зыхьэм и насыпу къызэри-лъытэр, тхылъым и къыдэ-гьэкіыжыным яфіэфіу зэ-релэжьар, абы итхэр щіэблэм гъуазэ яхуэхъуну зэрыщіэхьуэпсыр къыхи-гъзшаш

зэрыщізжьуэпсыр къыхи-гьзщащ. Пшыхыр уэрэд, къафэ даххэмкіэ «Терчанка» ціы-хубэ ансамблым, уэрэд-жыіакіуэхэу Хъаний Ми-ланэ, Балъкьэр Идар сымэ ягьэдэхащ.

«Налмэс»-р Шапсыгъым къыщофэ

члалмос» аксамблыра дыгэ шэнхабээм и фіы-пічу Лрысейм и къэфакіуэ гуп нахъыфіхэм ящышу къальытэ ильэс пшіы бжыгьз зыбжанэ хъудуэ. Абы и нафонці Хьэжы Ас-льэн и адэшхуэ Госуфи, и адэ Мурадинрэ и анэ Мар-зиятри мы аксамблым кышыфау шыташ. Илъа-

ТХЫДЭ дахэ зиіэ ансам-

тльод/д дахэ зийз ансамплыр кызэрызэрагэлэлэш,
рэ илгээс 80 цинкум ирихэлгду, гүлм концерт прохэлгду, гүлм концерт прокура кура кызарахари
хыхьау.
Балетмейстер Хээжы Асльэн кьафэмміч заудыг кызарахари
хыхьау.
Балетмейстер Хээжы Асльэн кьафэмміч заудыг кызарахари
хыхьау.
Балетмейстер Хээжы Асльэн кьафэмміч заудыг кызаралуами ирагээблагэь Астээн Понием
ильзо 11-кіз шылэжыш, Кура
ильзо зыбжанзий абы хэту
кэфащ, Ансамблым и программам занцізухагъжьащ
абы игъзура «Удж» адыгэ кызаралуамыр, мыхарам хызарам
кызарал акадамическо анкызарал акадамическо анкызарамкызарал акадамическо анкызарал акадами

льствэм и унафоків, Крас-новар крайм и администрацым къньзорит-ализичи-рацым къньзорит-ализичи-и-адыга уна» щенкаба-ет-заджанытъз јухур, Абы щізулщізшхуз иіащ за-къззахузм кънуідуах за-грыкіыжыху. Олимпиадам и-щенкабаз порграмиям мы-джару хэтащ «Нализо» ан-самблри. Филонов Виктор къькит-тъзщащ дамыть» льапіз-

самблри.

Силонов Виктор къвхигъзидащ дамыгъз льапізхэр, щівхькіціяхор зыхуагъзораща «Налмас» ансамльям сочарасхам гужнажуя нагу зэрызрагъзужьар,
арызу льзой кузопъж зарызуматьну
кузопъти зэрызуматьну
кузопъти зэрызуматьну
дыра тужна зэрызуматьну
дыра тужна
кузопъти
зэрызуматьну
дыра
д

НЫБЭ Анзор

• Гу зылъытапхъэ

Абазэ Марат дывгъэгъэгушхуэ

«Вагъуэ ціыкіу» сабий къэфакіуэ ан-самблым и солист Абазэ Марат «Синяя

птица» захьэзахуами зы ількым плыккащ.

ЩІАПЭМ «Сапажэтіэ» къафэ нахъ гугър
рыдэращ игъэзэщіар. Текіуэныгъэр зыхуа-фащэр, къэпщытакіуэхэм я мызакъузуя,
цыху къызэрыгуэкіхэми къыхахыну тама яізщ. Ди къэфакіуэм папшіа із пізт хъунуч де бжыгъэр 1075 номерыміз (сом 35-ра хакіынущ) е http://pitca.ti/vote/ сайтым ипт-хуя пщіфнашу тухуа ебгъзжь хъунущ.

Фигу къэдгъэкіыжынщи, запечуэ ВТРК-м къздоретьящи, ильоси 5-15 зи ныбжызм сабий зачиифізхэр къыхашын, заягъзуальнымарякіа.

зрагъзужьын мурадкіэ.

Ди газетым и къыкіэлъыкіуэ номерыр къыщыдэкіынур дыгъэгъазэм и 2-рщ.

Мафіэдз Сэрэбий и «Адыгэ хабээ» тхылъыр щіэрыщіэу къызэрыда-тьэкіыжам теухуа пшыхь Тэрч къалэ дэт Щэнхаб-зэмкіэ унэм щекіуэкіащ.

«КЪРЫМ тхылъ тедза-піэм» и унафэщі Къано-къуз Викториерэ абы и гупымрэ я жэрдэмкіз лъэпкъым и гъуазэ, и напгупымря в жердамків льзпясьми и груаз, и напщіз, и щіыхь, и псэукізр кызыгаш, «Адыгэ хабэз»
тыяльыр экземпляр 500
хууз кызыгаш кызыгат-экінжаш,
кызуз кызыгат-экінжаш,
кызуз кызыгат-экінжаш,
кызуз кызыгат-экінжаш,
кызуз кызыгат-ыкінжаш,
кызуз кызыгат-ыкінжаш,
кызуз кызыгат-ыкінжаш,
кызуз кызыгатын
кызуз кызыгатын
кызуз кызуз кызыгатын
кызуз кызуз кызыгатын
кызуз кызуз кызуз кызыгатын
кызуз кызуз кызуз кызуз кызыгатын
кызуз кызыгатын
кызуз кызуз кызуз кызыгатын
кызуз кызуз кызуз кызуз кызыгатын
кызуз кыз

джылых стачейхом пъв-тъвсаци Алууара пщі пъвгам зрыщыгуфінкіам и нашану щіынальам щыпсаухар хъэщіяхом гуа-пуя пежьаш. Пъэпкъым и къежьапізр и хабзэрци, бэыпкъэри Дарігам и хабэз дахар гуры-ургъуафізу ткыжау щыз-хуахь льэлия, мы къвиджыв вуз-псом щикъухьа ди лъэп къэгъухэмкіи хабээ дахэм тету зи щіэблэ къэзыгъэтэ джыну, зи хьэгъуэлІыгъуэ дэзыхыну, гузэвэгъуэ дауэ-дапщэхэр езыххьэкІыну хуей

дапщэхэр езыхьэкіыну хуей дэгхэнэм дежкіи.
Тэрч щіынальэм и унафэщіым и кьуэдзэ Семэн пщыкьан ззіущіэр кынщыззіуихым жиіащ зэхыхьэр Джылахьстэнейм и мызакьузу, адыгэ льэпкьым я захуэдэ махуэшхуэу зэрышытыр

захуяда макуэшкуу зэры-щытыр, - Мафіода Сэрэбий хаб-зэм и хъумакіуэ ліы акхыр-зэм акти, Фіьщів якуэфа-щоц абы и ізужыря къв-гъзщівращівжу ягіуант ъв-шів зазътыжахом. Хабэзм тепсэльныхор куэдц, ау-ксым апуодахом ар зы-мытьзавщів къвщыхскіків.

Лъэпкъым и хабзэр и нал-къутналмэсщ. Нэхъыщізм щапхъэ зытрахын нэхъы-жьыфіхэр Тхьэм и фіз-щізкіз ди куэдщ. Нобэрей ди щіалэгъуалэр хабзэм и

щакіз ди куэдщ. ноозрем и щіалогьуалор хабээм и гыуджау, абы игьэдахэ ціыху бжысіріххэм ящыщ хыуну си гуалэщ. - жиіащ пшыкьан. Къміальнікіузу утыкум кърагьзблягьащ ткыльым и къміальніжім зи гуащі е зыхысяліа Къудей Оаридэ. - Хабэзр заблязышри зы-іуантізри куэд махыу, ар ыны заблязына заблязына руантізри куэд махыу, ар зыізщізужуми нахысірэжці. Ди адэжыхам лізщігихую заржакія хуэсакныў якыу-муу ди деж къяхьоса фіы-

гьуэр зыізщіздгьжуныр лыгьэншагьэщ, Мафіада Сэрэбий и «Адыг» хабзэр» кызарыдажірэ ильэс тіощіым щімгьуати, ткыль щалізжэм щізмухэр шізупуарщ ар кыздагьзяйыжыным къежьапіз жухтыуар. Ар зи мыгькукі урысим, адыгэ нысащ хабонары об шізупуаршан урабу барату жабар жаба

щыхуэтщіыну дызэгуры-іуац. Абы мужькіз аткуэдэ іузкутьуэ Налшык шедгьэ-кіуакіыну мурад диізц. Сэ сызэрепльымкіз, Мафіз адым и тхытьыр адыгэў зы-кэзыльытэж дэтхэнэ уна-гуэми итлын хуейш, жиіац Кыурейм.

жинаш Къурейм
- Мафіода Соробийра сора
ильзоиткукіа дызададжащ, зачыбжыствудіу
дыкъызадатьуатурыкіуащ
кыльзу къыдитьзиям
- Кыритьзиям
- Кыритызиям
- Кыритызия

ТЕЛЕФОНХЭР: редактор изхъмшкъзм, секретарым
4.2-56-19 редактор изхъмшкъзм и къуздазхви - 42-56. 19 редактор изхъмшкъзм и къуздазхви - 42-66. 4, 40-48-54, 40-06-33, жумп выкъ секретарым - 42-22-82; секретариатым - 42-22-86; къуздах гъяшъмурэ жопомикъми - 42-57-56; поитикъмка - 42-27-56; обоарелателхом - 42-22-89; хабэзхъчума Јудхушкалатожи
адалжаълаными - 42-6-53; хъмбаръвшизхъми 42-21-88; корректорхом - 42-60-27; бухтантерием - 40-69-32;
ВВМ-м и операторхъм - 42-22-84; компьютер ІзнатІзм
- 42-26-41; сурэттехьм - 42-75-78.

Теддзі тімігьолом къміщымім бокыгьолом, къміщаїна Ірумунурумом я піжагььмимі ахір выгластмі несу жоуан ядь. Авторожора редакцімура в Іруму едільнікіра зіятему зіятату піштікльом. Ізастыр із гезыдзалом якуумльніння інщі діяліщ КъБР-м федеральні пощіт зіяльніцімініт-міхомімі із пуправленом. Тел.: 76-12-28, 76-01-10 в. 1888

Талетыр 1994 гізьмі мактуатултуми із 14-м Печатым із хунтынытногу жаумнымімісі. В къборудей-Балькьор щіыналты Іумунціанізм №1-0065-м щізту ятхані.

Зы илъэсым газетыр 250-рэ къыдокІ.

Релактор нэхъышхьэ ХЬЭФІЫЦІЭ Мухьэмэд

Редколлегием хэтхэр

Жъм Към Марино (редактор из-към пракъм и япи в къряда» - жоуап выхъ секре-таръ), Жыласэ Заурбэч (редактор изъъщи-към и кърядъ), Ширдий Марино (редак-тор изъъщихъм и кърядъэ), Къврдэн Ма-ритт, Неші Пильджэ Замирэ, Хъэжыкъврэ Алик, Щхъощэмыщ Изэ.

«Тетраграф» ООО-м щытрадзащ. КъБР, Налшык къалэ, Лениным и уэрам, 33

Мы къводжбиемум слажьахми, жэрип зыхв секретарым и кэудаэ Дышры Сонь, редоктору Жыпас Заудобу, коректорум 4фо Тамаро (3, 4-10 нап.), Пъльт Івал Азамут (1, 2-10 нап.), корректорски в Адэтикаурску Марханьку Заудобу, компонијум Санда, Цонахум Марханы, Марона, Наре Санда, Цонахум Марханы, Матба-Вину Жанови. Бину Жанкон. Номерыр «Адыгэ псатъэм» и компьютер Ізнат Ізм щагъзкъзывращ. Газетым Із традзэн хуейщ сыхьэт 20-м, щытэрадзар сыхьэт 20.00-рш. Индексыр 51531 Ф Тираж 3.424 Ф Заказ №1798

КъБР-м и ціыхубэ усакіуэ, тхакіуэ ціэрыіуэ, Гуащіэдэкі Бэракъ Плъыжь орденыр зрата

Щоджэнціыкіу іздэм Угъурлы и къуэр

№232 (23.390) ● 2016 гъэм щэкlуэгъуэм (ноябрым) и 30, бэрэжьей ● Тхьэмахуэм тхуэ къыдокl ● И уасэр сом пщыкlутхущ ● adyghe@mail.ri adyghepsale.ru

Зи мхыгъэхэр мыкІуэдыжын

дуней тетыкіэкіи зи творчествэкіи ціыхум къахэщу фІыуэ къалъагъуу ди щэнхабзэм гъуэгуанэ дахэ къы-щызэпызыча ЩоджэнцІыкІу Іэдэм Бахъсэн бжьэпэм Іус Кушмэзыкъуей къыщалъхуащ 1916 гъэм фокІадэм и 13-м. 1926 гъэм къуажэ школым щіэтіысхьэу ар хъарзынэу къэзыуха щіалэщіэр япэщіыкіэ колхозым щолажьэ. Итіанэ къззыуха щіалэщізр ніэщівкіз колхозым щолажьз. Итанз Налшык къокіуэри, Ленинскэ еджапіз къалэ ціыкіум щоджэ. Адэкіз и щізныгъэм щыпещэ Къэбэрдей-Балъ-къэр пединститутым. Къыщалъхуа Бахъсэн бжьэпэм щіз-ныгъэ нэхъыщхьэ иізу егъэзэжри, Дыгулыбгъуей къуажэ школым егъэджакіуэу, завучу, директору щолажьэ.

ЗЫДЭПЛЪЕИН, щапхъэ къызытрихын нэхъыжьыфІу ЩоджэнцІыкІу Алий иІэти, Іэдэм литературэми лэжьыгъэми хъарзынэу хэзагъэрт, и усэхэр щІэх-щІэхыурэ къытрадзэрт.

хьарэынау хэзагьэрг, и усэхэр щгэх-щгэхьгрэ кьыградзэрг. Апхуэдэу екіуэкіыүрэ, творческэ зэфіэкіыфі зиіэ Щоджэнціыкіу Іздэм 1939 гъэм хагъэхьэ СССР-м и Тхакіуэхэм я союзым. Егъэджакіуэ Іэщіагъэри литературэ лэжьыгъэри къегъа-нэри, Іэдэм 1941 гъэм зауэм макіуэ. Абы и мафіэ лыгъэм хэту гъуэгуанэ хьэлъэр ліыгъэ хэлъу зэрызэпичам щыхьэт техъуэ дамыгъэ лъапіэхэр зи бгъэм хэлъу къэзыгъэзэжа ЩоджэнцІыкІу Іэдэм зауэ нэужь илъэсхэм щолажьэ щІэныгъэ-къэху-такІуэ институтым, пединститутым. 1951 гъэм ар хах республикэм и ТхакІуэхэм я союзым и правленэм и унафэщІу. 1954-1956 гъэхэм Къэбэрдейм щэнхабзэмкІэ и министру мэлажьэ. Аргуэру ди тхакіуэхэм я шу пашэ мэхъужри, а къулыкъур зэрехьэ 1958 гъэ пщіондэ. Ауэ зи щіэныгъэм нэхъри хэзыгъэхъуэну мурад зыщІа Іэдэм а илъэс дыдэм Москва макІуэри, Горький Максим и цІэкІэ щыІэ Литературэ институтым къегъэщІылІа Курс нэхъыщхьэхэм илъэситІкІэ щоджэ. 1965-1970 гъэхэм «Іуащхьэмахуэ» журналым и редактор нэхъыщхьэу

1970 гъэм къыщыщіэдзауэ пенсэм кіуэхукіэ (1988 гъэ) Щоджэнціыкіу Іэдэм щытащ Къэбэрдей-Балъкъэрым и Тха-кіуэхэм я союзым и правленэм и унафэщіу. А къулыкъур Іэдэм хуэдизрэ зезыхьа ди тхакІуэхэм яхэтакъым. Абый езым и творчествэми къыдэкіуэу, жылагъуэ лэжьыгъэ зыбжани игъэ-зэщіащ: ар куэдрэ хахащ Къэбэрдей-Балъкъэрым и Совет Нэ-хъыщхьэм и депутату, партым и обкомым и члену, СССР-ми Урысейми я Тхакіуэхэм я союзхэм я правленэм хэтащ, Мамырыгъэр хъумэнымкіэ республикэ советым и унафэщіу щы-

А къалэн къомыр екlурэ ещхьу зыгъэзащ!э адыгэл! емышыжым усыгъэу, прозэу, драматургие, публицистикэ тхыгьохэу и къалэмыпом къыщјакіым гъуни нэзи ямыіз хуздэт. Ахэр адыгэбзэкіи, урысыбзэкіи, нэгъуэщіыбзэхэмкіи къыщытрадзэрт ди къэралми хамэ щіыпізхэми. Езым и тхыгъэхэр щызэхужьэсауэ къыдигъэкіа тхылъхэм (ахэр 40-м нос) нэмыщі, іздэм адыгэбзэм къригъэтізсащ дунейпсо классик-хэм я іздакъэщіэкіхэри. Абыхэм ящыщи Шекспир Уильям, нарко на прассанта прас Навои Низамалдин, Де Вегэ Лопе, Пушкин Александр, Лермонтов Михаил, Шевченкэ Тарас, Хетагуров Коста, Есенин Сергей, Тихонов Николай, Твардовский Александр, нэгъуэщ хэми я тхыгъэхэр.

Іэдэм и творчествэм гулъытэшхуэ къыхуащІащ къэралым и тхакіуэ, критик ціэрыіуэ куэдым, и гу хьэлэлымрэ и псэ къаб-зэмкіэ къилэжьауэ щытхъу іэджэ къылъагъэсащ абы. Дауи, а псори къалъытащ Щоджэнціыкіу іэдэм «Къэбэрдей-Балъкъэрым и цІыхубэ усакІуэ» цІэ лъапІэр къыщыфІащми и лэжьыгъэфІхэм папшІэ къэралым и дамыгъэхэр къышыхуагъэфащэхэми. Езыр 1995 гъэм дунейм ехыжами, Іэдэм ди лъэпкъым

Акъыл зиІэм акъыл къелъыхъуэ

Нобэ си ныбжым итхэр дыщіалэщіэ дыдэу литературэм дыхыхьэну дыщыхуежьа 50 гъэхэм щыгъуэ псом япэу дызыхуэзэр Щоджэнціыкіу іздэмрэ Кіуащ Бетіалрэт. А тіуми я щхьэр нэхъыбэ дыдэрэ зыгъэузхэм сащыщт сэ. Алхуэдэу шіыщытыр, япэрауэ, ди къуажэр къалэм пэгъунэгъути аращ. Абы сыкъэкіуэн папщіэ, уэстын щыіэтэкъым - школ нэужьым сыкъышіэпхьэрт, Шыхъуэфэпс сыкъызэпрыжырт. Затишьем сыкъыфіэжырти... Театральнэ (нобэ Головко и ціэр зэрехьэ) уэрамым тет унэм сыщіыхьэрти... Арат я хэщіапіэр ди Тхакіуэхэм я союзым и унафэщіхэм. Арат 1951 гъэм япэ дыдзу Іздэм сыщыхуэзари.

ХУЗИМУРАДМИ зэрыхъунуми семыгупсысурэ, жэшкіэрэ (ма-хуэм хущіыхьэгъуэ дэнэ къи-кіынт: еджэнми унагъуэ Іуэхухэми щхьэ къэ]этып]э къуатыртэ-къым) усэ гуэрхэр стхыуэ щ]эз-дзат. Зыкъом «къыщ]езгъэдза» дзаі. зыком пектышуюджэ си классэгъухэм. Си ныбжьэгъу-хэм я жьэр пхуэубыдынт? «Я Пушкин», «Я Щоджэнціыкіу Алий» къызэрыунэхуар ди егъэджакіуэхэм ирагъащіэ. Си классэгъухэр мыхъуамэ, сэ

Си классэгъухэр мыхъуамэ, сэ ди нэхъыжьхэм закъезгъэщі-рынуи къыщіэкіынтэкъым. Аршхьэкіэ си тхыгъэхэм щыгъуазэ хъуа егъэджакіуэхэм сытрагъэгушхуащ. Арати, 1951 гъэм Тхакіуэхэм я союзым сыкъокіуэ. Іэдэм щалэ къекіу хэщіыхьат, ціыху зэпіэзэрытт, Іэдэбт. Щабэу, гуапзу, Іэсэ дыдэу къопсалъэрт. Ауэрэ сыздедаіуэм, апхуэдизкіэ сигу ирихьати, абы си усэхэр тха мыхъуауэ къызжиізу си жагъуэ къищіыфыну си фіэщ схуэщіыртэкъым. Аршхьэкіэ сыщыуау кышірокі. ну си фізіц схуэщівіргэк выщіокі. Аршхьэкіэ сыщыуауэ къыщіокі. Ізджэ къысхуригъэкіуэкіа нэужь, и псалъэр зэриухыжа-ращ: «Умытхэну пхузэфіэкіы-

нзужь, и післівар зариухыжа-ращ: «Умытхану пхузэфізкіы-нумэ, умытхэ».
Абы иужькіз уигу фіы щы-щіэнт? Зи жьэ зыгъэузу апхуэ-дизрэ къызэущиям сигу къы-хуэкіаращ: «Сымытхэма, нэхъ къищтэу аращ». Ауэ, гъэ-щіэгъуэнракъэ, сымытхэу сху-зэфізмыкіыурэ, дыдейхэм фэ-тыджэн Іэджэ яфізэгъэсащ. Махуэ къэс жыхуаізу си усэ-хэр къызыхуэсхь Іэдэми Кіуащ Бетіали нэгъуэщі зыгуэру къызэплъ хъуащ: мы щіала ерыщ ціыкіур бжэмкіз щіэп-хужми, щхьэгъубжэмкіз къып-фіьщіыхьэжынущ. Апхуэдэу щыщыткіз, мыр мытхэу зышышыткіэ, мыр мытхэу хузэфіэмыкіынухэм я къыщіэкіынщ жыхуаізу ара-

. абы сыщымыгъуазэми, Сэ абы сыщымыгъуазэми, Іздэм си жагъуэ къызэрищіауэ щыта псалъэ гуемы!ухэр жызы!эгъар урыс тхак!уэшхуэ Толстой Левт. Зыжри!ауэ щытари сэ схуэдэ тхак!уэ ныбжыш!э гуэрт. Гупсысэ куууэ акъылышхуэ зыхэлъ а псалъэхэм къарык!рат: умытхэн пхузэф!эк!ынумэ, тхак!уэ ухъунукъым... нукъым..

сызэрыхъуну шытар Тхьэм ещіэ, ауэ зыгуэр сыхъуа-мэ, ар зи фіыщіэр, иджыри къытызогъэзэжри, Щоджэнціыкіу Іэдэм, Кіуащ Бетіал, Къардэн Бубэ сымэщ. Ахэр гъащіэ ябгэми, зауэ мафіэ гуащіэми япсыхьа адыгэ щіа-лэ хьэлэмэтхэт. Лъэпкъми лэ хьэлэмэтхэт. Лъэпкъми щэнхабзэми папщіэ абыхэм ямыщіэфын, ахэр къызэрып-хуикіуэтын зэрыщымыіэр зи нэгу щіэкіар си закъуэкъым. Пэжщ, языныкъуэхэм я щхьэ тралъхьэркъым ахэр мыхъуамэ, сэ усакіуэ, тхакіуэ сыхъун-тэкъым жаіэу зыкъаумысы-жу «загъэпудыжыну». Хэти сыжу «За Бэлуарыжылу», алу сэ тыфэ къызрепль, ауэ сэ шэч къытесхьэркъым мо цыху те-лъыджэхэр мыхъуамэ, си гъа-щіэ гъузгум нэгъуэщі зыгуэ-рым сыхуишэнкіэ хъуну зэры-

двтам...
Питературэ Іуэхукіэ, лэжьы-гъэкіэ сэ нэхъыбэ дыдэрэ сыз-рихьэліар Іэдэмт. Ар къы-зыхэкіри гурыіуэгъуэщ. Ди жа-гъуэ зэрыхъущи, Бетіал игъуэ нэмысу дунейм ехыжат, Буби, зэрытхакІуэм къыдэкІуэу, егъэзэрыгхакіуэм ктыдэкіуэх, егьэ-джакіуэ, щіэныгъэ іуэхум зри-тыжат. Тхакіуэхэм я союзым и тхьэмадэу псом нэхърэ нэ-хьыбэрэ лэжьар Іздэмщ. Арат абы нэхъыбэрэ сыщіыхуэзэри. Седжэу Москва сыщыщыіа илъэсхэм Іздэми лэжыгъэ іуэхукіэ абы нэкіуэрейуэ щы-тащ. Икіи ди институтым ны-тащ. Икім ди уруу зыіутыр шіэмыхээу. си іуэху зыіутыр щіэмыхьзу, си іуэху зыіутыр зримыгъащізу, сыкъыщіиш-рэ симыгъафізу, сигъэгушхузу сыкъримышэкlауэ зэи къэкlуэ-жу щытакъым. Итlанэ гъащlэм нэхъри зэгъунэгъу дещl: 1958 гъэм Іэдэм Москва ноlэпхъуэ, гьэм іздэм москва ноізпхъуз, и бынунагьузри щіыгъуу. Зауэм ипэкіз пединститутыр къиуха, егъэджакіузуи школым и унафэщіуи лэжьа, щіэныгъэфіи бгъэдэлъ пэтми, акъыл зиІэм акъыл къелъыхъуэ, жаІэ Зи усыгъэхэмкіи зи прозэ тхы-гъэхэмкіи, псом хуэмыдэу «Со-фят и гъатхэ» повестымкіэ, къэрал псом ціэрыіуэ щыхъуа Щоджэнціыкіу іэдэм и щіэны-гъэм, и іэзагъэм нэхъри хигъэгьэм, и Іззагьэм нэхъри хигъэхьуэну еджакіуэ нэкіуауз арат. Зы унэм дыщеджэу, нэгъуэщі унэми дыздыщіэсу арати, махуэ псом дызэщіыгъут. Зи тхыгъэхэмкіи, псом ящхъэращи, зи ціыхугъэрэ дуней тетыкіэ дахэкіэ Москва фіыуэ къыщаціыху, зэіущіэшхуэхэм, утыкушхуэхэм ирагъэблагъэрей Іздэм езыр дэякіуэм сэри куэдрэ сыздишэрт. Сигъэгушхуэн, ціыху хэтыкіэ сигъэщіэн папщіэ. Хабзэм, дуней тетыкіэм сыхури-гъаджэу арат. Езым пщіэ къы-хуэзыщіхэм сэри сакъригъэцІыхурт. Си гъуэгур схуиузэ-

хуэзыщіхэм сэри сакъригъэціыхурт. Си гъуэгур схуиузэщіыхурт. Си гъуэгур схуиузэщіырт.
Алхуэдэ узэщіакіуэу, ущиякіузу ар зиіар си закъуэкъым. Тхакіуэхэм я союзым и правленэм и тхьэмадэу, «Іуащхьэмахуэ» журналым и редактор нэхъыщхьэу щылэжьа илъэс щэщіым нэблагъэм къриубыдэу Щоджэнціыкіу іздэм ищіэфар зыхуэдизыр ящіэж ди тхакіуэхэми журналистхэми. Пэжщ, джэдыкіэм цы къыхэзыхыну зи мыжагъуэхэм арэзы къыздэмыхъунхэри, адрейхэм яхуимыщіар сэ къысхуищізу щытауз жызыізней зэрихьэу, зэхэгъэж ищіу щытауз. Адрейхэм яхуимірр: фэтэр, тхылъ къихьыни, пэжщимыльэгъуа щыіауз жызыізмя, абы ди хъэтыр ктышимыльэгъуа щыіауз жызыізм уэныхь къихьыни. Пэжщ, езыр дэр щхызкіз зэлъэіуахэм къыщагъэщізхьу куэдрэ кътурт. Абы и іххур нэгъуэпціш...

езыр дэр щхьэкіэ зэльэіуахэм къыщагьэщіэхъу куэдрэ къэхъурт. Абы и Іуэхур нэгъуэщіщ... Си ныбжьэгъу нэхъыжьу, и ціыхугъэрэ и дуней тетькіз дахякіэ къмлэжы лщіашхуэ зыхуэсщіу илъэс 40-м щіигъукіэ сыкъызэдэгъуэгурыкіуа сыкъызэдэгъуэгурыкіуа щоджэнціыкіу іздэм и ціэфі куэдрэжысіащ. Икіижысіэнущ. Си гукъэкіыжхэр щызэхуэхьэса тхылъышхуэм и налэкіуэціхэм хуэфащэ увыпіэ щигъуэтащ Щоджэнціыкіу іздэм. Арыншаль, фіышіэгъэкіуэд сыхъунт. мэ, фіыщіэгъэкіуэд сыхъунт. ЕЛГЪЭР Кашиф,

КъБР-м и цІыхубэ тхакІуэ.

Къалэмыр Іэзэу зыгъэлэжьа

Дуней нэпці жыхуэтіэм щыдиіэ гъащіэм щынэхъыщхьз дыдэр абы къыгеднэну лъзужьыр арауз къысфіощі. А лъзныкъуэмкіз убгъздыхьэмэ, Щоджэнціыкіу іздэм насыпыфіэщ. Абы фэеплъ дахэ дунейм къытринащ. Ар сытым щыгъуи цІыху щыпкъэу щытащ.

РЕВОЛЮЦЭШХУЭМ и пщэдыкъым къыдалъхуэу, зи бжьэпэ къыщыхъуа Бахъсэн ябгэжьым ещхьу, зи гъащјэр уэру екіуэкіа Щоджэнціыкіу Іэдэм и нэгу щјэкіащ колхоз зэхуэсри, кулак игъэсыкіри, лажьэ зимыіэ ціыху хейхэр зэраукіри, Хэку зауэшхуэм и мафіэ гъуэгури, зауэ нэужь хъэзабхэри, а хъэзаб кіыхьым яку къыдэлыдыкіа гуфіэгъуэ нэху кіапэри. А псори и нэгу щіэкіа къудейкъым Іэдэм, атіэ абыхэм дэтхэнэ теуэгъуэми хуэусащ. И гур къызэрить-эдээківу, и псэр къитхъунщіыжущ зэрыхуэусари. Ар Іэпэдэгъэлэлу зы Іуэхуи бгъэдэтакъым, ціыху къалэнымрэ Тхьэм къыбгъэдилъхьа тхакіуэ Іэщіагъэ пъапіэмоз хуэмыпэжу зы махуи псэчакъым лъап|эмрэ хуэмыпэжу зы махуи псэуакъым. | Іэдэм ящыщщ зэманым и гуауэри и гуф|эгъуэри дэзыгъэву

надам нщыщщ зэманым и гуагуэри и гуфга ъузри дээн Бэву икіи и къалямыр абы Іззау хузэыгьэлажьау гьуэгуанэ кіыхь къэзыкіуа ди адыгэ тхакіуэ нэхъыжьхэм. Щоджэнціыкіу Алий и чэнджэщ губзыгъэхэм тету къыщіззыдза Іздэм хузэфіэкіащ Кіыщокъу Алим, Теунэ Хьэчим, Шортэн Аскэрбий, Кіуащ Бе-тіал сымэ ябгъурыувэу адыгэ лъэлкъым и щэнхабзэр, и литературэр хэку псом и утыку ирихьэн. Абы и тхыгъэ зэмылізужьыгьуэхэр бээ зэмылізужьыгъуэ куэдкіз зэдээкіауэ хамэ къэрал Іэджэми къыщыдэкіащ.

КЪЭРМОКЪУЭ Мухьэмэд КъБР-м и ціыхубэ тхакіуэ. 2001 гъэ

ГурыщІэ лъагэ, гупсысэ куу

Ныбжьэгъу Іэлэм! «Софят и гъатхэ» уи повесть пыскы повесть къздъм; «Софит и гвата» уи повесть къзломятыр хуабъму сигу хыхьэу сыкъеджащ. Ар усы-гъэ пшыналъэрэ гурыщіэ нэхукіэ гъэнщіащ. Абыкіэ уз бгъэпсащ ціыхум и гуащіэм, и уардагъэм теухуа уэрэд телъыджэ.

ФАДЕЕВ Александр

Щоджэнціыкіу Іэдэм и усэхэм сыт щыгъуи щынэры-льагъущ ар нобэрей зэманым декіуу, къызыхэкіа льэпкъыр имыгъэгъуащэу зэрыщытыр. Абы и усэхэр гъэхуащ, пыухыкіащ. Абыхэм гурыщіэ льагэ, гупсысэ куу япкърыльщ.

СМИРНОВ Сергей.

Горький Максим и ціэр зезыхьэ Къэрал саугъэтым и лауреат. 1977 гъз

Щоджэнціыкіу іздэм и поэзиемрэ прозэмрэ нэхъыщхьэ дыдуу къыхэщ темэхэм ящыщщ ціыхумрэ абы и гуащіэмрэ, ціыхумрэ ар зыщыпсэу зэманымрэ, ціыхумрэ абы и дунеймрэ. А Іуэхугъуэшхуэхэр Щоджэнціыкіум гъунапкъэ зимыіз гъащіэм и къэхъукъащіз зэмылізужьыгъуэхэмкіз ціыхум къабыл ящыхъуу нэгъэсауз зэпкърех.

ПРОКОФЬЕВ Александр,

Ленин саугъэтым, СССР-м и Къэрал саугъэтым я лауреат. 1966 гъэ

Сыт хуэдэ ІуэхукІи узыбгъэдыхьэ хъун цІыхут

Къыщалъхуа Хэкум, Къыщалъхуа Хэкум, Къы-зыхякіа лъэпкъым куэд яхуи-лэжьыфащ Щоджэнціыкіу Іздэм. Псом япэрауз, къэра-лыр гузэвэгъуэ щыхэхуа лъэ-хъэнэм Хэкум и хъумакіуэ пэжхэм ящіыгъуу лыгъэ щызэрихъэу ар хэтащ псэ-зэпылъхьэпіэ зауаем, текіуэныгъэ къэзыхьахэм я гъусэу къигъэзэжащ.

МАМЫР ІэнатІэм мимый зыатам јуувэжа нуужь, абы ијакъым зы махуэ зыгъэпсэхугъуэ. Зэрыусакіуэм, зэрытхакіуэ гъуззэджэм къыдакіуэу, јэдэм къекіуэкіаш шізблэм я гъзсакіуэ, ущиякіуэ нэсу. Художественнэ литературы кумуз элукумуз заукуштаят јагаж із рэр куууэ зыхищІэрт Іэдэм, Іэ-рыхуэуи тхэрт, унафэщІ Іэ-

Нало Ахьмэдхъанрэ ЩоджэнцІыкІу Іэдэмрэ. 1966 гъэ

кіуэлъакіуэт. Ленинскэ еджапіэ къалэ ціыкіум зэрыщеджэ лъандэрэ махуэл имыізу іздэм

жылагъуэ лэжьыгъэми хэтащ. Псом хуэмыдэу къыхэзгъэщхьэхукІыну сыхуейщ Іэдэм ІуэхукІэ узыбгъэдыхьэ хъун цІыхуу зэрыщытар - гуфІэгъуэкІи гузэвэгъуэкІи жэуап щыбгъуэтт абы и деж.

аоы и деж. **НАЛО Ахьмэдхъан**, *КъБР-м и ціыхубэ тхакіуэ. 2006 гъэ*

ЦІыху къызэрыгуэкіхэм къащхьэщыкіыу тхакіуэхэм, усакіуэхэм зы насып лей ягъуэт, абыхэм я нэнасып леи нгъузт, асыхэм я нэ-хъыфіхэмар къоуаліз. Урысусакіуз телъыджэ Пушкиным хьэлэмэты-щэу зэрыжиіащи, ахэр зэрыщыту, ящыщ зыри къэмынэу лізхэркъым езыхэм мыпсэуж, дунейм ехыжа щхьэкіэ, зыгъэпіейтея я гупсысэ-хэр, я псалъэхэр щіыгум къыто-нэ, ліэщіыгъуэ зэкіэлъыкіуэхэм къалэн, къулыкъу нэсхэр иужькіи льэлкъым и пащхьэм щагьэ-защјау къогъузгурыкіуэ. Абы-хэм я зэфіэкіыр, лъэкіыныгъэр абы къыщызэтеувыіэркъым зи льэлкъ литературэм хэльхьэныгъэ хьэлэмэтхэр хүэзыщІыф дэтхэнэ зыри къыдалъхуахэм я ехъу-ліэныгъэр, зыужьыныгъэ зыіэригъэхьахэр къызэрапщытэ пща-лъэ мэхъу, нэгъуэщ лъэпкъхэм къахузэіузых, яхуэзыіуатэ акэр къахузатузых, жузынуатэ я ліыкіуэ мыпсэхужщ, апхуэдэт бын пэрытхэми лъэпкъыр зэрыри-гушхуэм, зэрырибжыфіэм, ліз-щіыгъуэкіэрэ игу, и псэм зэрыщи-гъафіэм, и напщіэ телъ зэпыту зэрыщытым и гугъу умыщІыххи

КъВЗЫХЭКІА и лъэпкъым и пащ-хьэм апхуэдэ пщіэрэ щіыхьрэ щызыгъуэта, пхужымыіэну къалэн зэхуэмыдэ хьэлэмэтхэр абы хуэзы-гъэзэщіэфа и къуз щэджащэхэм ящыщ зыщ къызэралъхурэ мы гъэм илъэси 100 ирикъу къэбэрдей усакіуэ гъэщіэгъуэн, прозаик гъузэзджэ Щоджэнціыкіу Іздэм. Ар ди литера-турэм илъэс хыщіым нэблагъэкіэ щылэжьащ, ціыху ныбжьым ехьэехуэ а зэманым абы и Іздакъз къыщіэкіам я ціз къудей къыпхуиіуэнукъым, ахэр тхылъ зыбгъупщіми пхуигъэзэгъэнуткыль зыбгьупщии пхуигъззэгьэну-къым. Я пщэр, мыхьэнэр къальытэ-ри, ди хэку иным ис лъэпкъхэм я бээкіэ, хамэ къэралыбээ зыбжана-кіэ абы и тхыгъэ Іэджэ зэрадзэкіахэщ, анэдэлъхубээрэ урысыбээкіэ къы-зэрыдэкіахэм уакъытемыувыіэми. Зыщыпсэу зэманым, екіуэкі гъащіэм куууэ щыгъуазэ, фІыуэ хэзыщІыкІ, абы щекІуэкІ ІуэхущІафэ псоми жыджэру хэта, абы и щытыкІэ нэсыр къызэте гъзувыІзныр, художественнэ образ нэскіз къзгъзлъзгъузныр зи пщэ дэзылъхьэжа тхакіуэм и тхыгъэ псоми зи гугъу щыщіар, узыіэпашэу, уатхьэкъуу къышыІуэтэжар зауае емынэм иужь кІэ къыдалъхуахэр зыхэта лъэхъэнэ зэІумыбзырщ, лъэпкъым и цІыхухэм заумысавіды, лажывым і цыхуам псэемыблаж лажывгьа мытынш ирахьэкіарщ, захащівкі, гупсыса яіарщ, іуаху елтьыкіз зыгетарц, ціы-хугъа нас, намыс тьага, гугъапіара хъуэпсапіа іэфіу яхэлъахарщ. Тхакіуэм

Шыхулъагъуэр зи пъэужь

къигъэщіа и ліыхъужь уардэ куэдыр ноби мэпсэу, ахэр дэ къытхэтхэщ, зэман заулкіэ узэіэбэкіыжмэ, псэуа ди ціыхухэм я нэпкъыжьэ белджылы абыхэм ятелъщ, аращ абыхэм къару къезытыр мыліэжынылсэ къаіузыгъакіэр, пэжагъ ящіэлъым шэч тезыхьэ закъуэтіакъуэхэр но нобэкІэ щыІэ пэтми.

щыіэ патми.
И хэкур зэхэгъэкіыпіэ хьэлъэм
щыхэхуам зи гъащіэ гъуэгур убзыхуныр къызыхуихуа, зэфіэкі зэхуэмыдэ гъунэжкіэ Тхьэр зыхуэупса ныбжышІэм ІэщІагъэ хуэхъуныр къыхухэмыхыу куэдрэ елІэлІащ - абы пасэу къуажэ еджапІэм щыщІэсахэм къыщегъэжьауэ Іэпэгъу хуэхъуат усакІуэм и Іэщэ шэрыуэ къалэмри сурэтыщіым и ізмэпсымэ нэхъыщ-хьэри. Абы и щіыіужкіи бгъэдэлъ къару мыкіуэщіыжым къигъэгушхуа кьару мыкуэщныжым кыл ыз ушхуа щалэр куэд щауэ спортми итхьэ-къуат, зэфіэкі инхэр зэриіэр абый щигъэнэіуакіэт. Гуитіщхьитіыгъэ хэ-мылъу щіэныгъэм и гъуэгу нэхури усыгъэ лэжьыгъэ мытыншри къыхихынымкіэ, а тіур іэщіагъэ хуэхъунымкіэ щіалэщіэм чэнджэщэгъу пэжу иіари, дэlэпыкъуэгъу нэс къыхуэхъуфари и шынэхъыжь махуэ Щоджэнцlыкly Алийщ, а илъэсхэм зи ц!эр лъахэм хэlущ!ыly щыхъуарщ. И сабиигъуэм къыщегъэжьауэ зи къуэшым и тхыкъвіщеї вэжьауз зи крэшыми и ты-гьэ щізщігъужэр, зыми емыщхьхэр псэкіз абы зэрилъэгъуари, абыхэм я жьауэм зэрышізувари, щапхъэ ахэр зэрыхуэхъуари гурыіуэгъуэщ, ахэращ а щіалэр хуей-хуэмейми, усыгъэм и гъуэгу мытыншым хуэзышар, тезы-гъзувар. И щІалэгъуэм зытхьэкъуа а ІэщІагъэм лІэщІыгъуэ ныкъуэм кlэ емыпцlыжу lэдэм бгъэ-а зэманым къриубыдэуи нэщІигъукІэ гъуэщіхэм я уэрэдым дежьууныр, я гупкіэм исыныр къигъанэщ, іэщіыб ищіри, езым и лъагъуэ лъэпкъ усыгъэм щыпхришащ, зыми емыщхь, адрейхэм къащхьэщык и хъэт, и тхэкІэ зэригъэпэщынри хузэфІэкІащ. УсакІуэм и Іздакъэм къыщізкіа и усэхэмрэ поэмэхэмрэ адыгэ усыгъэм и хэлъхьэныгъэщ, абыхэми зыкъомкіи фІыгъэщ, зауэ нэужь лъэхъэнэм

ехъуліэныгъэ хьэлэмэт зыіэригъэ-хьахэри. А тхыгъэ гъэщіэгъуэнхэрщ іздэм усакіуэціэ льапіэр къыхуэзы-хьари, лъэпкъым и ціыхухэм я гум ізфікіэ къинэныр, адыгэ усыгъэм увыпіэ льагэ щиубыдыныр, игъэбжьыфізу абы ар хэтыныр зи фіы-

твэри. Творческэ лэжьакіуэ куэдми ещхьу, тхэн щыщіидзам Щоджэнціыкіу іздэм нэхъ дэзыхьэхыу и нэlурыту щытар усыгъэрщ, абы ар хуэпэжащ зэманыфlкlэ. Ауэ лъэпкъ литературэм адрей и жанрхэми Іэмал имыІэу зэрызыщаужьын хуейм егупсысами е лыпів зэриувам, нэхъ куууэ гъащіэм хищіыкі зэрыхъуам, ар нэхъ ехьэ-жьауэ, зыубгъуауэ къэгъэлъэгъуэным жьауэ, зыуоты уауэ кыл ылгын уэлым ээрыхуэхээлыры гылгуры ужами, усактуэр адрей жанрхэми и къару, и ээфтэкт шолгыж, нэхь тегушхуауэ абыхэм яыхээри къигъэсэбэгу щедээ. Иужьктэ белджылы зэрыхъуащи, а жанрым зэманышхуэкіэ ирилэ-жьа хуэдэ, екіуэкі гъащіэм фіыуэ зэрыщыгъуазэри, жиlэн зэриlэри, художественнэ Іззагъ хэлъу ахэр къызэриlуэтэфри абы наlуэ щищlар прозэрш. УсакІуэм и япэ тхыгъэ «Софят и гъатхэр» къзбэрдей прозэм, Семён Липкинми зэрыжиІащи, гъатхэ махуэу къыхущІэкІащ, абы и деж къыщожьэ зэман кІэщІым лъэпкъ прозэм ехъулІэныгъэ хьэлэмэт къизэуахэр. Дунейм къызэрытехьэу апхуэдизу тхылъеджэхэм я гум, я апхуэдизу тхылъеджэхэм я гум, я псэм дыхьати, ар анэдэлъхубээк!э ээк!эльык!узу мызэ-мыт!зу къыда-к!ащ, нэгъуэщ! лъэпкъыбзэ зыбжанэк!э занщ!эуи зэрадзэк!ащ. Ар зи ф!ыгъэри а тхыгъэ хъэлэмэтым пэжагъ къыщы!уэтарш, образ телъыджэ щызэф!эгъэувахэрш, узы!элызышэ къару абы щ!элъырш, и бээм и къулеягъырш, къабзагъырш.

Къыщы!эта јузхухэм я кууагъ, хэт образхэм я пэжагъ. зэф!эк! ябгъэ-

образхэм я пэжагъ, зэфlэкl ябгъэ-дэлъхэм, ухуэкlэ-гъэпсыкlэ нэс игъуэ-там тепщlыхьмэ, тхакlуэм япэрей и повестым къыкіэрыхуркъым иужы-Іуэкіэ дунейм къытехьа абы и тхыгъэ ціэрыіуэ «Уи ціэ фіэсщынщ» жы-хуиіэри. Тхакіуэр и къарум щеплъыжащ литературэм нэгъуэщі и жанр куэдми, Іззагъышхуэ хэлъу абы иригъэзэгъащ лъэпкъ зыбжанэм я усакіуэ икхэм я тхыгъэ хьэлэмэтхэр, и Іздакъэ къыщіэкіащ адыгэ Іуэрыіуагэджээ кыншаягаш адыгэ гуэрыгуа-тэм, творческэ лэжьакгуэ зыбжанэм ятеухуа лэжыгьэхэр, абыхэм язы-хээри лъэпкъ литературэм и хэлъхьэ-ныгээш, фэеплъ мыкгуэдыжуи абы и тхыдэм къыхэнаш.

Усакіуэ гъузээджэм зэ нэхъ мы-хъуми хуэзам, зыгуэр жиіэу, къи-лъытэу зэхэзыхам гу лъимытэнкіэ Іэмал иіакъым абы и псэлъэкіэм и дахагъым, анэдэлъхубзэр нэсу абы зэрищіэм, ар іэкіуэлъакіуэу іэза-гъышхуэ хэлъу къызэригъэсэбэпым, хуэlэрыхуэу, къекlуу зэрыпсалъэм. Пединститутым щылэжьа илъэсхэм абы и лекцэхэм едэІуахэм нобэр къыздэсым яхуэІуэтэжыркъым абы-хэм кууагъ, укъызэщІэзыІэтэ къару жэм куудір, уктывая шыңір яңіра-тари, зэрекіуэкі зэманым гу лъа-мытэу, напіззыпіэм ахэр иухыу къа-фіэщіў зэрыщытари. Лъэпкъыбээм хэлъхьэныгъэ абы хуищіар зыхуэдизыр белджылы зыщІыр абы и тхыгъэхэм я бзэм и къулеягъырщ, и нахуагъырщ, и къарурщ, и шэрыуагъырщ, ар нэхъ дахэ, куу зэрищінным еш имыщізу елэжьу, еліалізу зэрыщытами шэч хэлъкъым.

ТхакІуэм жиІэ, нэгъуэщІхэр зыхури-джэ, зыхуигъасэмрэ езым ищІэмрэ шызэтемыхуэм шызэшхьэщыкІым щызэтемыхуэм, щызэщхьэщыхым укъамыгъэуІэбжьу, губгъэн къыхэ-мыкІыу къанэркъым. Іэдэм зыцІыхуу мыкіыу къанэркъым. Іздэм зыціыхуу щытахэм пціы сагъзупсынкъыми, ар сытым щыгъуи ціыху зэпізээрыту, къызэрыгуэкіыу, Іздэбу, щэныфізу, хузэфізкі псори хэти хуищіоу, дэт-хэнэ зыми зыщіигъакъузу щытащ. Къызыхэкіа лъэпкъым и хьэл-щэн нэхъыфіхэр зыхэпща, зезыкъз усакіуэр абы и ліыкіуэ къекіуу сытым щыгъуи щытт, нэхъыщхьзуи зяужь итыр абы и щіыхьымрэ и пщіэмрэ зэрихъумэнырт, зэриІэтынырт. Ар лъэпкъым къыбдалъагъуныр насыпышхуэт, абы и фэ къуаплъыныр къыдалъхуахэм я щІыхьым и зы хэкІыпіэт, а къалэн гугъури щіыхь пылъу

кыптат, а квалағт уі вури щыхы пылғу абы псаухункіз игъззэщіаш, щіыпіз Ізджэми щигъэнзіуаш. Щоджэнціыкіу Іздэм и ціз лъа-пізр лъэпкъ литературэм къыхэ-нащ, абы и зыужьыныгъэм зи псэ емыблэжу телэжьа и бын пэрытхэм ар ящыщ зыщ. УсакІуэ гъуэзэджэм и лъэужьыр махуэ хъуащ, мыкІуэдыж Шыхулъагъуэу ар лъэпкъ тхыдэм къыхэнаш.

ХЬЭКІУАЩЭ Андрей, филологие щіэныгъэхэм я доктор.

И жэуапхэр сытым дежи тыншу къигъуэтырт

Щоджэнціыкіу Іздэм усыгьэми зэридзэкіыу щытащ европей икіи урыс тхакіуэхэм я тхыгьэхэр, псом хуэмыдэу драматургие произведендэтэкъым ціыхухэр гьэсэнымкіэ имературэм хэлъ лъэщагьыр.

ЭДЭМ ди республикэми къэралрадум ди респуоликуми къэрал-ми зуу» ціэрыју» щыхъуащи, абы и «Софят и гъатхэ» повестыр дунейм къытехьа нэужь. А повестыр мини-щэ бжыгъэкіэрэ Налшыки Москваи мызэ-мытізу къыщыдэкіащ. Абы ди прозэр зәуэ къиіэтащ, игъэщіэрэ-

щтащ. Щоджэнціыкіу іэдэм ди поэзиеми езым и макъ, и щытыкіэ щиіэжащ, псом хуэмыдэу лъагъуныгъэ усэ-хэр тхыным хуэіэкіуэлъакіуэт. Абы хэр тхыным хуэlэкlуэл-акlуэт. Абы къыхэкlыуи, Іэдэм и усэ зыбжанэм ди композиторхэу Балэ Мухьэдин, Къардэн Хьэсэн, Молэ Владимир сымэ макъамэ щалъхьащ. Кынжыlалхъэщ, щалъхуа хэкум теухуауэ усакlуэм тхыгъэ хьэлэмэтхэр зэрицэр, ахэр гуалэу, гурэ псэкlэ тхауэ зэриштыр зэрыщытыр. УсакІуэм хуэІэзэу

адыгэбзэкІэ

хуэмыдэу драматургие произведе-нэхэр.
Іздэм тхакіуэ къудейм къыщы-мынэу икіи жылагъуэ лэжьакіуэш-хуэт. Ильэс тіощіым нэскіэ ар рес-публикэм и Совет Нэхъыщхьэм и депутату щытащ, апхуэдиз ээман-кіи республикэм и Тхакіуэхэм я союкіи республикэм и Тхакіуэхэм я сою-зым и тхьэмадэу лэжьащ. И ціьху щыкіэкіэ зэтету, жраіэр ээхихыфу, къеупщі-ктыхуейхэм дапщэщи жауап яритыфу щытащ. Щоджэнціыкіур зы илъэсым къриубыдэу тхылъеджэхэм щэ ныкъуэм щіигъурэ щаіущіэ щыіащ. Усакіуэм дапщэщи ціыхухэм фіыуэ къалъагъурт, сыту жыпіэмэ зыкыхьэ гупым щіэ гуэрхэр іэмал имыізу яжриіэрт.

ХЬЭХЪУПАЩІЭ Хьэжбэчыр, РСФСР-м гъуазджэхэмкіэ щіыхь зиіэ и лэжьакіуэ, КъБР-м и цІыхубэ тхакіуэ. 2001 гъз

Пъэхъэнэм и къуз

Ди ліэщіыгъуэр зытехьа гъуэгуанэщіэр къэгъэшыпіэ псоми я нэхъ задапіэ дыдэм псоми я нэхъ задапіз дыдэм щыхуякіуэ пъэхъэнэрщ Къэбэрдей-Балъкъэрым и ціыхубэ усакіуэ Щоджэнцыкіу іздэм зыхалъхуар: щалэ ціыкіур зы илъэс ирижьуа-иримыкъуат Октябрым и мафіз байхэр, гъубжэ-уадэр япсыхьу, щызэщізнам щыгъуз...

ДУНЕЙМРЭ гъащюмре пса-пъе гуалекіе япеджэжын щіедзери, Іздэм и япе усэхер къоунаху, Іуэрыіуатэмрелитера-турэмре куууэ джыным, тхэкіэм зегъесаным эрет. Ауэ «баджэр записания агъацията» дапщэщи егъэшхыдэ ціыху псэ хьэлэлым и уэрэдым». 1941 гъэм зауэр къолыдри, ціыхум и хъуэпсапіэхэри, къэралыгъуэм и гъуэгу захуэри гын Іугъуэм зэщіещтэ. Іэдэми ядошэс гъащІэр ажалым кърагъэлын папщІэ псэзэпылъхьэпІэм

папіціэ псээпыльхьэпіэм хуззыунэті шуудзэм. Къэралым къыщхьэщыхьа гузэвэгьуэм ціыхубэр хузэщіэгізтауэ бийм тегьэгушхуэным кіз уэрэдыр ізщэ мыубээщхэрхэм яхыхьэрт. Іэдэм, усакіуэ нэхъыжьэмым хуздзу, пасэу къыгурыіуат усэ псальэм и зэфіэкіыр зыхуэдизыр икіи зауапіэм здыіўтым льэкі къигьянэркьым а ізшэр фочымоэ гъанэркъым а Іэщэр фочымрэ джатэмрэ я гъусэу гъэlэ-

гъанэркъым а ізщэр фочымрэ джатэмрэ я гъусэу гъэlэрыхуэнымкlэ. Зауэм хэта усакіуэм и нэгу щізкіар и гъащіэмрэ и дуней еплъыкіэмрэ хэмышыпсэу къэнакъым. Аращ Щоджэнціыкъэнакъым. Араш циоджанцыя кіум и ткыгъэхэм зауэ макъа-мэр къащіыхэјукіри, мамыры-гъэр хъумэн пшыналъэм абы зыщіритари, дунейм и Ізфіымрэ и дахэмрэ емышу

Ізфіьмрэ и дахэмрэ емышу щійгъэльапірой.
«Гухэлъ усэ», «Гумызагъэ», «Гьуэгуанэ усэхэр», «Гьншхьэ мафіз», «Щыльэ гуалэ», «Гурыфіыгъуз» - а тхылъхэм я ціз къудейхэми къаіуатэ я купщіэм щытепщэ макъамэ нэхъыщхьэри, іздэм иджырей лирик нэхъыбухэм зэрапарыщавари, гадам иджарей пирик нахъыфіхэм зэра-гухьэри. Іздэм и плъэкіэри, и гупсысэкіэри, и псэлъэкіэри псом япэу хузэјухащ иджырей дунейм. И усэхэм щигъафіэ ціыху щхьэхуэм и псэм тегупцыху щхьэхуэм и псэм тегуп-піауэ итіэщіьхь усакіуэктым Щоджэнціыкіур: абы и хьэл нэхъыщхьэщ - цыхум и гу-ктыдэжыр дэіыгтыныр, гьэ-гушхуэныр, гьэгуфіэныр, ду-ней зытетымрэ илэжь Іуэху-тьуэмрэ дапшэщи щіэщыгьуэ щыщіыныр. Льэхъэнэмрэ шІыналъэмрэ хуэхьэшыкъ усэ хэм зыубгъуауэ къызэщаубыдэ щіэгъэхуэбжьауэ епіэщіэкі до щого возувотлевия еггізшізні зна зэманым къмшэ налъэщіз-хэмрэ зэхъуэкіыныгъэхэмрэ. Ар и шыхьэтш Іздэм «лирик зэлэкъабзау» къэмынау, пуб-лицистикэ гуащізм и Ізмалжэми зэрыхуэlэижьым, уи щхьэм хужыпlэж дзапэ уэрэд щэхур иджырей дунейм зэщахур иджыреи дунений зарыхэмы|уэнур къызэрыгуры-lуэм. Уеблэмэ публицистикэ жанымрэ гумащ|агъ щабэм-рэ ди лъэхъэнэм апхуэдизк|э рэ ди лъэхъэнэм апхуэдизкіз щызэхэшыпсыхьыжащи, ціыхум и щхьэ закъуэ гьащіэм егьэзыпіз щэху иіэжкъым, и гуращэхэм я нэхъ гъэпшкіуа-хэри хэіущіыіу къінфіохъу, «Ціыхур ціыху щіыжщ» псэльафэр нобэм и махуэкъэс

нэшэнэ мэхъу - а гупсысэр къудамэ Іэджэу яхэухуэнащ Іэдэм и тхыгъэхэм. Абы епхаш лэжьыгъэ ІэнатІэм махуэхащ лэжыыгъэ ІэнатІэм махуэлыншэу бгъэдэт ціыхухэр льагэу, бжыыфізу Ізтыныр, абыхэм я зыужыыкіэр, дунейм хуа!а щытыкіэр я гъалщіэм езыхэр зэрыіыгъыу тепщэ зэрыхуэхъуж Іэмалхэр - а псори убгъуау, зэщіэкъуз-хауа къэгъэльэгъуаныр Із-- а псори убгъуауа, защіяскуа-жауэ къэгъэльэгъуэныр. Із-дэм и тхылъ нэхъ пасэхэм щынэхъыбэщ ціыхумрэ абы зэрихьэ іуэхумрэ жылалкъэ зыхуэхъу усэ хъыбар зэщіз-къуахэр, къэхутэным нэхърэ хъэјуэтэным нэхъ тегъэщіа-хэр. Щіэныгъэбазкіз жыпізма, Іздэм и усэ пасэхэр анализым нэхърэ синтезым нэхъ тегъэ-щіащ, гупсысэм и къэхъукіэм нахърэ езы гупсысэ хьэзырыр къэlуэтэныр нэхъ я хабзэщ, лъэ-хъэнэм и гупсысэ Іэпліакіуэхэм нэхъ я гъуазэщ.

Техьэ-текІ Іэджэу захъуэж цыхум и гурыщіэхэм, ауэ абы-хэм къатекіуэ гукъыдэжым дапщэщи хэкіыпіэу иіэр щіым дапидэци жэкыппэу игэр щым и берычэтагъырш, дунейм и дахагъырш, ціыхубэм и гуа-щіаракі узыннаэрш, Гурыль-гу-ращэхэм я къэхъупіэр е гъатхэ щіэращіэм и нэщэнэ насып пэльытэхэрш, е хэкум и теппъэ гухэхъуэгъуэхэрщ, лэжьыгьэм бжыпэр щызыlыгъхэм къагъэльагъуэ зэфlэкіхэмрэ псэ къулейхэмрэщ. Уеблэмэ, усакіуэр дэзыхьэх бзылъхуусактуар дээвхээх озыльхуг гъэри нэгум къызэрыщіыхьэр щіыпіэм, лъахэм, хэкум «хэ-гъэпщіауэщ»:

Иджы Хэкум и нэгу сиплъэ хуэдэу, Соплъмэ, гугъэр уэ насып схубощІ. Уэри Хэкури сигу фызгъафізу, фызгъафізу, Си нэм, си псэм сыткіи фыпызошІ

Іздэм и поэзиер зэи еп-ціыжыркъым нэхугъэм, хъуэп-сапіэ гурыхыым, псэ къабза-тъэм, ауэ абы къегъэльагъуэ «гурэ гурэ лъагъуэ» зыхухашыныр зэрымытыншри:

Уэ зырщ си гугъэр гъатхэ

уэ зырщ си гугъэр гьатхэ хуабэу Гурыщіэ нэхукіэ щіызэіусхар, Ауэ си гьащіэр уэ бгъэибэу, Гущіыіагъ уаещ къысхуэбухар.

ГъэщІэгъуэнщ лирикэм и ліы-хъужьыр Іэдэм и усэхэм зэры-хэхъукі гъуэгуанэм укіэлъып-льыну. Литературэм щрихъэкіа япэ льэхъэнэм щыщу ильэс тіощі хуэдиз къапщтэмэ, Іэ-дэм хабзэ нэхъыщхъэу иіащ къищтэ ціыхухэмрэ теп-льэгъуэхэмрэ я щхъэ хуэпсэуж хуэдэу, усакіуэм езым и Іуаху яхимылжье ухуэду къэгъэлъэхуэдэу, усакіуэм езым и Іуэху яхимылькьэ хуэдэу кэтьэльэл-гуэныр. Хьэуэ, тхыгээм цекіуэкі Іуэхугъуэхэм уса-кіуэр хуэгульытэншэу аратэ-кым, и гульытэр е псальэ кыхэхыкіэм, е макь Іукіэм, е нэгъуэщі нэцэнэ щхьэхуэхэм хэпщауэ къекіуэкіырт, ауэ «сэ» ціэпалиціэм и пкыгыуэ эзхуэмыдэхэм усэ хыбарым бжышра шырытэтэкым, ар кышциуатакі е еплыкіа пыу-хыкіахэр кылгыэльагыуэ пэт-ми. Мыбдежым къыщекіущэу къышіэкіынкым проза тхэ-

кІэм и нэшэнэ шхьэхуэхэмрэ кіэм и нэщэнэ щхьэхуэхэмрэ и къалэн зырызжэмрэ ди поэ-зиер яхуэмыхамэу щіыщытам и щхьэусыгьуэхэр эмубгьуауэ къетхэхыныр: абы лэжыыгыэ щхьэхуэ хуэфащэщ.

щхьжуэ хуэфащэщ. Щоджэнціыкіу Іэдэм и тхы-гъэхэр къапщтэмэ, абы лите-ратурэм и пкъыгъуитіыр - лири-кэмрэ прозэмрэ щхьэж и къалэн хэха иlэжу «щызэбгъэдокl» - ар 60 гъэхэм я пэщlэдзэм ар 60 гъзхэм я пэщіадаэм гехуэу хуэбгъэфащэ хъунущ. Дунейм и Ізнатіз гуэрхэр лъзхъэнэм и ліыкіуз хуэдзу ктьызэфізувэ ціыху щхьэхуэм и зэхэщіыкіхэмрэ гупсысэхэмрэ щіэпщытыкіыныр Іздэм и лирикэм а гъэхэм кънштелзэри кіуэ пэтми кумылэ хуэхъуурэ, и тхыгъэхэр къызэщіэзыкъуэ къарууэ зэроубыд. Апщіондэху къарууз зэроуоыд. Апщіондожу усакіуэм и гъащіэм щыщ нэщэнэ щхьэхуэхэр усэхэм метр зырызу якіэрыда фіэкі мыхъумэ, абыхэм лъынтхуэу пкърызагъэ я хабээкъым. Нэ-гъуэщіу жыпіэмэ, 60 гъэхэрц Іздэм и лирическэ піыхъужьым зиукъэбзурэ пкъырэ псэкіз щызэрыубдыр, ар хъугъэ щипсэкІэ

ШоджэнцІыкІум **VCЭХЭМ** жьадэкіуэу, прозэри нэрыгь щищіыр зауэ нэужьырщ. 1956 гъэм япэу дунейм къытехьащ иджырей лъэхъэнэм теухуа иджырей пьэхьэнэм теухуа ди прозэм налкъут жылап-хъэм хуэдэу къыхэна «Софят и гьатхэр». Повестыр занщыу кауыдын и льэпкъыбэ литературэр а льэхъэнэм зэрыгушхуа щап-хъэхэми хабжэ, ехъул/эныгъэ мыжыжьэхэм я ялэ нагъышэмылылызын лип на выцэ-ри трајуэ. Жыпіэнурамэ, зауэ нэужым дэ тхыгъэ куэд дија-къым апхуэдэу зи ціэр фіыкіэ lya. ТхэкІэм

Тхэкіэм зэрыхуэшэрыуэм къыхэкіыу, іздэм гурэ псэкіэ фіэлъапіэщ зытетхыхьыр, абы гъащІэм и пкъыгъуэ узыншэ-хэр гукъыдэж мыухыжкІэ егъэдахэ, дэтхэнэ зы нэщэнэри нэмрэ псэмрэ хуихьу зэпе-плъыхь, мыхьэнэ лъэпкъ имыlэу къыпфlэщl налъэ плыхь, мыхьэнэ льэнкь имыlэу къыпфlэщl налъэ цlыкlухэри гуапагъэ къабзэкlэ къегъэнэху, икlэм-икlэжым къегъэнэху, икіэм-икіэжым хьэлэлагъ къибыргъукікіэ уи фіэщ ещі дунеймрэ гъащіэмрэ ціыху узыншэм махуэшхуэ насыпу зэрыбгъэдэлъыр. цІыху

насыпу зэрыбгъэдэлъыр.
Литературэр ціыхубэм и ущиякіуэщ, ціыхупсэр зыузэщі къарущ. И къалэныр хьэлэлу зыгъэзащіэ тхакіуэми щіэгушхуэн щхьэусыгъуэ иіэщ, абы и макъыр ціыхуэм зэчээрэ поди къйсурам загоди къйсурама хахрэ я псэм къыхэнэмэ, езым

и гъащіэри кіыхьщ. Зэманым хуэпэжу дэгъуэгурыкіуэурэ, нобэм и дахэр зыІуатэ, пщэдейм и нэхум хуэ-пабгъэ тхакІуэу ЩоджэнцІыкІу Іэдэм къикІуащ гъуэгуанэ

Зи лъэпкъ шэнхабзэр фІыуэ зылъагъу дэтхэнэми ещіэ іздэм и тхыгъэхэр ціыхур куэдрэ зыщыгуфіыкіын фіыгъуэу зэрыщытыр.

СОКЪУР Мусэрбий. 1986 гъэ

Зи цІэр зыгъэпэж

Шоджэнціыкіу Іэдэм япэ дыдэу сышыхуэзам. ар Налшык щоджэнцыкіу гэдэм япэ дыдау сыщыхуэзам, ар палшык педтехникумым щеджэрт. А льэхээнэм Щоджэнцыкіу Алий и нэ!э ятет зэпытт Іэдэмрэ Кіуащ Бетіалрэ. И гъук!эгьэ-сэнхэм ар куэдк!э ящыгугьырти, тіуми ягьэщ!эхъуакъым я егьэджакіуэр. Кіуащыр къэбэрдей литературэм и усак!уэ нэхъ ц!эры!уэ дыдэхэм ящыш хъуащ, !эдэмщи, Къэбэрдей-Балъкъэрым и цІыхубэ усакіуэщ.

ЭЩІ ГЪЭХЭМ я кізуххэм темыгушхуащэурэ Тхакіуэхэм я Союзым щіыхьэу щытамэ, Іэдэм а Іуэхущіапіэм и унафэщіу зэрылажьэрэ куэд щіащ. Щоджэнціыкіу Алий гъуэгу

фэщіў зэрылажьэрэ куэд щіащ. Щоджэнціыкіў Алий гъуэгу угъурлы тригьзуват ар.
Адыгэлі губзыгъзу, тхакіуэ тельыджэхэу зыбжанэм сащыдэлэжьащ сэ ди республикэм и Тхакіуэхэм я союзым. Абыхэм ящыщщ Нало Жансэхъу, Щоджэнціыкіў Алий, Кіыщокъуз Алим, нобэ псалъэ гуапэ зыхужысіз іздэм. Фіыуэ сыщыгъуа-зэщ абыхэм ящыщ дэтхэнэ зыми и гъащіз гъуэгуанэми творческэ лэжьыгъэми. Пэж жысізнщи, гуапэт икіи гъэщізгъуэнт абыхэм уадэлэжьэнуи, я лэжьэкіям укіэльыплынуи. Литературэм къыхыхьэным и пэкіз егъэджакіузу, іуэрыіуатэр зэхуэхьэсыным, джыным елэжьу зэрыщытар иужыкіз тхакіуэм куэдкіз къыхуэщхьэпэжащ. Аращ абы и бэзр къулей, и тхыгъэр купщіафіз, тхылъеджэхэм я гумрэ я псэмрэ дыхьэ зыщіыр. Гъзсакіуз-ущиякіуз акъылыфізу щыткізрэ, іздэм лэжьыгьэшхуз ирегъэкіуахі шірблэр гъуэгуана узыншэ тегъзувэным, гъащізм дызыщрихьэліз ныкъусаныгъэхэр гъэкіуэдыным хузунэтіауз. Апхуэдэ къалэныр дэгъузу ягъэзащіз «Софят и гъатхэ», «Уи цізр фізсщынщ» повестхэм, іздэм и къалэмыпэм къыщізкіа усыгъз нэхьыфіхэм. усыгъэ нэхъыфІхэм.

Хэку зауэшхуэм и зэман хьэлъэхэм щыгъуи ліыгъэрэ хахуакэку зауэшхуэм и зэман хьэльэхэм щы бул лы вэрэ хахуа-гьэрэ къигъэльагъуэу зэрыпхъуакіуэ фашистхэм япэщіэтащ іздэм. Абы щыгъуи и нэгу щізкіа, и фэм дэкіа іуэхугъуэхэр, Хэкум папщіэ зи псэр зытахэм я фэеплъыр хъумэныр тхакіуэ Щоджэнціыкіум и творчествэм къигъэхъуапіэ куу хуэхъуащ. Зауэлі, тхакіуэ къалэныр іздэм сытым щыгъуи щіыхь пылъу зэригъэзэщіам я щыхьэтщ абы и бгъэм къыхэлыдыкі дамыгьэ лъапізхэр, езым Ціыхубэ усакіуэ ціэ лъапіэр хуэфащэу

мыгъэ льанизхар, езым цивлуоо усми, с даличания заригъэлэжыр. «Іздэм», «Із

ГУРТУЕВ Берт, КъБР-м и ціыхубэ тхакіуэ. 1986 гъз

Гулъытэ

зэманкІэ зытехуэр гъэрщ - «Къурш псынэ» си усэ тхылъыр дунейм къыщытехьарщ.

АБЫ сэрэ щыгъуэ фІыуэ дызэрыцыхурт: ди педипольну ильэскіэ сыщригьэджат, абы япэ курсыр къыщызухауэ, іэдэм и чэнджэшрэ жэрдэмкіэ Москва сыкіуауэ Литературнэ институтым и епліанэ курсым сыщіэст, и нэіэ къыстету, си усэхэр шіэх-щізхыурэ «Къэбэршізх-шізхыурэ «Къэбэршізх-шізхыў» цІыхурт: ди пединститутым илъэскІэ сыщригъэджат, щІэх-щІэхыурэ «Къэбэр-дей» альманахым къытехуэрт. Сэ сымыщІэххэу «Къурш псынэр» ди тхылъ тедзапіэм и планым зэрыхагъэхьари арат зи фІы-щІэр. Нэхъыщхьэу сызыщізр. Піздыщдьзу сызы-гьэгуфіар Къардэн Бу-бэ (Бубэ а зэманым ди Тхакіуэхэм я союзым и тхьэмадэт, Іэдэм респуб-ликэм щэнхабээмкіэ и ми-

нистрт) и псалъэхэрщ:
- Уи тхылъым и редактору увыну Іэдэм арэзыщ,
- къызжеІэ абы. - Уэ дауэ уеплърэ, редактор пхуэхъуну ар?

Унафэм сэ сыт хэслъ-хьэжынт, езы Іэдэм дыдэ редактору щысхуэувкіэ сэркіэ абы нэхъыфі щыіэ-тэкъым. Арати, хъуа-мыхъуакІэ зэхэдзышхуэ сымы-щІу, сатыр бжыгъэр ирызогъэкъури, Іэрытхыр Іэдэм хузохь. Ар Іэдэм щесткіэ, тхылъым фіэщыгъэ хуэс-

щам йоплъри, къызоупща:
- Мыр тхылъым фалиыну цІэ дахэщ, тэмэму къэб-гупсысащ, ауэ апхуэдэ усэ Іэрытхым хэлъ?

Апхуэдэ усэ Іэрытхым зэрыхэмылъыр щыжесІэм, абы и псалъэм пещэ:

- Дауи, къыбжаlакlэ е унафэ къыпхуащlакlэ усэ унафэ къыпхуащіакіэ усэ птхыну гугъущ, ауэ егупсыс, хэт ищіэн, пхуэтхынкіэ хъунщ, тхылъым фіэпщыну ар уигу къыщыкіакіэ. А щіыкіэм тету, іздэм и чэнджэщкіэ, а зэманым дунейм къыптехьауэ щыгали «Калиш калиш кали

тащ «Къурш псынэ» усэри. таш «Къурш псынэ» усэри ауэ псори «щызэlыхьэжар» тlэкlу нэхъ иужькlэщ: ре дакторыр Іэрытхым хэп-лъауэ дыщызэхуэзарщ. СЫЗЫШЫГУГЪ БэкІэ Іэрытхыр зэхидзщ-зэхи-гъэкъэбзыкІри, мащІэ ды-дэт тхылъым хэгъэхьапхъэ усэу Іэдэм къигъэнар. Ар си жагъуэ зэрыхъуами гу лъимытэу къэнакъым Іэдэм. АрщхьэкІэ псори нэхъ иужькіэщ къыщыз-гурыіуэжар... И зэманым ирихьэліэу кхъузанэ нейкіэ си Іэрытхыр Іэдэм имызауэ щытамэ, «Къурш псынэри» утхъугъуэ защІзу дунейм къытехьэну къыщІзкІынт. Абы ткІуэпс къабзэ гуэр къыхэкІыу, ар тхылъеджэм зыгуэркІэ гурыхь щыхъуамэ, а фіыщіэм щыщ куэд бгъэдэлъщ іздэм, си япэ лъэбакъуэр и нэіэ къыстету, къысхуэсакъыу сэзы-гъэча си егъэджакІуэм. А фІыщІэр си гум щызгъафІэ зэпыту, нобэр къыздэсым сыкъогъуэгурыкіуэ, Іэдэм и гулъытэр зэпымыууэ да-мэ схуэхъуу.
МЫСАЧЭ Пётр,

усакіуэ. 1986 гъз

Щоджэнціыкіу Іэдэм сэ япэ дыдэу сыщыхуэзар 1958 гъэм и щіымахуэращ. Ар къыщыхъуар Зеикъуэт.

Абы щыгъуз Іуащхьэмахуэ щіыналъэм и центру щытащ а къуажэр. Гундэлэн дэт курыт школым завучу сыщылажьэрт. Партым и райкомым нопсэлъыкІри къыджаlэ: ЩэнхабзэмкІэ унэм зэlущІэшхуэ щекіуэкіынущи, фыкъыдогъэблагъэ. Ар зытеухуар республикэм и тхакіуэхэмрэ тхылъеджэхэмрэ зэрызэхуэзэрат, епщІанэ классым щеджэ цІыкІухэр абы тшэн хуейт. Школым машинэ диІэтэкъым. Лъэсу дыкіуэну арати, нэхъ жьыіуэу дожьэ... Дунейр уает. ПсынщІзу умыкІуэмэ, гъуз-гум утепІыщІыхьынути, щІзх дыдэу дынос. КъахуэкІуэну хьэщІэхэм япэплъэу цІыху-хэр пщІантІэм щызэхэтт. ЩІыІэри зыхэдмыщізу хьэщізхэм дапэплъэрт - а ма-хуэрат япэ дыдэу усакіуэ, тхакіуэ ди нэкіэ щытлъагъунур. Ар дэркіэ гуфіэгъуэшхуэт.

Хьэщізхэми куэдрэ дызэрагьэжьакъым: зэіущіэм щіидзэным сыхьэт ныкъуэфі иізу къэсащ ахэр. Тхакіуэ зи щыпэлъагъу ди еджакіуэ ціыкіухэм дуней гуфіэгъуэр яlэу машинэхэм япожажьэ. Гуапэу къра-гъэблагъэ Налшык къикla хьэщlэ лъапіэхэр. Иужькіэ къызэрытціыхуамкіэ, абыхэм яхэтт Кулиев Къайсын, Щоджэнціыкіу Іздэм, Отаров Керим, Теунэ Хьэчим, Гуртуев Берт, Шортэн Аскэрбий, Щомахуэ Амырхъан сымэ, нэгъуэщіхэри. Сэри си гъусэхэр изогъэціыху абыхэм.

Дауи, тхакІуэшхуэхэм я гуапэ хъуащ мы щІыІэ махуэм Гундэлэн нэс лъэсу дыкъикіыу дыкъызэрыкіуар. Ар щыхьэт техьуэрт ди егъэджакіуэхэми еджакіуэхэми литературэр, ар зи ІэдакъэщІэкІ ди тхакіуэхэр фіыуэ зэралъагъум. Иджыпсту хуэдэу сощіэж абдеж іэдэм щыжиіауэ щытар: «Нобэ фэ къытхуэфщІа пщІэр, япэрауэ, фи щхьэм хуэфщІыжауэ аращ. Къимыдэкіэ, фыкъызыхэкіа лъэпкъхэм я литературэхэр фІыуэ зэрыфлъагъум папщіэ ину берычэт бесын вжызоіэ. Дэри фи щіыхуэ зытедгъэхуэнкъым: фи школым дыныфхуеблэгъэнщи, зэіущіэшхуэ щед-гъэкіуэкіынщ. Си гугъэщ си гъусэхэри абы арэзы техъуэну...» ТхакІуэхэм я псалъэхэр ягъэпэжауэ щы-

тащ: 1959 гъэм и накъыгъэм ди школым щекіуэкіащ тхакіуэхэмрэ къуажэдэсхэмрэ я зэlущlэшхуэ... 1958 гъэм и дыгъэгъазэм згъэзэжынщи,

хуабжыу гукъинэжу екіуэкіат а зэіущіэр. Щэнхабзэмкіэ унэм іэпэ дэупіэ имыіэу ціыхур щіээт. Нэрылъагъут: хьэщіэхэмрэ хэгъэрейхэмрэ зэхуэгуапэт. Фэрыщіагъ лъэпкъ хэмылъу, лъэныкъуитІми къа-хуэщхьэпэн псалъэмакъ екlуэкІырт. ЗэlyщІэм и тхьэмадэр партым и райкомым и япэ секретарь Сэхъу Къэрэщейти, зыми и жагъуэ имыщју, зэхуэсыр лъэны-къуитіымкіи щхьэпэ зэрыхъуным тещІыхьауэ, Іуэхур тэмэму иригъэкІуэкІырт: зыгуэр жызыlэну гукъыдэж зиlэу хъуар къигъэпсалъэрт. Хьэщlэхэр бзищкlэ усэ къригъаджэрт. Я тхэкlэм, я мурадхэм три-

Я зыІыгъыкіэкіи, я псэлъэкіэкіи, я усэ

Дунейм гуапэу mema лъэпкъылі

къеджэкІэкІи зыми дагъуэ хуэпщІыфынтэкъым. Ауэ псом хуэмыдэу а махуэм Іэдэм дэслъэгъуар нобэр къыздэсми гадам дастьагьуар нооэр кыздэсми сщыгъупщэжыркъым. Ар Ізсэт. Сабырт. ЩІыкіз дахэ иіэт. Щабэу, гъзхуауэ, акъыл хэлъу псалъэрт. Алхуэдэу щІыщытыр къыщызгурыіуар нэхъ иужькіэщ. Къызэрыщіэкіымкіэ, Щоджэнціыкіу Іздэм зэрыщізкіымкіз, щоджэгіцівіму юдо... езыри егъэджакіузу щылэжьащ школ-ми пединститутми. Жыпізнурамэ, абы Іурылът сабийми балигъми зэрепсэлъэн бзэ ІэфІ. Бзэ шэрыуэ. А Іэзагъэр мызэ мытізу дэслъэгъуащ сэ нэхъ иужькіи Щоджэнціыкіум...

Иужькіэ Шоджэнціыкіумрэ сэрэ лэжьыъэ ІуэхукІэ куэдрэ дызрихьэлІащ. Си гъащІэм зы цІыху гуапэ, гъэса, акъылышхуэрэ щІэныгъэ куурэ зыбгъэдэлъ срихьэлІамэ, Іэдэм етіуанэт. Езыр тэмакъкіыхьу, зэрыжысіащи, сабыру, бээ дахэ иізу. мэ, гэдэм егіуагэт. Сэвір тэмалькыхоу, ээрыжысіащи, сабыру, бээ дахэ иіэу. Абы зи жагъуэ ищіа щыіэу си фіэщ хъуркъым, апхуэдизкіэ гуапэти, ціыху харуньым, апкуэдизана туанган, цыху хатыкіа иіэти. Мыпхуэдэліым нахъыбарэ сыхуэзарэт жыпізу узыіэпишэрт. Икіи абыкіэ Алыхьыр зыхуэупсахэм сащыщт сэри. Дызэрыщыгъуазэщи, зэрытхакіуэ ціэрыіуэм нэмыщі, ар икіи жылагъуэ лэжьакіуэшхуэт. Утыкушхуэхэм ихъэрейт, къыщыпсалъэрейт. Арат абы щІэх-щІэ-хыурэ сыщІыхуэзэри. ЩІэныгъэхэм я кандидат сыхъуауэ сэри ди университетым щезгъаджэрт. Нэхъапэм щыгъуэ тхакІуэхэмрэ тхыльеджэхэмрэ нэхъыбэрэ зэхүэзэү щыташ. ЗэрытщІэжщи, Щоджэнціыкіу Іэдэм куэдрэ лэжьащ Къэбэрдей-Балъкъэрым и ТхакІуэхэм я союзым и тхьэмадэу. Апхуэдэу щыщыткІэ, абы и пщэм къыдэхуэрт и тхакІуэгъухэр утыкум ишэныр, ахэр ціыхухэм нэхъыфіу къари-гъэціыхуныр. Университетым щылажьэхэми щеджэхэми хуабжьу тфІэфІт ди тха-

кіуэхэм щіэх-щіэхыурэ дахуэзэныр. Арати, іэдэм зэи дыкъигъэщіэхъуртэ-къым - и тхакіуэгъухэр и гъусэу къыт-хуеблагъэрти, зэіущіэ щхьэпэхэр едгъэкіуэкіырт. Апхуэдэу дыщызэхуэзэхэм дежи наіуэ къэхъурт Щоджэнціыкіу Іэдэм, зэрыусакіуэ, тхакіуэ пажэм нэмыщіи, зэрыегъэджакіуэ іззэр. Къэбэрдей-Балъзэрыеі вэджакіуэ ізээр. Кызоудей-баль-кьэрым и литературэм, щэнхабээм ятеу-хуауэ абы егьэджакіуэхэмрэ студент-хэмрэ яжриіэр узыіэпызышэт, узытемы-зашэт, акъыл къызыхэпхынт. «Сэ сщіэм щыгъуазэ фыхуэсщІым и мызакъуэу сэри фи деж сыщоджэ. Сызэвгъэдаlуэхэр къысхуощхьэпэ», - жиlэут ар къызэрыт-хэтыр. Абы зыкъыфlэщlыжу, зигъэпагэу зэи плъагъунутэкъым. Іуэхур апхуэдэу зэрыщытым гу лъыптэрт Іэдэм къыщыпсалъэм, Іуэху щилэжьхэм дежи. Удэплъеймэ, ущызымыгъэуэн лІы телъыджэт ар - и lyэху зехьэкlэмкlи хабзэшхуэ зэрыхэлъымкІи. Мы жысіэхэр псалъэ дыгъэлкъым Іэдэм дэслъэгъуа цІыхугъэ иным, дуней тетыкІэ дахэм и щапхъэу аращ.

СССР-кіэ дызэджэу щыта къэралы-гъуэшхуэр щыщыіам ціыхухэри нэхъ зэкіэлъыкіуэ-зэкіэлъыжэу щытащ. Литературэм, щэнхабзэм и лэжьакіуэхэм декадэхэр щіэх-щіэхыурэ къызэрагъэпэ-щырт. Ди тхакіуэхэр, искусствэм пыщіахэр къэралым и республикэхэм, област-хэм кlуэрт, дэри къытхуеблагъэрт ди къуэшхэр, ди ныбжьэгъухэр. Мис апхуэдэ зэlущlэшхуэхэм я къызэгъэпэщакlуэ нэхъ жыджэр дыдэхэм, ахэр езыгъэкІуэкІхэм ящыщт ЩоджэнцІыкІу Іэдэми. хъуэт абы и псэлъэкІэм, Іуэху зехьэкІэм укІэлъыплъыныр.

Нэгъуэ<u>ш</u>І щІыпіэхэми сыщыхуэзэрейт Іэдэм. Псалъэм папщІэ, абырэ сэрэ куэдрэ дызэдыхэтащ Мамырыгъэр хъу-мэнымкІэ ди республикэм щыІэ комитетым (унафэщІыр Кулиев Къайсынт). ЩоджэнцІыкІум сригъусэу радиом, телевиденэм дыкъыщыпсалъэрт. Зауэм хэтахэм дахуэзэрт. Апхуэдэхэм дежи сэ сехъуапсэрт Іэдэм псалъэм зэрыхуэІэзэм, ціыху хэтыкіэ дахэ зэриіэм.

ціыху хэтыкіэ дахэ зэриіэм.
Уригьусэн къудейр гуапэт абы. Гуапэт уи псэльэгьуну, зыдэбгьэпсэхуну. Уи щхьэр уззыгьэужэгъу псальэрейхэм ящыщтэкьым ар иджыри тіэкіу сыбгьэдэсы дарэт, седзіуащэрэт жыпізу укъыбгьэдэкіыжырт абы. Си фіэщ хъуркъым апхуэдзу зи гугьэу щыіэр си закъузу. Іздэм и фэгъухэр гъуэтыгъуафіэкъым. Ар лъэпкъыліт. И дуней тетыкіэкіи, и лэжьы-гъэкіи. Шэч къытесхьэркъым, Щоджэнціыкіу іэдэм хуэдэ ціыху телъыджэхэр нэхъыбэў диlамэ, ди лъэпкъхэм я литературэм, щэнхабзэм нэхъри нэхъыфіыжу заужьыну зэрыщытам. Мис аращ абыхэм я фІыщІэр, я цІэр тхъумэн, ди щІэблэр абыфівіцізр, я цізр тхвуман, ди щізолізр абы-хэм ядэдгъэплъеин щівіхуейр. Аращ сэри ныбжьэгъу нэхъыжьу, ущиякіуэфіу сиіар гуапэу фівікіз сигу къвіщіззгъзківіжыр. Ди лъэпкъхэм кузду къахрекі илъэсищэ

Іэджэкіэ ящымыгъупщэжын, фіыкіэ ягу къагъэкіыжын, жыпіэнурамэ, Щоджэнціыкіу Іэдэм хуэдэліхэр.

ЭФЕНДИЕВ Сэлихь

философие щіэныгъэхэм я доктор, естественнэ щіэныгъэхэмкіэ Урысей академием и член-корреспондент, Дунейпсо тюркскэ академием и академик, КъБР-м шіэныгъэхэмкіэ шіыхь зиіэ и лэжьакіуэ.

Дерс щхьэпэхэр

Дунейм ехыжа ди тхакіуэ, усакіуэ нэхьыжьхэм ящы-щу нэхь Іупщіу си нэгу къы-щіэнэжар, шэч хэмылъу, Що-джэнціыкіу іэдэмщ. Ліы бжьыфіэ угъурлыфэущ, зи нэгу зэлъвіухам нэщхъыфіагъэр, нур гуапэр кърихыущ къызэрыщІэнэжари.

ЭДЭМ жыджэру хэтт политикэ, жылагъуэ гъащіэм. Ар купщіафізу, жьакіуэу, гъэт щІэгъуэну къыщыпсалъэрт республикэм щекіуэкі зэхуэреспубликэм щекІуэкІ зэхуэ-сышхуэхэм, тхакІуэ ныбжьы-щІэхэм папщІэ къызэрагъэпэщ щізмя папщіз къызарат вэтізни семинархамі, шірджыкіакіуз конференцхэм. Зэрихабзэу, и псалъэм и кізухыу, и усыгъэхэм ящыщ зыбжанэм гукіз къеджэрт (псом хуэмыдэу фіэфіт «Некрасивая девчонка у реки - Баукар живать исал)

Баксан живёт» усэр). СощІэж университетым нытхуеблагъзу, ди курсым да-къикъэ пліыщі хуэдизкіэ лек-цэ къызэрытхуеджэгъар. Іэдэм и дерсхэр зыхуэкІуэжыр Хэкур фІыуэ лъагъун, лъэпкъ хабзэфІхэр зэгъэщІэн икІи хабээфІхэр зэгъэщІэн икІи гъэзэщІэн, дэтхэнэ зы бали-гъри жэуаплыныгъэ хэлъу, Таужымбизэр иізу псэун зэры-хуейрат. Тхылъымпіз гуэри иіыгъакъым, ауз езыр фіыуз зыщыгъуазз и тхыгъэм къе-джэжым хуэдзу, и псалъэхэр джэжым хуэдэу, и псальэхэр зэlубэу, нэхъышухьэу къилъыгэ гупсысэхэр ишэщіурэ къыхигъэщу, чэзу-чэзукіэ студентэм ди нэгум къыщіалльэурэ къыдэпсэлъыліэгъат. Апхуэдэ дерс щхьэпэ куэд щитащ Іэ-дэм еджапіэ зэмылізужьыгъуэ-

Блыщі-пщіей гъэхэм Къэбэр-дей-Балъкъэрым и хьэрхуэрэ-гъуу щытащ Винницэ областыр. Щыналъэхэм я ліыкіуэхэр зэ-ман-зэманкіэ зэхуеблагъэрт, туфіэгъуэ дауэдапшэхэр къы-щызэрагъэпэщырт, абыхэм ціыху куэд дыдэ кърихьэліэрт. Икъукіэ гунэс сщыхъуат Винницэ къалэм (Офицерхэм я унэм) цэ къалэм (Офицерхэм я унам) цекlуэкlа зэхуэсышхуэхэм ящыщ зым Іэдэм хэгъэрей-хэм дахащэу, и гумрэ и псэмрэ къазэрыбгъэдэкlыр наlyзу, зэращехъуэхъуар, ди зэхущытыкlэфіхэм я щапхъэ тельпуэхор къызэрыщитъэ правим стана правижующих стана правим стана править правим стана правим с лъыджэхэр къызэрыщигъэлъэгъуар, и усыгъэ нэхъыфіхэм къызэрыщеджар. Іэдэм и пса-

лъэ гуапэхэр даlыгъыу, нэмыс лъагэ зэрахэлъыр къагъэлъагьузу, утыкум къихьат абы щыгьуз Ткьэгъэзит Зубер, Гъуб-жокъуз Лиуан, Макитов Сэ-фар сымэ, нэгъуэщ/хэри. Мамырыгъэм, зэныбжьэгъугъзм, лъагъуныгъз насым теу-хуа псалъэмакъ телъыджэм нэхъри зэпэгъунэгъу, зэlыхълы дызахуищат хъэщ!эхэмрэ хэ-гъэрейхэмрэ.

Зэгуэрым студент гуп, Налшык паркымкіз дыкъчкіы-жу, дыіуощіз Щоджэнціыкіу Іздэмрэ Киреев Михаилрэ. Фізхэус етхыу дакъыблэкіыну дыхэтащ. Ауэ ліышхуи-тіыр къзувыіащ, тщыщ гуэр-хэр дыкъаціыхурти, къытщы-гуфіыкіащ, псоми ди Ізхэр къаубыдащ. Ди Іуэху зытет-хэмкіз къытщізупщізри, къы-дэхъуэхъуащ: «Хьет жевгъз-із, фыкъимыкіуэт!» А тіур зэныбжьэгъуфіт. Куэдрэ къыздакіухьырт. Зэхуэсхэм зэ-Зэгуэрым студент гуп, Нал-13, фыквимынузг: Курдо зэныбжыэтьфіт. Куэдо къызэдакіухьырт. Зэхуэсхэм зэ-дыхэтт. Жьантіэр къыщыльа-тьэскіэ, зэрахабэзу, я шэнтхэр зэбтьэдагьзувэрт.

Шоджэнціыкіумрэ Киреевымрэ я лэжьыгъэкІи быдэу зэпыщІат. Зи гугъу сщІыр Іэдэм зэлыщаг. от угу ус сщіврі здэм и тхыгьз зыбжанз Киреевым урысыбзэкіз зэрызридзэкіам и закъуэкъым. А тхакіуитіыр щізх-щізмірэ «щепсыхырт» усакіуз нэхъыжь, адыгэ таурыхъхэм, хъыбархэм ящыщ куэд зыщІэ ХьэхъупащІэ Амырхэан и унагъуэм. Амырхьан къахуиlуэтэжхэр ятхыжырт, ли-тературэм и «фащэ» щатlа-гъзурэ. Жыпlэ хъунущ апхуэдэ зэдэлэжьэкlэри щапхьэфlу, Щоджэнцlыкlумрэ Киреевымрэ я фІыгъэкІэ Хьэхъупа-щІэм и творчествэм нэхъри зиужьауэ.

и Ізужьщ лирикэ, Хэ-Іздэм и Ізужьщ лирикэ, Хэ кур фівіуэ льагъчным ды-хуезыджэ усэ хъарзынэхэр, рассказхэр, повестхэр, очерк-хэр, нэгъуэщіхэри. Ауэ къы-зэрысфізщіымків, Щоджэн-ціыкіум и ехъулізныгъэ нэхъ ин дыдэр «Софят и гьатхэ» по-вестырщ. Сыдихьэхауэ щізэвестырщ. Сыдихьэхауэ щіээ-джыкіащ ар. Іэдэм жьехьуліащ къызэрыгуэкі ціыхухэм я гьа-щіэр, Іуэхущіафэхэр, хьэл-щэнхэр іупщіу, Іззагъ хэльу къигъэлъэгъуэныр. Софят и образыр нэхъри гукъи-нэж зыщіыр а пщащэр гьа-щіэм и гугъуехь Іэджэм зэры-

Іууэрщ, куэдым зэрагъэпіейтейрщ, и гурыгъу-гурыщІэхэр щІэджыкІакІуэм дежкІэ гуры-Іуэгъуэу, захуагъэм зэрыхущІэ-къурщ, и насыпым зэрыщІэбэнырщ.

нырщ. Гу зылъытапхъэщ мил вестри нэгъуэщ1 тхыгъэхэри, усыгъэ дахэм хуэдэу, ээгъэл-шэныгъэхэмк!э, усыгъэм и нэгъуэщ1 эмал зэмыл!эужьыгы зэрыкъулейр, тхагъуэщі Іэмал замыла, гъуэхэмкіэ зэрыкъулейр, тха-кіуэм псалъэжьхэр, псалъэ куэду къызэришэрыуэхэр куэду къызэригьэсэбэпыр, зи гугъу къытхуищі къэхъугъэхэр Іупщі дыдэу, тлъагъум хуэдэу, ди нэгум къызэрыщІигъэувэр.

Зэи сщыгъупщэжыркъым Щоджэнціыкіу іздэм телевиденэмкіз иужьрей дыдзу къызэрыпсэлъари. Нэтыным щіэддзэным и пэкіэ іэдэм нэщ хъей-нэщхъейуэ къыджиlащ къэралым къыщыхъуа зэ-хъуэкІыныгъэхэмкІэ зэрымыарэзыр, зэгуэрым къызэднэ-кlауэ щыта псэукlэм, «зы лlыр джэдыгуибгъурэ лlибгъур джэдыгуибгъурэ дыщытам зэрыдгъэзэжыр. Ибзыщактым и зэманым зыјуа гугъуехь нэхъ инхэр. «Хамэ гупкіэм дисащ, хамэ уэрэд жытізу», къијуэтащ и гуныкъуэгъуэ нэхъшхъэр. Итіанэ, и гъащіэ гъуэгуанэм ириплъэжурэ уэсят къищіыжым ещхьу, щапхъэ хьэлэмэтхэр къихъура дыщігъэдэјуащ ціыхугъэм, хахуагъэм, пэжыгъэм, жэуаплыныгъэм пыщіа дерс ізджэм. И псалъэм и кізухыу, теле-

И псалъэм и кlэухыу, телевизореплъхэм ехъуэхъуащ узыншагъэкlэ, нэмыскlэ, наузыншан вэкіэ, памыскіэ, пасыпкіэ. Ехъуэхъуащ, зэрихаб-зэу, къыпыгуфіыкіыурэ, гуа-пагъэкіэ, нур телъыджэхэмкіэ и нэгур зэщіэблэурэ. Апхуэдэуи

куэдым я гум къинэжащ. ТХЬЭМОКЪУЭ Барэсбий. . 2006 гъэ

ТХЬЭГЪЭЗИТ Зубер Усэ нэхъыщхьэ

Хэку зауэшхуэм хэта ЩоджэнцІыкІу Іэдэм и деж

ЗыкъызэщІищІэщ мы дунейми, Хэхуат ди хэкури бэлыхь: ЩІэнэцІти бийр езым имейми, Къихьауэ дищІ зыщихущыхьт.

Нэлат ирахыу а нэлатхэм Хэку псор зы цІыхуу къэуват, Махуаем зигу къэплъа сэлэтхэм Сэлэту уэ уахэуват.

Ер зи ІэщІагъэр хъурэ захуэ? Ер и къуаншагъэм токІуэдэж. КъытхуокІуэ ТекІуэныгъэ махуэ, -А махуэр тхыдэми къонэж...

Ухэтщ иджыри ди зэманым, ПщІзуэ уи натіэ къритхар. Ауэ гукъинэ а лъэхъэнэм Усэ нэхъыщхьэр уэ хуэптхащ.

Псэуныгъэм и мэскъал зэщІэжьыуэхэр

Зылі зэпичын гъуэгу зэпысчащ, зылі ищіэн сщіащ, жиізу Щоджэнціыкіу іздэм игу къэмыкіыу, и псэр тепыіэншэу псэуащ, тхащ дунейм ехыжыху. Зэпымыууэ япэкіэ плъэрт. Къэкіуэнум хуэпабгъэрт. Мы сатырхэр хэтщ абы и усэхэм

Шэщіащ сатырхэр ліыгьэ шабзэкъуу, Лъэтэн хьэзырхэщ псальэхэр шабзэу Ауэ быдакъым си Іэр шэжыпкъэу. Си нэм ялъагъуркъым нэщанэр Іузэу

Япэ сатыритым къагъэлъагъуэ цыхум дунейм щилэжьар, и Іздакъэщіэкіхэр, и гуащіэр гъащіэм гъуазэ зэрыхуэхъур. Етіуана сатыритым къыбжаіз усакіуэм къигъэщіа гъащіэр зэрыфіэмащіэр, із быдэ-лъз быдэу дунейм тетыну и на къызэрыхуикіыр. «Си нэм ялъагъуркъым нэщанэр іуззу-мы сатырым и мыхьэнэр апхуэдизкіз егъэлъагэ усакіуэми, фэрыщіагъ хэмылъу жеіз и мурадымрэ и хъуэпсапізмрэ зэрынныр. «Нэщанэ» псалъэм Іздэм кърегъэк, са къызэрысфізщіымкіз, къэкіуэнур. Ар тогузэвыхь ди пщэдейм, ди къэкіуэнум икіи хуейщ ар фіынуи, «Іузэу илъагъур-къым».

Зытедз, зыІэти, А пшэ бампІэгъуэр! Къегъэпс насыпыр дыгъэ зэщіэту!..

Ину къызэфІэувауэ мы псалъэхэмкІэ ноби уриджэм

Ину къызэфізувауэ мы псалъэхэмкіэ ноби уриджэм хуэдэу къыпщохъу. Апхуэдэ едзыгъуэ мыинхэм іздэм къаригъзіуэтэфырт зи гъунапкъи зи нэхуи зиіэж гупсысэ ізта...
Гъащіэ мымащіэ, гъащіэ мытынш къэзыгъэщіа іздэм игу жанымкіэ емышу къищыпырт псэуныгьтэм и мэскъал эзщізціууэхэри защізціууэхэри защізціууэхэри жаным карыл тысам малъхъэдисым хуэдэу нэм илъагъу псор зыщіишэрт, абыхэм я мыхьэнэр зэщіикъуэжырти, и усэхэм щигъэжумартырт...

ТХЬЭЗЭПЛЪ Хьэсэн, «Литературная Кабардино-Балкария»

И псэм къыхиха къалэным хуэпэжу

Октябрь Иным къытхуигъэнэхуа гъуэгу насыпыфіэм тетхыхьыну ялэ дыдэ къалэм къззыщта ди адыгэ тхакіуэ нэхъыжьхэм кізщікіэ шу гъусэ яхуэхъуащ Щоджэнціыкіу Іздэм. Гъащіэщіэм ягурэ я псэрэ хуззіухатэдэм. тьащтэшдэм түрээ н псэрэ хузэгуха-уэ къыщдэтэджа гүащ[эрыпсэухэм пасэу хуэусэн щ|идзащ абы ик|и тхылъеджэхэм гүнэс ящыхъу тхыгъэхэр къэрал утыку къизыхъэфа усак|уэ щыпкъэщ. Пасэу и псэм къыхиха тхак|уэ-усак|уэ къалэным хуэпэжу творческэ гъуэгуанэ ин къикІуащ Іэдэм.

ЭДЭМ и «Софят и гъатхэ» повестыр дунейм къыщытехьам сэ еханэ классым сыщеджэрт. Си Іэпкълъэпкъ зэрымыубыдами, зауэ нэужьым зи сабиигъуэр хиубыда дэтхэнэми хуэдэу, сэри балигъым зримыкуным зеспщыту гъэмахуз зыгъэпсэхугъуэ псом губгъуэм сыщыІэпыдз лъэпыдэт - сыпхъэlэщэlурыуэт, сыкомбайнер къуэдээт, сыхьэуаээкъыпыгъэхут, сышыгузе

хуэт, сышыхэгъэпшт, Зэманыр гуашІэт, Зауэм фейцей ищіа жылэхэр къагъэщіэрэщіэжырт, гъащіэр псэуныгъэм и гъуэгу тэмэмым теу-

вэжырт. А псом теухуа тхыгъэм дауэт узэремыджэнур! Тхузэрымыгъэгъуэту зэ!эпытхыу щ!эджык!ырт !здэм и повестыр. Абы хэт дэтхэнэ зы л!ыхужьри дэ тц!ыху, махуэ къэс дызыхуэзэ, дыздэлажьэ ц!ыхухэм ещхът, тхыгъэм къыщы!эта !узуггъуэхэр ди нэгу щ!эк/хэм уздах кабазт. Ликъражагъуэл тхак/узам thlых годин кындыга гузуу гузуу гизү шүнэг ушулкам хуздэкьабээт. Дикъуажэг-рухэр тхакіуэм фіыуэ зэриг-ышыхуу повестыр абы ятритхыхыжауэ къытфіэщіырт, апхуэдизкіэ дэ дызыщыг-руазэ Іузуут тхыг-рэм къыщиізтри. Арат ар зэныб-жьэг-ру псоми гурэ псэкіэ шіызыхэтщіар, а тхылъыр щІэзымыджыкІаи ди ныбжьым хэт-

ЖЫЛЭТЭЖ Сэлэдин,

Къэбэрдей литературэм фІыпІз

Адыгэ литературэр и лъэщагъкіэ, дахагъкіэ ди Кавказ къуршхэм ебгъапщэ хъунумэ, а бгы уардэм зи лъагагъкіэ къа-шительной дарим и ціэр зыхуэбгъэфэщэну щыгур. Адыгэ (Къэбэрдейм и мызакъуэу) гъуазджэм, щэн хабээм заужьыным апхуэдизк!э куэд хилэжьыхьащ, !эдэм и фіыщіэм хуэфащэ увыпіэ ди тхыдэм щиіыгъщи, абы и іэда-къэщіэкіхэм, и ціэмрэ и щхьэмрэ ціыхубэм хужаіэ щытхъу псалъэхэм хэхъуэурэ екіуэкіынущ.

СЭ ЗИ ГУГЪУ сщІынур ахэ-ракъым - абыхэм куэд тражыІыхь, тратхыхь - сигу къэзгъэкІыжыну сыхуейт а къэзгъэкІыжыну сыхуейт а цІыху гъуэзэджэм сыщыхуэза-

цыху гъуэзэджэм сыщыхуэза-хэм щыгъуэ дэслъэгъуамрэ но-би сигу къэкіхэмрэ. Япэу Іздэм сыщыхуэзам (арат япэ дыдэу псэ зыіут тхакіуэу слъэгъуар) еянэ классым сыщеджэрт. Ди къуа-жэгъу щэджащэм ижь зыщіи-хуа школакіуэхэм закъуэтіакъуэ фізкі яхэту къыщіякіынтэкъым Алим и уса гукія зымышія абы фізкі нжэту кышцэкышнэкыым Алим и усэ гукіэ эымышца, абы эригъэшхьу усэ, щэху-нахуэми зымытх. Сэри сыарат. А ттхы тізкіури зыгуэрым щедгъэльагъур зэзэмызэххэт - ауаным дыщышынэрэт хьэмэрэ укІытэр къыттекІуэрэт? Уеблэмэ литературэм фІы дыдэу хэзыщІыкІ ди егъэджакіуэ Куэшмэн Сера-

фимэ щыдгъэпщкіурт. Атіэ, мис апхуэдэу усэ зэрыіыгъ къысіэщіэтхыхьри, къвісізщізткыхьри, сеуари Къвісізщізткыхьри, сеуари Къвісэрдей-Балькьарым и Тхакіуэхэм я союзым езгъэхьащ, си жьэкіз жызмызізами, сигукіз јаджэкіз сыгугъму. Мазэ хуэдуя дэкіагъэну письмоулъэ хужь къвісхуэкіуащ, тхылъымпіз кіапэ ціыкіу дэлъу. Абы итар ноби гукіз сощіз, зы псалъз дэмыхуауз: «Борис, уи тхыгъэмыхуауз «Борис, уи тхыгъэмыхуауз «Борис, уи тхыгъэмых ужуз» жъргізрыхьащ, деджащ. Зыхущізбгъэхьэрэ Тхакіуэхэм я созым укъякіуахэм я созым укъякічах укъякіях у юзым укъэкІуамэ, нэхъ гупсэхуу дызэпсэлъэнт. ЩоджэнцІыкІу

ЗыхущІэзгъэхьэнтэкъэ! ЕтІуанэ махуэм Налшык сыкІуащ. Лъэсу. А зэманым нобэ хуэдэу ЛЪэсу. А зэманым пооз хуэдоу машинэхэр дэнэкіи щызэ-блэжыртэкъым. Гъуэгупщіэри гьуэтыгъуафіэтэкъым. Сы-кіуащ Налшык, ди бэзэр гъуэ-гужьымкіэ - Щхьэлыкъуэ чыртужымкі з — шқызілыкуз чырсыш заводым, Кэнжам я губ-гъуз унэм блэкіыу, Шыхъуэ-фэпс къуз куур ээпиупціу, кхъужьей Іэпліакіуэхэр зэрыт жыг харэм пхрыкіыу Затишьем, иджы КъБКъУ-р здэщытым, уезышаліэ гъуэгумкіэ. Тхакіуэ-хэм я союзым и унэри къзз-гъуэтащ. Ар «Іуащхьэмахуэ» тыузнащ. Ар «қуащхымахуз» ткыль тедзапіор зыщіос унэм и етіуанэ къатым хуэзэрт. Бжэм сыбгъэдыхьэри сытеруащ, итіанэ мащіоу іусхащ. «Къыщіыхьэ», - зэхызох макъ шабэ. СышІыхьэмэ, стіолым щаоз. Сыщыхазмя, столым къыпэротэджыкІри къыспожьэ (къыспожьэ!) кІзстум хужь-гъуатІафэ зыщыгъ, зи натІзцыр гыуаттафэ зыщыгы, зи наглацыр мащізу икіа ліы нохутхыху, зи нитіым гуапагъэр къыщій-хыр. Алхуэдэу сигу къинащ ідэды, иужькіз іджэрэ сыхуэза, нэгъуэщі фащэхэр щыгъыу мызэу слъэгъуа пэтми: ліы нэхутхьэху нэкіу хъурейуэ, на-тіэцыр мащіэу икіауэ, кіэстум хужь-гъуатlафэр хуэбыхъу-хуэ-быхъуу щыгъыу, пыгуфlыкlрэ и нитlым гуапагъэм и хуабэр кънпПихыу

Си Іэр къиубыдщ, сыдишэри, и пащхьэм сригъэтІысхьащ. ИтІанэ сызригъэцІыхури, си усэжь тlэкlухэри стlол къыдэ-гъэжым къыдихыжащ. Аргуэру зэ нэкіэ ирижэри зэпкърихын щіидзащ. Дауи, іэджэкіэ сы-гугъат «зыхущіэгъэхьи къа-кіуэ» жиіэу къыщысхуиттуг ват «эвіхущізі вэдым ква-кіўэ» житізу къыщысхуит-хым. іздэм Іздэбу, сатыр, пса-лъз зырызыххэу си усэхэр зэпкърмхри, ахэр тха зэрымы-хъуар хьэкъ къысщищіащ.

Ауэ «мыхэр хъуакъым жыпізу щумыгъэтыжу тхэ. Тхэ, еджэ» жиізу си іэр къыщиубыдыжам, абы и «убэр» зымащіи щхьэрыгъажэ сщіатэкъым, апхуэдэу дахэу, балигъым хуэдэу пщіэ

къысхуищіу къызэпсэлъати. Щоджэнцівкіу Іэдэм цівху хэ-тыкіэ дахэ зэриіэр, и къулыкъу, гъащіэм щиіыгъ щіыпіэ тындым щиві в щівінть емылъытауэ, дэтхэнэ цівхуми пщіэ хуищіу, гурыіуэрэ къыгурыіуэу зэрыщытам сэ нэхъ иужыіуэкіэ мызэ-мытізу сри-

Республикэм и ТхакІуэхэм я Республикэм и Тхакіуэхэм я союзым иІзу щыгащ льэпкь литературэр ціыхубэм я деж нэзыхьэс іуэхущіапіз. Іздэм и ліыфіыігьэкіэ къызэрагьэпэщауэ, Тхьэзэплъ Хьэсэн и унафэщіу. Бюрокіэ зэджэу щыга а лэжьапіэм и фіыгьэкіэ усакіуэхэм, тхакіуэхэм я Іздатальня мараматальня мараматальна м къэщіэкіхэр щіэкіыджакіуэхэм я деж нэхьэса хъурт. Литера-турэр езыр ціыхубэм яхыхьэрт, турэр езыр цыхуоэм яхыхыэрт, тхакіуэхэмрэ ахэр зыхуэт-хэхэмрэ гьунэг-ыу зэрыціыхурт. Абы льэныкъуитіми я сэбэп хэльт: литературэр бэм я деж нэсырт, езы тхакіуэхэри гьа-щіэм нэхъ щыгъуазэ хъурт. Атіэ, миса бюром и фіыгъэкіэ гъэмахуэ хъупіэхэм щылажьэ зыныхтуэхэм е колтоз губгъуз-

Іэшыхъчэхэм е колхоз губгъчэгэщыхыузжэм е колкоз туогыуз-хэм ит мэкъумэшыщГэхэм я деж дыщыкГуэм, куэдрэ слъагъурт Гэдэм езым нэхъ и ныбжьын тхьэмадэхэм яб-гъэдэсу я закъузу зыгуэрым зэрытепсэлъыхыыр, я гукъеуэ, гуфіэгьуэ къызэрырахьэліэр. Апхуэдэ зэіущіэхэм иужькіэ зи іуэху зэфіэзэрыхьа гуэрхэм щадэlэпыкъури мащlэрэтэ-къым - КъБАССР-м и Совет къым - КъБАССР-м и Совет Нэхъыщхьэм и депутат, пар-тым и обкомым хэт, а псор мыхъуми, ф!эл!ык!ышхуэ зи!э тхакіуэм дежкіэ абы гугъуехь куэд хэлътэкъым

куэд хэльтэкъым.
Сигу къинэжащ СССР-р
илъэс хыщ! зэрырикъум и
щ!ыхьк!э 1982 гъэм и дыгъэгъазэ мазэм Москва Кремлым
и Уардэунэ Иным СССР-мрэ РСФСР-мрэ я творческэ союзхэм я зэхыхьэ щекіуэкіыу Іздэм щыдэтлъэгъуа хабээ да-хэр, нэмыс щыпкъэр. А зэlу-щіэм хэтат Іздэм щіыгъуу ди щізм хэтат тэдэм щівіт вуу ди республикэм иктауу Хьэхьупа-щіз Хьэжбэчыр, Ерчэн Леонид, Даур Асльэн, Молэ Владимир, Зумакуловэ Танзиля, Акьсырэ Мутаед, Каркаев Мухьэрбий, Крымшокалов Хьэмээт сы-ми. Ныбжькіз нэхъ щіалэхэм Іздэм и нэІэ къыттригъэт зэпытт, къыджиІэрт дэ ди фэ ди лъэпкъхэм къызэрыраплъы-

нур. Езыр сыт щыгъуи хуэ дэу екіуу зэщыхуэпыкіат, къы-зыхэкіа лъэпкъым и щіыхьыр иlэту, и пщlэр имыгъэлъа-хъшэу къэралышхуэм и цlыху

хышау кыралышхуам и цыху ц|ары|уахма яхэтт. Нэгъуэщ| зык|и гу лъыс-тащ абы щыгъуэ: ди къуэш абхъаххэм, адыгейхэм, шэр-джэсхэм тхак|уэхэу а зэ|ущ|эм хэтхэм дежк|э ар малъхъэ-дист. Зыгъэпсэхугъуэ зэманми хьэщІэщым щыдгъэзэжам дежи, абы и пэшым хьэщІэхэр щызэхүэсырт. Псом куэду щызэхуэсырт. Псом хуэмыдэу куэдрэ Іэдэм тлъа-гъурт Шинкубэ Бэгърат, Жанэ Къырымырзэ сымэ я гъусэу.

Тхакіуэ ціэрыіуэм телъыджэу зыдригъэкіурт тхэнымрэ жылагъуэ Іуэху зехьэнымрэ: зыр ад-рейм сэбэп хуэхъуу, зым ад-рейр и щІэгъэкъуэну. Абы и мызакъуэу, а Іуэхугъуитым литературэм, тхакІуэ псо-ми я пщІэ къаІэтырт, тхэн ми н підіз кваізівігі, тазі Іуэхур зэрылъэпкъ Іуэхур наІуэ ящІу. Арагъэнт а зэманым тхакІуэхэм я псалъэм пщІэ щІиІэри. ЖызыІэн щыІэщ: лищинэри. Жызынэн щынэщ: литературэр партым и идеологие и льэныкъуэкіэ къигьэсэбэпащ. Ар пэжынщ, ауэ апхуэдэ къэгьэсэбэпыкіэм я зэран къэгъэсэбэпыкіэм я зэран лъэпкъ литературэхэм къекіа? Фигу къэвгъэкіыжыт тхылъу омі у къзві вэківжыї тхыльу къыдэківіу щытар зихуэдизыр, абыхэм я тиражыр здына-су щытар. Тхылъхэр щэнми нэхъ егугъуу щытакъэ? Жылэ няхь егуі вуу щытакьэ: Ужылы куэд щытакьым тхыль ты-куэн дэмыту. Абыи Тхактуэхэм я союзым, абы и тхьэмадэу илъэс куэдкіэ лэжьа Щоджэн-цыкту іздэм и фыщіэ мыма-щізу хэлъщ. Шоджэнціыкту іздэмрэ

щоджэнцыку гэдэмрэ абы и льэхьэнэм псэуа тха-кlуэхэмрэ литератор Іэщіа-гьэм пщіэ, ціз иіз ээращіам и щыкьэтщ мыри. Щоджэн-ціькіур КъБАССР-м и Совет Нэхъышхьэм и япэ сессиехэр къызэјузых нэхъыжьыфіу къе-кіуэкіащ. Ар пщіэт, щіыхьт езы тхакіуэм дежкіи, литературэм

дежкіи. Бзэ дахэ зыіурылъ, гъащіэм куууэ кіуэцірыплърэ и лъа-щіэ дыдэм щекіуэкі къэхъу-гъэхэр къэзылъагъуфу дунейм тета тхакіуэ щэджащэм към-тета тхакіуэ щэджащэм към-гъэщіа усэ жыгърухэр, образ щіэщыгъуэхэр къзбэрдей ли-тературэм и фіыпіэщ. Іздэм нобэ си нэгум щіэтщ япэ дыдэ щыслъэгъуам ещхьу - ціыху нэхутхьэхуу, и нитіым гуапа-гъэр щіэзрэ ину пыгуфіыкіыу. Апхуэдэу ар дунейм тетащ. Апхуэдэу ар и тхыгъэхэм яхэту дунейм къытенащ.

МЭЗЫХЬЭ Борис, тхакіуэ, УФ-м щэнхабзэмкіэ

2016 ГЪЭМ ШЭКІУЭГЪУЭМ И 30

Щоджэнціыкіу іздэм сэ къысхуищіар пхужыізну-къым. Унагъуэ сихьауэ, са-бийхэри ціыкіуу къуажэм дыдэст. Махуэ гуэрым ди куэбжэр ныззіужри, Щоджэнціыкіу іздэм ныдэуващ, къуажэм ліыуэ дэсыр абы иужь ит хъунт. Абы щы-гъуэм тхакіуэхэр ялъытэрт, Іздэм зымыцІыху щыІзтэ-къым. Къуажэм къыдыхьэу къым. Къуажэм ковидильсь, мыпхуэдэр къызолъыхсьу, щыжи!эм, л!ы гупым унэр ирагьэлъагъуну гъусэ зы-къыхуащ!ауэ арат. Слъакъыхуащіауэ арат. Сльа-гъур къысфіэщі си гугъэт, си фіэщ хъуртэкъым си деж Щоджэнціыкіу іздэм къэ-

УР» журналыр къызэ-Іуахырти, абы сыщы-лэжьэну сригъэблэгъат. Нэщ-хъей сыкъызэрыхъуамкіэ, хъей сыкъызэрыхъуамкіз, абы къыгурыlуащ сэ къуа-жэм сыкъыдэкlыну Іэмал сызэримыlэр. «Ди литературэр уи зэфlэкlым хуэны-къуэщ!» - жиlэу абы щыгъуэм къызэрыджиlар сэ зэи сщыгъупщакъым. Сытгалительно сарън м къызэрыджицер сщыгъупщакъым. Сыт-папщІэ зэрыригъэгушхуэн папщіэ зэрыжиіар гурыіуэгъуэт, ауэ си дежкіэ ар куэд и уасэт! Итіанэ къыпищащ: «Уэри, уи ныб-жьэгъухэри Литературэ ин-ститутым фыщІыщедгъэджар зэдзэкlакіуэхэм дыхуэны къуэти аращ...

тхыгъэ зэздзэкІы-Áрати. езым ищхьэкіэ ныс-

Іэдэм и фэеплъ

хуишэурэ унэм сыщылэжьащ. А зэманым Тхакіуэхэм я союзым фонд яіэти, ахъшэ хъарэыни къыдатырт. Езым и «Щхьэгъубжэ нэху» повести «щавы вуси» пазу» повестрои подстрочникыу зэрызри-гъэдээкlат. «Мыбы тlэкly ухэ-лэжыхыжыжы, тхылъ хы-зырщ. Москва къыщыдэз-гъэкlынущи, ядэмэ, уэ зырщ. москва къыщыдэз-гъэкlынущи, ядэмэ, уэ уэзгъэщІынущ», - жиlат. Ар-щхьэкlэ къыхуадакъым, абы щыгъуэм тхылъ тедзапіэхэм щыгъуэм ткылъ тедзапіяхэм я зэдзэкіакіуэхэр яіэжт. Иужьым къыдимыгъэкіыу къихьыжащ. Абы льандэрэ ильэс 30-м щіигъу дэкіащ. Нэгьабэ тхылъыр іздэм ипхъу нинэ къысхуихьащ: «Мыр зэрызэрадзэкіар ирихьатэкъым, подстигу ирихьатэкъым, подстрочникым зэрыхэlэбэжа щыгькым, жиlэри. Тхылъым уэ уелэжьмэ, си адэм нэхъкъищтэрт», - жиlэри. Щэрыщlэу селэжьыжри мы гъэм, тхакіуэшхуэр илъэсищэ щрикъум ирихьэлlэу, ар къыдэкіащ. Мы тхылъыр си

дежкіэ Іэдэм и фэеплъщ.

МЭРЕМКЪУЛ Лариса Къэбэрдей-Балъкъэр ГТРК-м и радиом и унафэщі,

Адыгэ интеллигент

Дэтхэнэ зы гукъэк ыжри

УИ ГЪАЩІЭ гъуэгуанэм

Си гращіз грузгуалом адыго наут цівкуфі дыдэхэм ящыщ зыш ШоджэнцІыкІу Іэдэм. Абы и усэхэм укъыщеджэкІэ, куэдрэ урохьэлІэ «гуапагъэ», «нурыбэ» псалъэхэм. Пэжщ,

псэм къытохьэлъэ. ФІыуэ плъагъуу, узэхъурджауэу, узэдауэу, ауэ сытым дежи пщіз зыхуэпщіу щыта ціыхур уигу къыщыкіыжкіз нэщхъей укъохъу.

Куэдым я гум къинащ

Ди адэм и Іэрытххэм тхылъ дэлъхьэпІэ зыбжанэ яубыд. ТхылъымпІэ зэтелъхэр щызэ-<u>тебдзкіэ, щхьэхуимыту узо-</u> упщіыж: «Зы гъащіэм къриупщыж: «Зы гьащізм къри-убыдзу мыпхуэдизм дауз узэрыхунэсынур? Сыт хуэдиз къарурэ зэманрэ уиіэн хуей, гупсысэ куу къэбгъэщу, ар художественнэ ткыгъзу бу-хуэн папщіз?» — жыпізу. Абыхэм къищынэмыщіауэ, газетхэмрэ журналхэмрэ, ра-дионэтынхэм, къэпсэлъэны-гьэхэм щхьэкіз абы итхам ущізумыупщіз. ущі эумы упщі э.

ПЭЖЩ, ди адэм и публици-стикэр зэхуэдэкъым: яхэтщ гупсысэ купщафіэхэр къызыгупсысэ купш|аф|ахэр къызы-шы|атаи, урохьэл|э я мы-кьэнэк|э нэхъ ц|ык|ухэми. Тхы-гъэ куэд абы ятриухуаш, ди хак|ухэмрэ усак|ухэмрэ: НэгумэШорэ, Пащ|э Бэчмырзэ, Щоджэнц|ык|у Алий, Хьэхъупа-щ|э Амырхъан, Кіыщокъуэ Алим, Кулиев Къайсын, Хьэх Сэфарбий, Мысачэ Пётр, Гъуб-жокъуэ Лиуан, Къардэн Бубэ, Кузъмин Валентин сымэ, нэ-гъчэш|кэми. Шолжэнц|ык|у Щоджэнціыкіу гъуэшІхэми. теухуауэ ди адэм лэжьы-I зыбжанэ и къалэмыпэм къыщі экіащ, псом хуэмыдэу абы зэхуихьэсыжащ тхакіуэр

зэман зэхуэмыдэхэм зыцlыхуахэм я гукъэкіыжхэр. Яхэтщ абы Алий концлагерым зэринуэдэу щытам и щыхуэту шыта ціыхухэм я псалъи. Ар куэдрэ тетхыхьащ Къэбэрдей-Балькъэрым и тхакіуэхэм я зэгухьэныгъэмрэ прадка правадах натраж

льэпкь литературэхэм зэрыза-льэпкь литературэхэм зэрыза-ужьыну щІыкІэмрэ. Іэдэм 1990 гъэхэм «Кабардино-Бал карская правда» газетым «Не надо быть провидцем» фІэщыгъэр иlэу къытригъэдзауэ щыта и тхыгъэр нэхъ иужьрей ды-дэхэм ящыщщ икіи абы къыдяхай ящыщи икий асы кыз шијузтари лъэпкъ щэнхаб-зэмрэ гъуазджэмрэ зыіэтын хуей ціыхухэм я зэхущытыкіэ хъуам ар зэригъэгузавэрт.

ЩоджэнцІыкіу Іэдэм зы-плъыхьакіуэ емызэшт. Абы и насып кърихьэкіат, Хэкум икіынасып кърихъэкат, хэкум икыну и нэхуыбэр шыхуимытым, хамэ къэралхэми кlуэну. Ар шыlащ Австрие, Филиляндие, Пиван, Тырку, Венгрие, Болгарие, Польшэ къэралыгъуэхэм. Абыхэм ди адэм ныбжыэгъу узд щиlэт икlи ээпымыууэ ахэри ди деж къригъэблагъэрт. Вена Софие Белрин Мюруен. Венэ, Софие, Берлин, Мюнхен, Израилым, Тыркум къикіыу пи-сьмо пщіы бжыгъэхэр къыт-хуэкіуэрт. Абыхэм къыщиціыхуауэ ди адэм и гъащІэм увыпізшхуэ щызубыду щытам и гугъу пщіымэ, ар нэмыцэ тха-кіуэ цізрыіуэ, зэдзэкіакіуэ, аль-пинист, Кавказым и дахагъэм итхьэкъуауэ щыта Альфред Куитхьокъуауэ щыта Альфред куреллот. Алхуэдэуи Іэдэм ящыщщ Тыркум щыпсэу ди лъэлкъогъу-хэм я деж япэу кІуахэм. А гъуэгуанэр абы куэдкіз къегу-туэкіат, а Іуахухэм утепсэльы-хыжыну ктыш[эбдзэмэ, тхыгъэ щхъзхуэ хъунуи ктыш[эк]ынт.

нэужь Тыркум къикІыжа пыркум къиківіла паула, илъэгъуа, зыхуэза ди лъэп-къэгъухэм ар и гуи и пси хыхьэу къытхутепсэлъыхыыкьы — кылы кылы Абыхэм хыхьэу къытхутепсэлъыхынжырт. Абыхмя ящыщт Бланямых Фахьми, Джанкъат Кемалрэ и щхьэгъусэ Жалэрэ я унагьуэр, нэгъуэщіхэри. Ахэр иужькіэ я Хэкур эрагъэльагъуну къэкіуэжауэ щытащ. Ди лъэпкъэгъуи - ар Израилыр псэупіэ зыкуэхъуа Щоджэн Бхыят. Абы жиіэжырт Сирием зауэ щыщекіуэкіам, ябгына унахэм ящыщ зым Щоджэн тхыль къызэрыщигъуэтар, Къэбэрдейм апхуэдэ и ыхьлы зэрыщыім а махуэм зэрыщытыра и ыкълы зэрыщыім а махуэм зэрыщыізма дыжыры зарыщый а махуэм зэрыщыізма нахуэм зэрыщыізма нахым зэрыщыізма нахым зарыщыізма нахуэм зэрыщыізма нахым зарыщыізма нахым зарыщыізма нахым зарышы торы ковызорыщий вульть, тося бордейм апхуэдэ и Іыкьлы зэрыщы-гуфіыкіар. Ізмал зэригъуэтых-хэу ар къэкіуэжат, ди адэм фіыщіэ къыхуищіу зыкъыхуигъэзат. Ар ди адэм апхуэдэ и

иужьрей зэlущlэт.

иужьрей зэlущlэт.
Ди адэр щlыпlэ куэдым зэрыщыlам къыхэкlыу, дэт-хэнэми и гукъэкlыххэмкlэ куууэ епхат, лъэпкъ зэмылlэужьыгыуэхэм я щэнхабээм пщlэ хушырт, усакlуэхэм, къызыхэкlам емылъытауэ, я 1эдакъыдых уразу абы Абхъаэри фlыуэ илъагъурт, республикэм щыгоухэри и къуэш пэлъытэт. Арщхэкlэ и гъащlэр, и псэр сыт щыгъуи зыхэлъар къышалъхуа Бахъсэн щlынальэрш. И гупсысэр абыкlэ щыгау иужьрей илъэсхэр игъэкlуащ абы. Ар щlэхэуэпс зэпыт дунейм емыхыж щlыкlэ, фlы дызу илъагъу Щоджэнцlыкlу Алийрэ езымрэ я щынальым зэнэхь мыхъуми Іуплъэжыну. Ди адэр зэпымыууэ хущlэкыхым цизтынымрэ Щоджэнцыкlу Алий и фэеплъыр химыгъякlуэдэжынымрэ Диоджэнцlыкlу Алий и фэеплыр химыгъякlуэдэжынымрэ. Уеблэмэ, тхакlуэм и фэеплъыр химыгъэкІуэдэжынымрэ. Уеблэмэ, тхакІуэм и благъэу цІыхум зыкърагъэщІэну щафІэмыкъабыл зэманми ар и къаруи еблэжакъым, и напи хутегъэхуакъым гъащ!э гугъу Іууа Алий и щхьэгъусэмрэ и бынхэмрэ защ!имыгъэкъуэну.

. Ди адэр дүнейм щехыжам. ... ди адэр дунгим щехыжам, псом япэ дыдэу жаlэу зэхэсхар абы и гуапагъэр зэращымы-гъупщэнырщ. НэгъуэщI сыткIэ цІыхум я гум укъинэну ухъуэ-псэн?!

. ЩОДЖЭНЦІЫКІУ Нинэ, филологие шІэныгъэхэм я доктор, профессор.

куэдрэ урохьэліз «Гуапагьэ», «нурыбэ» псальзхэм. Пэжщ, абы фіыуэ илъагъурт эпитет льагэхэр кънгъэсэбэпын. Ауэ, иджы, литературэр мыхъуу, ціыхум сыщегупсыскіз, сэ къысщохьу а эпитетхэм Що-джэнціыкіу іздэм и псэкупсэ щытыкіэр къагъэлъагъзуэ, кышынэмышцауэ, іздэм и унэціэми жэуаплыныгъэшхуэ и пщэ къыдилъхьэрт. Ауэ иджы, си ныбжъри фіыуэ хэкіуэтауэ, іуэхугъуэ куэдым хузиіз еплъыкізхэми зыщахыуэжым, сэ схужыіэнущ Що-джэнціыкіу іздэм и усыгъэр Щоджэнціыкіу іздэм и усыгъэр Щоджэнцыкіу Алий ейм зыкіи нэхъ мынэхълъахъшэу! Фыкъыспэрыуэну фемыпіз-щізкіму, іздэм и іздакъэщізкіхэр щізвіжых, іздэм и іздакъэщізкіхэр щізвдыкіх щІэкіхэр щіэвджыкіыж. дізкіхэр щізвіджыктыж. Ар икъукіз ціыху зэпіззэрытт, хуэму псалъэрт, хуэму и еплъыкізр пхизэпізээрытт, хуэму псальэрт, хуэму и епльыкіэр пхи-гьэкіырт, хуэму къикіухьырт, ауз сытым дежи и щхьэр льагзу ізтат. «Адыгэ интелли-гент» псальэ зэпхар фіы дыдэу хуокіуэ Щоджэнціыкіу іздэм и тепльэм. Абырэ сэрэ щізх-щізхыурэ блазжьевша пыкіуарт Ал-

бдзэжьеящэ дыкіуэрт. Ап-хуэдэу ди япэ кіуэгъуэм сы-мыувыізу къытезгъэзэжурэ жысіащ сэ бдзэжьеящэ лъэщу сызэрыщытыр. Арщхьэкlэ Нептун игу къызэбгъагъэнщ, а махуэм сэ зыри къэзубыдакъым. Унэм дынэсыжа нэужь, іздэм а махуэм къиубыда псори къысхуешийри: «Уи анэм хуэхь...», - къызжеіз. Ар сигу къыщыкіыжкіз, си гур

къызыфІозэрыхь... НэгъуэщІ зы махуэ гуэрым, тІуми ди къунтхым бдзэжьей къэмыкіуэу дыздэщысым, зыкъысхуегъазэри: «ФІыуэ плъагъу усэхэм къысхуеджэ», - жеlэ. Сощіэж, урыс усыгъэм фіыуэ сызэрыщыгъуазэмкім, инджылыз усакіуэхэм я Ізда-къэщіэкіхэри зэрысщіэмкім зызгъэщіэгъуауэ зэрыщытар. зыя водул вуду этрыдынды , - «Адыгэбзэк!э къеджэ», - къызжи!ащ абы. Си анэм си-гъэщ!а Пащ!э Бэчмырзэ и усэхэм сыкъеджащ, «Нартусын сынсодикад, тарг хэм» щыщ пычыгъуэхэр жыс-Іащ, зыгуэр сщыгъупщэжаезым къызигъэщІэжурэ. Адэкіэ Бещтокъуэ Хьэбас и усэ куэд сыкъеджащ. Сызэпимыуду икіи гупсэхуу къызэдэІуащ. Итіанэ зэуэ къызжеlэ: «Иджы ууейхэм ящыщ гуэр...». Зыкъомрэ щыму дыщысащ. Итlанэ къызоплъ-

дыщысащ, иттанэ къызоплъ-ри: «Кхъызіа, къеджэ», - жеіз. «Хьэбасрэ фэрэ фи щхьэри фи псэри фхъумэжащ, дэ демагогием дыкъыіэщіэкіь-факъым. Ди къару хури-къуакъым абы дыпэщіэтыну, фэ сынывохъуапсэ...» Иужь-кіз а псалъэхэр абы жиіащ Тхьэгъэзит Зубел эзхикьии Тхьэгъэзит Зубер зэхихыуи. СыкъэзыгъэуІэбжьар сэ схуэ-гъэза абы и щытхъу псалъэхэракъым, атІэ лІыгъэ хэлъу зыкъызэриумысыжыфарщ. ЛІыгъэшхуэ зыхэлъ творческэ цІыхурщ апхуэдэ жызыІэфы-

ХЬЭІУПЭ Джэбрэіил, *УФ-м гъуазджэхэмкіэ щіыхь* зиІэ и лэжьакІуэ.

ЗэІущІищ

Си ныбжьыр илъэс 13-м иту арат япэу Щоджэнціыкіу іэдэм и деж сыщыкіуам. Бжэщхьэіум усэ сызэрыфІэкІыу къеджэн шІэздзаш

«Бьётся о берег лазурная речка. в комнатах спать улеглась суета, Слышит ущелье, открытое в вечность как тихо по улицам бродит мечта. И вот в тишине открываются

двери...» двери...»

И кіэм нэс усэм сыкъеджэри, сызэщіэдзіукіыу сыувыжащ. Си ціэм къыщіэупщіэри, сызыбгъэдигьэтіыскъащ. икіи си анэдэльхубээкіэ сыткэну чэнджэщ къызитащ. «Си анэдэлъхубээкіэ сткаи сиіэцці» - жысізурэ сытырыныцьтьэтом си суфіакіам паль стхаи сиІэщ!» - жысІэурэ сы-къыщылъэтри, си гуфІакІэм дэлъ

тетрадыр къыдэсхащ... А зэманым зи редактор нэ-хъыщхьэу щыта «Іуащхьэмахуэ» журналым къытридзащ си усэр, апхуэдэ щІыкІэкІи Щоджэн-цІыкІум творчествэм и дунейм и бжэр къысхузэІуихауэ щытащ. тожэр къысхузэјуихауэ щытащ. Абы иужькіэ илъэс зыбжанакіэ сыхуззакъым іздэм. Зи творческа гупсысакізхэм нэхъыбэу сыдихьэх нэгъуэщіхэм саіущіэрт, ауэ япэ дыдэу тхакіуэм сызэрыхуэзар сытым дежи гуапэу сигу къэ-кіыжырт.

къыкІэлъыкІуэ зэІущІэр къыщыхъуар мафІэгурщ. Тха-кІуэхэм я съездым дыхэтыну Москва дыкіуэу дызрихьэліат. Абы ква дыкиузу дызрихьэллат. Абы цыгъуэм куздым сыкъригъздэ-lуащ, и гукъэкlыжхэм сыхишащ. Абдежырщ ар хъыбарыр дахэу къззыlуэтэжыф ц!ыху телъыджэу зэрыщытыр къыщысщ!ар. Уе-блэмэ, сегупсысат абы и твор-ческэ насыпыр зыхэлъыр арагъэнш жысІэри

Повыщ жыстари... Иужьрей зэlущlэр абы и дыуэщl махуэрт. Ар щызэхэт Къэбэрдей театрым и унэм и щхьэм къалэм къыдэзэрыхьа бгъэ гуп щы-хуарзэрт. УсакІуэм и псэ тепы-Іэншэм хэщІапІэ ищІар а бгъэхэм языхээ кырымын игы ээхэтхыхэхэн, щіыіэм игы ээхэтхыхэхэн кіззызым хуэдэу, іэпкыльэпксыр зэщіаіыгырт...

АЦКЪАН Руслан, языхэз къыщІэкІынщ. ГурыщІэ

цІыхубэ усакІуэ.

усакІуэр щыІэжкъым... Иджы

Налшык щыпсэу си ныбжьэгъум и деж палывык дыпсэу и нейсжеэтеум и дексыпсэлъауэ Щодженцыкіу Іздэм дунейм зэрехыжар къызжиlащ. Си гум щыхьащ хъыбарыр, сижагъуэ дыдэ хъуащ КъБР-м цыхубэ усакіуэ Щоджэнціыкіу Іздэм Угъурлы и къуэр Текіуэныгъэ Иныр илъэс 50 ирикъуным махуэ бжыгъэ фіэкіа къэмынэжауэ зэрыліар. Вакіуэліым икіи зауэліым, усакіуэм икіи прозаикым а юбилейм и фіыщіэ Іыхьи хэлът. Адыгэліым зэрыхуэфащэм хуэдэу ліыгъэ къигъэлъагъузу, псэемыблэжу зауэ ІэнатІэм Іутащ ар

РЫС литературэм ЩоджэнцІыкІу Іэдэм и лъагъуэ щыпхишащ. Налшык укъэкlуауэ уэзами, Москва ущрихьэлlами а зы щытыкІэм итт сытым дежи: гуфІэр и нэгум кърихыу, и макъым зримыгъэјэту, зэпіэзэрыту, зэщіэкъуауэ, и псалъэр кіэщірэ акъыл хэлъу.

Щоджэнціыкіу іэдэм зыплъыхьакіуэ къй-кіухьыну фіэфіт. Абы зэщіигъэхьащ Совет Союзым и шІыналъэ псори, хамэ къэралхэми щыащ. Ауэ дэнэ щыпіэ щымыіами, сытым дежи къыхуэпабгъэрт фіыуэ илъагъу Къэбэрдейм, и псэр къыхуеіэрт абы и губгъуэ щхъуантізхэм, Іуащхъэмахуэ бты уардэм. Аращ Щоджэнціыкіу Іздэм и усыгъэр гум хыхьэу, философие гупсысэ щіэлъу щіы-щытри. Къэбэрдей литературэм щыяпэу сонет усэ гъэпсык Іэр зи творчествэм къыщызы-

гъэсэбэпари араш.

Абы и зэфІэкІым апхуэдэуи пщІэ лъагэ иІакъым, ауэ дэнэ щымылэжьами, сытым дежи къым, ауэ дэнэ щымылэжьами, сытым дежи уэхур нэгъэсауэ зэрызэдрижыным пылът. Щоджэнціыкіум КъБР-м и Тхакіуэхэм я союзым и унафэші къалэныр илъэс куэдкіэ пщіэрэ щіыхърэ иіру ирихьэкіащ. А илъэсхэр, 50 - 70 гъэхэр, ди къэралым тхэн іуэхум зыщиужьа лъэхъэнэш. Литературэ гъащіэр ефіакіуэрт, тхылъеджэ мелуанхэм прозэри поэзиери щіаджыкіырт.

Поззиери щтаджыкырг.
А зэман насыпысыры Щоджэнцыкіу Іэдэм и зэфіэкіым зыщиужьари. Абы усэхэр, поэмэхэр етх, ціэрыіуэ хъуа «Софят и гъат-хэ» и повестыр къыдокі, щіыпіэ театрхэм и пьесэхэр ягъэув. 1969 гъэм Щоджэнціыкіу пьесэлэр яг вэув. 1909 г вэм щоджэнцтыкту Гэдэм къыхуагъэфащэ «КъБР-м и цТыхубэ усактуэ» цТэ лъапТэр.

Щоджэнціыкіу іздэм дунейм тетащ ціыху-фіу икіи іущу. Ныбжьыр зэрыхэкіуатэм зыкъригъащіэрт, ауэ сытым дежи ди гъащіэм къыщыхъу зэхъуэкіыныгъэхэм зэрызыщигъэ-гъуэзэным хущіэкъурт, тхэкіыжахэр игу

Иджы усакіуэр щыіэжкъым...

ДЕМЕНТЬЕВ Вадим. тхакIуэ. 1995 гъэ

НэфІэгуфІагъэр ди нэгу ирыремык**!!**

Иджыблагъэ Аушыджэр щыщІалъхьащ ди усакіуэ телъыджэ Бицу Анатолэ и анэр. Дыуэщі куэдым сыщыіащ сэ, ауэ абы къекіуэліам хуэдиз ціыху зыщіыпім щысльэгъуакъым. Ефэндым жиіэм гупсэхуу сыздедаіуэм къызгурыіуащ къызэрыгуэкі бгырыс жиіэм гупсэхуу сыздедаіуэм къызгурыіуащ къызэрыгуэкі бгырыс быльхугьэр иужьрей гъузгуанэм трагъэувэжыну апхуэдиз ціыху къыщіызэхуэсар. Псэемыблэж лэжьыгъэм и закъуэтэкъым абы игъэнэхъапэр, атіэ сытым дежи и гу хуабагъэмків щіыми, къэкіыгъэмзми, хьэкіэхуэхну хами, кърчалобзухэми, псом хуэмырэу ціыхухэм яхуэупсэнырт. Ар икіи щіэныгъэ лъагэ зиіз ціыхуибл-кіз дунейм хуэупса анэ телъыджэт. Ленинскэ учебнэ къалэ ціыкіум къыщыздеджа Гъут Хьэжы жаізхэм дыщіигъужу къыхигъэщащ; «Ефэндым и гугъу ищіакъым мыхъэнэшхуз зиіз абы и зы хъэлым абы и гуфіэкіз дахэм! Сыт хуэдэ іуэху гурымыхърэ гугъуехърз иримыхъэліами, Гуащэгъагъ и нэгум кърих нэфіэгуфіагъэр яхуэгъякіуздакъым. Абы щыгъуэми абы и гъащіэр сытым хуэдэ ухультых шыта!» хьэлъэу щыта!»

тээкІуэдакъым. Абы щыгъуэми абы и гъащІэр сытым хуэдуу хьэлъзу щыта!»

□ ЭФІЭГУФІАГЪЭМ теухуауз си ныбжьэгъум жиіа псалъэхэм сэ куэдым срагъэгупсысащ. Гущіыхьэ сщыхъуу сегупсысащ ціыхухэр дызэрызэхуэмыгуфіэжым. Ди щіакхъуэ іыхьэ къызэрыдлэжьыным дегупсысу, сытым дежи зыщіыпіэ дыпіащізу дызэрыпсэум ди нэгур зэхэльу дыкъигъэнащ, гъащіям и іэфіагъри, ар плъыфэбэу зэрызэхэльури дымыльагъужу дыхъуащ. Дэ тщыгъупщащ угуфіэныр икіи нэгъуэщіхэр бгъэгуфіэныр зы телъыджэ гуэру зэрыщытыр. Мыгьэрей мазае мазэр икіыхьагъкіэ уэс хужь щабэр телъу, щіыіэтыраей мазае мазэр икімхьагъкіэ уэс хужь щабэр телъу, щіыіэтыраей мазае мазэр икімхьагъям ситхьэкъуау, сэ сытым дежи щіыуэпсым сопсалъэ. Лениным, Лермонтовым, Пушкиным, Щоджэнціыкіу Алий сымэ я ціэкіэ щіыіэ уэрамхэр зэлыбупщіыурэ укъыздакіуам, зихуэдэ щымыіэ ди жыг хадэ телъыджэм ухуозэ. Щоджэнціыкіу Алий и уэрамым укъызэрытекіыу пхъэхуей мэз ціыкіум укъыщохутэ. Иджы дыдэ хуэдэщ ахэр щыдгъэтіысар. Аршхьэкіэ а пхъэхуейхэм я ныбжьыр илъэс 20-м щіегъу. Уэсыр псори текіыжакъым, итіани пхъэхуейм и щхьэкіэ льагэу зызыіэтахэр мазым къыхонэхуні, и къудамэхур гуэлпльафэ хъуащ, гьатхэр къызэрысамкіэ хъыбар дигьащіуу. Нэхъ лъагэу удэпльейма, уафэр къащъхуэ зэрыхъуам гу лъыботэ, дыгъэри нахъ щіах-щіахыруз къыкьуэпль хъуащи. Ильэс дапща къэзгъэщіа, сыт хуэдиэрэ сыкъякіуа мыбы, ауэ итіани ди жыг хадэр япэу слъагъу тельыджэ гуэрым хуэдэу къысщохъу. Пърдий яжьафэхэр щіы щжьэфэм Іупщіу щыбольагъу. Езым и хъэті зиіэж гьатхэ жыг хадэм гупсысэ эзхуэмыдэхэм сыхуашэ. Согупсыс и гуфіэгьуэра нэхъ мащіэ, гукьеуэхэр нэхьыба зэрыхьум. Зэуэ сигу къокі: гьатхэр къихьащ, абы и япэ мазэр и кіэм ноблагъэ. Гъатхэм и хуабагъэри зыхыбощіэ. Абы къыдзушыжыну піэрэ-тіэ ди псэхэри? Ерыскъмзэр няхь мащіэ, гукьеуэхэр нэхьыба зэрыхьум. Зэуэ сигу къокі: гьатхэр къихьащ, абы и япэ мазэр и кіэм ноблагъэ. Гъатхэм и хуабагъэри зыхыбошіі. Абы къядэушыжыну піэрэ-ті ди псэхэри? Ерыскъмзэр нахь мащіэ, гукьеуэхэр нэхьыба зарыхьмэм зэрых кызынныгьэр на зыхыбошія. Вык кыраушыхыны піэрэ-ті ди псэхэри? Вызымакы на тахушыны горэ на

дэлэ: », - магуу. Ветеранхэм зыри къащхьэщыжакъым. Ахэр щытт зэхаха псалъэ жагъуэхэм нэшхьей ищарэ зэщ/иlулlауэ. Апхуэдэ псалъэ ик/зхэр зыжраlахэм фашистхэм я деж тек/уэныгъэр къыщытхьын папщ|э зауэ lэнатlэм лъы щагъэжаш, сыхьэт 12 - 14-кlэ лэжьыгъэ хьэлъэхэм пэры

тащ. Цівхум лей къытезыгъэхьэ, абы и пщіэр езыудых зэхущытыкіэхэр щыгъэ!эн хумейуэ дыщыпсалъэкіэ, языныкъуэхэм жа!э хабээр къа-щыфізіузку зэману зэрыщымытыр - тыкуэнхэр нэшіш, хэти тхьэмышкізу мэпсэу. Сэ си щіалэгъуэм щыгъуэ, Хэку зауэшхуэм и зэманым, ціьхухэм щіыпари мэжэщіаліагъэри къафіэмыіуэхуу жэщи махуи щылэжьам, къызыхэкіа лъэпкъми емылъытауэ, зыр зым гуапау хущытыныр, зыщіигьэкъуэныр япэ ирагъэщырт. Аращи, напэншагъэ къзгъэлъэгъуэныр тыкуэнхэм зэи зыри зэрыщіамылъым елъытакъым. Псори къызыхэкіыр ціьхухэр гухэщтыншэ зэрыхъуарш. Ціыхухэм я щыщіэныгьэ псори къышежьэр псэм и дежщи, абы «еізэзн» хуейш. Иджыпсту гъатхэм щіыльэм тепшэныгъэр щеубыд. Абы ціыхухэм

Иджыпсту гъатхэм щіылъэм тепщэныгъэр щеубыд. Абы ціыххэм ягухэм дахагъэр къыщигъзушыну, я нэгум нэщхъеягъэр ирихыну догугъэ. Жыг хадэм, губгъуэм, мэзым фыкіуэ. Бзухэм я уэрэдхэм, гъатхэм и «Іущащэ» макъым федајуэ. Ажэгъуэмэхэм, епэр шакъафэхужьыфэхэм, шэгьэфізіу удзым и тхьэмпэ данэ ціуугьэнэхэм фи гум гуфізгъуэр къыщрагъзуш. Фыгуфізі Гъатхэр гуалэу зэрыщытым хуэдэу, нэфізгуфіагъэр фи нэгу имыкіыу, адрейхэми абыкіз фадэгуэшэфу фыщыт.

ШОДЖЭНЦІЫКІУ Іздэм.

ЩІыуэпсыр, гуащіэдэкі Щіыуэпсыр, гуащіздэкі лэжьыгъэр, льагъуны-гъэр - а щырщ Щоджэн-ціыкіу іздэм и усыгъэм курых хуэхъуар. Абыхэми, нэгъуэщі Іуэхугъуэ куэдми дытепсэлъыхьащ Шэджэм псыкъелъэхэм я деж дыщыту, ціыхубз щхьэц ухуэ-нахэм ещхьу хьэуам къе-дзыхауэ къыпфіэщі псыпыхум дыдихьэхауэ дызде-

- Кавказым и даха-гъэм сесэжауэ, ар си дежкіэ къызэрыгуэкі гуэру схужыІэнукъым. жиІаш Щоджэнціыкіу Іэдэм. - Дзэ-лыкъуэ хъупіэхэм сыкіуа нэужькіэ, яр япэу слъагъум хуэдэу ЩІыуэпсым къысщохъу. сыхэтыныр сфіэфіш. Гухэхъуэгъуэ къызет мэкъу еуэным. Зыкіи къыстемыхьэлъэу километ-

ри 10 - 20-р схуэхьынущ. - **У**анэгум уису къып-

хуэжыхьрэ?
- Уоу, ауэ сытми! Илъэ-сит! и пэк!э Литературэм и махуэр дгъэлъапlэу уса-кlуихым шы жэрхэр къыд-бгъэдашащ. Абы псынщlэу шэсу къыхуагъэува гугъу-ехьхэм фіэкіым саугъэт ехькэм фізкым сауі вэї къыпаплъэрт. Соплъри, Із-пслъэпсыр зэрызэхэзэ-рыхьар солъагъу. Языны-къуэхэр занщізу шэсащ. Со сы-кавалеристкъэ... Шым сы-кавалеристкы... шым и Іэпсльэпсхэр зэрыщытын хуейм фІы дыдзу сыщыгыразэт. Ар тэмэму зыхуей хуэмыгьэзамэ, уанэгум зыщып Іыгтыфын уктым... Сымыпіащізурэ Іэпсльэ-псыр зыхуей хуэзгъазэри, итіанэщ лъэрыгъым сы-щиувар... Сытми, саугъэтыр къэсхьащ.

- Іэдэм, уэ зауэм ухэтащ. Арщхьэкіэ языныкъуэхэм хуэдэу зауэ лъэхъэнэм и усакіуэ ухъуакъым.

 Зауэм теухуа усэ куэд ст-хами, сэ зауэ усакіуэу зы-къэслъытэжыркъым. Фронтым сыщыІутами, тхэныр щызгъэтактым. Махуэм си нэгу щІэкІыр апхуэдизкІэ си гум хыхьэрти, жэщым ар усэ сатырхэм сфІиувэрт жэшым Сыкъэзыухъуреихь си ныб-Сыкьэзыухьуреихь си ныо-жьэгьухэр зэрыхэкіуадэр слъагъухукіэ, зауэм хузиіэ гущыкіым хэхъуэрт. Ціыху 250-м нэблагъэ, щіэны гъэ нэхъыщхьэ зиіэ а щіалэ гупыр а зэманым диlа щlалэгъуалэм я курыхт. щІалагьуалэм я курыхт. Ахэр сэ гукіи псэкіи спэгъу-нэгъу хъуат, зэкіэлъхьэужьр щысфіэкіуэдкіэ, си гум щыщ іыхьэ гуэри здахырт. Иджыри си нэгум щіэтщ, биишэр ятехузу жэрыжзу кіуэ шым и уанэгум ахэр къызалежуатыр къызэрехуэхыр.

- Зауэ нэужьым уи усэхэм лъабжьэ яхуэхъуар мамырыгъэрщ.

ТхакІуэр жьы хъуну хуиткъым

Пэжщ, сэ усэ куэд стхащ гъавэгъэкІхэм, кІэхэм, шахтэм ц м, гъу-щІэтхэм лэжьыгъэм теухуауэ. Сэ езыри убрууакІуэу сы-лэжьащ. Абы щыгъуэми зыми ищіэртэкъым сэ сыт-хакіуэу. Ар къыщызгъэлъэ-гъуэжащ «Бгыщхьэ мафіэ» поэмэм, иджыпсту стхы романым щіэдзапіэ хуэхъуам. Абы щыпхрыша гупсысэр мыпхуэдэщ: ди къыр лъэп-къыгъуэхэм молибденрэ къыгъуэхэм молибденрэ вольфрамрэ хэлъщ. Ру-да зыхэмылъхэм «кlэрыху-бжьэрыху пщјэншэкlэ» йо-джэ. Щіы щlагъ щіыіэм а къыр лъэпкъыгъуэхэм металл къътъуэхэм і Къызэры.... къыщіэхыпіэм сы-Апхуэметалл дэщ цІыхухэри къуэхэр металл язынымэхъу, іхэр кІэрыхубжьэры-Мис абы романым адрейхэр сыщытепсэлъыхьыну хэтщ. Ауэ гугъуехьу хэлъыр сыт? Сэ фІыуэ солъагъу бзэ къабзар, шэрыузо, гурыіуз-гъуафіэр - прозэри си деж-кіз усыгъэм хуэдэщ. Мо сыз-дэтхэм щіэныгъэ, техникэ терминхэр къэзгъэсэбэпын хуей мэхъу, апхуэдэ пса-лъэхэр адыгэбзэм хэткъым. Аращи, усыгъэм и бзэ дахэр мэкъутэ. Ар икъукІэ зэран

Абыкіэ нэгъуэщі ли-

тературэхэм я щапхъэр дэlэпыкъуэгъу хъунукъэ? - Дауи, щапхъэ зытепх хъун куэд щыlэщ. Пщlэшхуэ Птоблуки Абрамов дор и романхэм, Пряслин-хэ ятеухуа и тетралогием. ла неухуа и тегралогием. Апхуэдэуи ар жьэрыгуатэ-бээми хуэгэээт, хъыбар гьэщгэгэуэн куэд жигэжу седэгуащ абы. Фты дыдзу матхэ Распутин Владиматхэ Распутин олодо мир. Гујэгъуэр, лъагъуны-гъэр, ціыхухэм яхуиіэ гу-гъэщіэ гъэщіэлъытэр икъукіэ гъэщіэ-гъуэну зэхэухуэнауэ къыще-гъэсэбэп абы и тхыгъэхэм. Зыхэсщізу сыкъеджащ Думбадзе Нодар и «За-кон вечности» тхыгъэм. А Куржым щыlа лІыгъэ хэлъу зэманым щытыкІэр щытыкізр ліыгьэ хэльу къызэригъэльэгьуэфам се-хъуэпсащ. Фіыуэ сольогьу Гончар Олесь, абы и «Со-бор» романым ізрытхыу се-джауэ щытащ. Стельмах джауэ щытащ. Стельмах Михаил и ІэдакъэщІэкІхэр тиками и годакъзщиякар сигу къыдохьз. Сэ литера-тор ціэрыіуз куэд ныбжьз-гъуу сиіащ. Ноби ди къэра-лым и республикэ псоми шыпсэу усакІуэхэм яхэтш си

ныбжьэгъуфіхэр. - **Нэгъуэщі лъэпкъхэм я** усыгъэм куууэ узэрыди-хьэхым лъэпкъ хабзэхэр пізпигъзхункіз шынагъуз щыізкъэ? Классикэ къу-хьэпіз усэм дунейпсо усы-гьэм и деж и фіыщіэр щыинщ.

къухьэпіэ усыгъэр фіы дыдэу солъагъу икіи Фирдоуси, Хайям, Саади, Хафиз сымэ, нэгъуэщІхэми я ІэдакъэщІэкІхэм набдзэгубдзаплъэу зыщызгъэгъуэ-защ. Шэч къытесхьэркъым «газель» жыпхъэм нэгъуэщ1

купщІэ зэрыпхуетынум. Нобэрей гъащізм теухуауэ сонетхэр дотхри-тіэ, ари классикэ жыпхъэщ. Псори классикэ жылкъэщ. Поори ээлъытыжар классикэ жыл-хъэр иджырей зэманым Ізкіуэлъакіуэу «зэрыхуэб-гъэлэжьэфырщ». Шыр Іэл-слъэпс екіухэмкіэ дэгъузу къыпхузэгъэпэщынущ, ауэ шыгъэджэгум и хабзэхэм ущымыгъуазэмэ, абы ущы-текіуэнукъым. Усыгъэри апхуэдэщ...

- Хабзэ зэрыхъуауэ, «га-зель» жыпхъэм лъагъуны-

гъэ гухэлъкъэ къраlуатэр?
- Лъагъуныгъэр иджырей гурыщіэкъэ? Сэ лъагъуныгъэ гурыщ!э симы!амэ, сыт-хэфынтэкъым. Усак!уэр сыт хуэдэ ныбжьым итми, сыт хуэдэ ныожым итми, цыхубз дахагъэм гу лъитэ-фу, ар и!этыфу, лъагъуны-гъэ гурыщ!эр ф!эмык!уэ-ду щытын хуейщ. Лъа-гъуныгъэ, лъагъумыхъуныгъэ гурыщіэхэр симыіамэ, гукъеуэр, гухэхъуэр зыхэзмыщізу щытамэ, сэ усэ мыщІэу щыта стхынутэкъым.

- Абы теухуауэ уи щхьэ-гъусэм сыт жиlэнт? - Си щхьэгъусэми къе-

лъытэ лъагъуныгъэ гурыщІэ сытым дежи схуэщІу щытын

- Нобэ къэралым жыла-гъуэ гугъуехьхэм ущро-хьэліэ. Я щхьэ іуэхухэм хуащі гулъытэм нэхърэ нэхъ мащіэ ирамыту къэ рал Іуэхухэм жыджэру

топсэлъыхь. - Къэралым щекlуэкlыну зэхъуэкІыныгъэм и граммэр егъэжьэн и цІыхухэм я психологие гурыщІэр къэщІэрэщІэжын, гъэкъэбзэн хуейщ, тхакІуэми ар къыпэщылъщ. ТхакІуэм и къалэныр и псалъэ пэжымкіэ, нахуэмкіэ ціыхур нэхъыфі, нэхъ гуапэ хъунымкіэ дэіэпыкъун хуейщ. Абы щыгъуэщ Іуэхур щыдэкіынур икіи апхуэдэ ціыхурщ зэхъуэкіыныгъэм и программэр гъащіэм

программар тавштам хазыпщафынур...
- А захъуэкІыныгъэм кърикІуэнум куэдрэ де-жьэн хуей мыхъуну піэрэт? Гъащіэм жыыгъэри хэтщ, ціыхур зы ныбжь гуэрым нэса иужькіэ, ипэкіэ зэ-рыкіуэтэн къару иіэж-

- Адрейхэр сщіэркъым, ауэ усакіуэр жьы хъуну хуиткъым. Жыыгъэр зыхэпщіамэ, уэ уусакіуэж-къым. Гъащіэми и іэфіыр зыхыумыщІэжыфмэ, усэфІи пхуэтхыжынукъым. УсакІуэм пхуэтхыжынукъым. усактуэм и гур щТалэу къэнэн хуейщ. Пэжщ, жьыгъэм теухуа усэхэри птхы хъунущ, ауэ тхьэусыхафэ хэмыту. КТэшү ткъэусыхаду» и гъащу жыпізмэ, усакіуэм и гъащіэр иухыхукіэ Пегас и уанэгум тегушхуауэ исын хуейщ. Уанэгум ис къудейм къыщымынэу, абы и зэфіэкі шыгъажэми къыщигъэлъагъуэфын хуейщ.

Епсэльар УЛЬЯШОВ Павелщ. «Литературная Россия», 1988 гъэ

Си гъащіэр

Гукъэкіыжхэм щыщ пычыгъуэхэр

Ди къуажэм къыщызэТуаха совет еджапіэм языныкъуэр ныбжыщіэ ціыкіухэм щытхъурт, щІэныгъэ нэс щагъуэту жаlэрт. НэгъуэщІхэми зэрыжаlэмкіэ, а еджапіэм щеджэхэр Іимансызт, Тхьэм и ней зыщыхуэн цІыхухэт. А псалъэмакъитІми гу зэ-ралъыстэ щымыІзу, мыдрисэм сыщеджэрт.

махуэ гуэрым, еджэныр дыу хауэ, шэджагъуэ нэужыу, мыдрисэм сыкъыздыщ!эк!ыжым, ди lустаз Къэ-рэшей сыкъегъэувы!эри къызоупщ!:

Уи къуэшым и усэхэм уеджэрэ? Сыт си къуэш? Къуэш усакіуэ сиіэу сщІэркъым.

сщізркым.
- Ізгъу-гъу, ар дауэ хъун, зиуна-гъуэрэ! - жиІзурэ газет гуэр зэгуехри къоджэ гъатхэм теухуа усэ. - Уи къуэш Щоджэнціыкіу Алийщ ар зытхар! Газетым соплъри - абы ит псалъэхэр

зэрытхар зыкІи ещхьтэкъым сэ сызы-щыгъуазэ хьэрып хьэрфхэм.

- Ар дауэ, Къэрэшей, - жызоіэ, - дэ дызэбгъаджэ хьэрфхэм зыкіи ещхькым абы ит псалъэхэр зэрытхар?

Дэ дызэджар хьэрып Іэлыфбейщ.
 Мыр адыгэбээм хуээхалъхьащ.
 АтІэ, ди бээмкІэ думыгъаджэу,

хамэбзэ дымыщІэм щхьэ дебгъэлІалІэрэ?

Зэтепіэ уи жьэр, Іэлахьу тэхьэла, Азалыхь лъапІэм деж нэмысын псалъэщ а жыпІэр! Хамэбзэкъым -Івлъхьомдуриллахьу уз сэламун хьэ-лей закъузрщ ар зи бзэр! Ди ФІыцІа-гъэ лъапіэри Азалыхьталэрщ ди щІыпіэм къезыгъзхар. Аращи, Азалыхьталэм деж нэмысын псалъэкіэ лыхьталэм деж нэмысын псалта-якіз умыулщір дяпэкізі жиізурэ газетыр зәкіуэціелъхьэжри, псалъэм къыпе-ща. - Ауэ Алий и усэхэр пщіэн хуейщ. -Дауэ сщіэн, адыгэбэзкіз зы кэроф думыгъэщіамэ? Езы «усэ» псалъэри

думы водимог валь мусог поизводи нобэ зэхэсхыу аращ япэ дыдэу. Кхъыіз, Къэрэшей, Азалыхьталэм и Фіыціа-гъэ лъапіэм ищіыіужкіэ адыгэбзэ Іэлыфбейми дегъаджэ.
- Куэдщ, куэдщ жыпІар!.. Сэ езым

ерагъыу зэзгъэщ а къудей щ ар... Ди унэм сызэрынэсыжу, сядэм се-

упшташ Апий шхьэктэ

упщіащ Алий щхьэкіэ.

Уи адэшхуэмрэ Алий и адэшхуэмрэ ээкъуэшхэм я бынщ, - жиіащ сянэм.

Ди къуажэм дэсхэм ящьщу щіэныгъэ нэс зиіэр Алийрэ Дыщэкі Хьэбасрэ я закъуэщ. Зэрыжаіэмкіэ, пэщіэдзэ еджапіэр Бахъсэн къыщиухри, ар щеджащ Дагъыстэнми Тыркуми. егъэджакіуэу Бахъсэн що-... Уэри мыдрисэр фіыуэ къэ-Иджы иджы э. э. лажьэ... Уэри мыдрисэр фівуэ каз бүхмэ, Къэрэшей хуэдэу улэжьэнщ Іустазу. Сянэм

Къэрэшей хуэдэу сыхъуну жыхуиlар зыкlи си гуапэ хъуатэ-къым. Къэрэшей тlэкlу секlужами, слъагъу хъуртэкъым, и гущIыlагъэм, цІыхугъэншагъэм, гущІэгъуншагъэм къыхэкІкІэ. Мыдрисэм къызэрызгъэзэжамкіи сыщіегъуэжат.

мыдрисэм Араги, мыдрисэм илгасылгыр къыщызмыухыу мурад сощ! Алий зыщылажьэ еджап!эм сыщ!эт!ыс-хьэну. Абы тетуи зэи сыздэмык!уа Алийхэ я унэм сокlуэ. Алий и къуэш нэхъыжь Тlалий пхъэ икъутэу щытти, сыукытауэ, зыспытІ-зысхузу, сыбгъз-дыхьэри сэлам есхащ. Къысщыгу-фіыкіыу сызэришаліэри и бгъафэм сыщіикъузащ, си щхьэфэм із къыди-

сыщикъузащ, си щхъэфэм із къыди-тъащ. Алий сыхуейуэ щыжесіэм: - Мес, - жиіэри и Іэр я унэ шындэб-зиймкіз ишиящ. Унэ лъахъшэ кіыхыми и къаблэ лъэ-

ныкъуэмкlэ щыст Алий шэнт щхьэгуэ цlыкlум тесу, и лъэгуажьэм триlыгъэ тетрадым зыгуэр иритхэу.

Сыбгъэдыхьэри, сэлам зэресхыу

къэтэджащ. Си Іэр икъузу здиІыгъым, нэщхъыфізу си нэгу къыщіэплъзу

- Хэтхэ уарей, къызэроджэр хэт?
 Си ціэри си унэціэри щыжесіэм, аргуэру къызэупщіащ:

- Угъурлы ущоджэ? урикъуэщ, мыдрисэм

Араш

- Атіз дауз уехъулізрэ?
- Хъарзынэщ, - жысіащ зислъз-фыхьурэ, - ауэ абы сыщеджэну сфіэфітэкъым... Уэ зыщебгъаджэм сынэкlуэнут... - Ар, плъагъуркъэ, Іэдэм, ди еджа-

піэм щеджэхэр революцэм хэта-хэм я бынщ, хэхауэ къагъэкіуахэщ. Итіанэ, абы щіэсхэм пэщіэдээ еджапІэм пІэр къаухаш... Уэ мыдрисэм ушІэсу аращ. Ди Іэлыфбейми ущыгъуазэу къыщІэкІынукъым... Ущыгъуазэ?

- Хьэуэ. - АтІэ, ди къуажэ еджапІэм щІэ-тІысхьэ. Абы щолажьэ егъэджакІуэ тыуэзэджэ Ліыгъур Ибрэхьим. Ди къуажэ еджапіэм сыщіэтіыс-

ди квуажэ еджапэм сыщэлыс-кьэныр си мурад хэхауэ сыкъыдокіыж Алийхэ я пщіантіэм. ...1926 гьэм и сентябрым щіидза къудейт. Махуэ еджэгъуэр иухауэ унэм сыздэкіуэжым, ди гъунэгъу щіаунам сыздакіуэжым, ди гъунэгъу щіалэ ціыкіум сыхуозэ, къуажэ еджапіэм
къикіыжу. Тхылъитіи, тетрадь зыбжани, къэрэндащи, ручки, зэрытрагъэкіыж хьэфэ ціыкіуи иіыгът,
тхьэкіумэкіыхь сурэт тещіыхьауэ. Ціуугъэнэу, дахащэу гъэщіэрэщіа
тхылъхэми тхьэкіумэкіыхь сурэт зытещіыхьа хьэфэми си нитіыр яхьэхуауэ сыдахьэхыпат.

- Хэт хуейми щагъэтысхьэрэ къуажэ еджапіэм? - соупщі щіалэ ціыкіум. - Атіэ. Хэт хуейми.

Палъэ къыхэзмыгъэкіыу еджапІэм.

Алий зи гугъу къысхуищіа егъэ-джакіуэ Ліыгъур Ибрэхьим гуапэу къызопсалъэ. Тхылъ щхьэхуэхэм сретхэри буквари, тетрадищи, ручки,

срегхэри оуквари, теградищи, ручки, къэрэндащи къызет.
- Аращ, Іэдэм, нобэ щыщІэдзауэ удиеджакІуэш. Пщэдей къакІуэ. Иджы хъунущ унэм укІуэж. АрщхьэкІэ зэрызислъэфыхым гу

лъитауэ, зыкъысхуегъазэ Иброхьим:
- Сыт, Іэдэм, укіуэжыркъыми?
- Тхьэкіумэкіыхь сурэт зытет хьэфэ цІыкІур... - жысІэнум сынимыгъэсу Ибрэхьим къыжьэдолъэт:

- А-а, уэзмытауэ ара? Хьэфэ цІыкІур къызетри, си лъэр щІым нэмысми ярейуэ псынщІэ сы-

щтым нэмысми яреиуэ псынца сы-хьуауэ, сыгуф1эу сок1уэж ди унэ. Сыкъыздэк1уэжым, сымыгупсысэх-хауэ си гум къолъэт: мыдрисэм сы-к1уэныр хэзмынэу, къуажэ еджап1эм

сыкІуэ хъунукъым. Ар сянэм къысхуидэнкіэ іэмал зимыіэщ. Сядэрщи -

хуидэнкіз ізмал зимыізщ. Сядэрщи -ауи идэххэнукъым! Арати, щэхуу къуажэ еджапізм сыкіуэным тызоухуэ. Ауэ щыхъуакіз, си буквари си тетради сянэм езгъэлъагъункіэ Іэмал зимыіэщ. Абы нэхъ хэмылъуи ди гуэщыжьым и нэхъ гъущапіэ дыдэр си тхылъми тетрадми гъэпщкіупіэ яхузощі. Ауэрэ зы мази докі, мазитіи макіуэ.

Ди деж сыкъамыщІэн щхьэкІэ, дер-

Ди деж сыкъамыщіэн щхьэкіэ, дерсхэм я ужькіэ еджапіэм уна лэжьыгьэр щызогъэзащіэ.
Махуэ гуэрым, декабрым и пэщіэдзэм ззуэ щіыіэ къэхъуат. Уэсыр мащізу, щіыіэр гуащізу щіымахуэм зилыгъуэжырт. Еджапіэм сыкъыздикіыжым солъагъу - къуажэ гупэ ныджэр мыл зэфэзэщ хъуат. Гугухэм я щхьэлыпсыр къыдэухри мылу щтыжат. Щіалы ціыкіухэр а мылым тезу кіэн мэджэгу, чын ягъэву, къыщажыхь, ізэжьэ ціыкіукіз къызэрошэкі. Ар зэрысльагъус сыпіашізу. шэкі. Ар зэрысльагьуу, сыпіащізу, жэрыжэу ди деж сыносыж. Сысакъын зэрыхуейри сщыгъупщэжауэ, ди пэш ипщэм сыщІолъадэри тхылъи тетра-ди щхьэгъубжащхьэм тызодзэ. Чын щіопщымрэ си бжей чыныжьымрэ къызопхъуатэри ныджэ мылым сожэ.

Сешауэ, сымэжэлауэ, си гуэншы Сешауэ, сымэжэліауэ, си гуэншырыкъымрэ си хъурыфэ джэдыгумрэ псыр къалыжу, пыуціыныкіауэ ахъшэмхэм деж сыкъокіуэж. Сянэр пэшыбжэм деж щытт, и мыхабээу нэщхъ уфарэ, и фэр губжыым зэригъэкіуэкіауэ. «Си тхылъхэр!» - зэуэ си гур къресыкі сыгуэзэвщауэ. Сянэмрэ пэшыбжэмрэ бгъу захузощіри зыщіызодзэ пэшым. Тетради тхылъи телъыжтэкъым щхьэгъубжащхьэм. Ехуэха къысфіация зызодзых уна пъэгум

жтэквым щьез вухмайдых унэ льэгум.
- Умыльыхъуэ алейкіэ! Жьэгу мафіэм езгъэсакіэщ а узыльыхъуэр! - къызэхызох сянэм и псалъэр.
Гуіэгъуэм сызэфіигъэпкіауэ сыздэ-

щысым, сопыхьэ зысхуэмыІыгъыжу. ЯпэщІыкІэ сыкъэфІэІуэхуатэкъым сянэм. Ауэ си шыпхъу нэхъыжьищми сахуэмыувы!эжу, сигу зэрыхэщ!ым гу лъатауэ къызэдэхащ!эу !э къыздалъэ. Апхуэдэу къызэрызэдэхащІэм щхьэкІэ, сигу зэрыхигъэщІам папщІэ щхвыя, сигу зэрыхиг вэщамг нагшцэ тобэ къмхыьжауэ сыгугьэу, сянэм сольэlу къуажэ еджапіэм кіуэуэ Ибрэхьим ельэіуну - мафіэм иса си тхылъхэм я піэкіэ тхылъыщіэ къы-зитыжыну. Аршхьэкіэ ар щіэрыщізу къэгубжьыжауэ къызошхыдэ, Тхьэм игу къызэрызэбгъэн щ!эпхъаджагъэ элэжьауэ жи!эу. Сэри ерыщ сек!уауэ жызоІэ афІэкІа мыдрисэм лъэбакъуэ сымычыну.

· Пчырэ умычрэ сеплъынщ, уи адэр къэкіуэжмэ! Пыуціыныкіа джэдыгур шэнт натіэм

тыуцыпылык джэдыг ур шэлі патэм ездэщ, гуэншэрыктыр жызгу дактым теслыхыри сыгтууалтыжат.
Шхуми шэми сису нэху сыктыектаги, еджаптым сыктуэфатэктым ктыктуылыктуу махуэм.

Дзэлыкъчэ хъчпІэм къехыжа мэлхэр ТІуащІэ уэтэрым щаІыгъти, мэрем пщыхьэщхьэ къэс къэкІуэжырт сядэр. Ныщхьэби арат - мэрем пшыхь хуэ-кlуэу къэкlуэжат. ЛіыщІапщІэм и лейуэ бгъуэщІи, нартыху хьэжыгъэ пути, хугу пщэфІыгъуи, зы фо хьэкІуи къратри къыздихьат. Къихьа тІэкІуми, узыншэу къызыкыхьэжа унагъуэми иригуфізу, нэшхэьифіз дыдэу къыд-бгъэдэсат дядэр. Пщыхьэщхэыхэм зыхуэтщіа къудейуэ, ліы макъ гуэр къоджэ. Сянэр щіоплъри, къэджар узыншэу кводжэ. Синэр щіопіври, квэджар мыдрисэ Іустаз Къэрэшейуэ щы-жиіэм, дядэр щіокіри зыкъомрэ къэтауэ къыщіохьэж. Зэрыгубжьар белджылыуэ и пыіэ къуацэр еуфэхат. Ар зэрыслъагъуу сыкъыщолъэт сыді эхрыклаві вуу свільвіщогіват сыг-щізжыну. Арцкьэкіэ сядэм сыкъеу-быдри сызэщигуэжу сегьэтіысыж. Дядэр кьэгубжьырейтэкъым, ауэ зэ къэгубжьамэ, гуащіэт. Сянэр нахъ къыщыгубжьами, и макъыр а зэрышабэт.

- А зиунагъуэрэ, къэхъунум ящхьэ-жыр къэхъуарэ пэт, зыри жып!эркъыми! - жреїэ сянэм, и пыіэ къуацэр мащіэу дригъэкіуэтейуэ, и нитіым къышылыда губжьыгъэ мафІэр игъэлъагъузу. Ар зылъэгъуа си шыпхъуищри си шынэхъыщ эри ди пэш хуабэ закъуэм щіокіхэ.
- Мазиті ен хъуауэ мыкіуауэ жеіэ

мыдрисэм!

мыдрисэм:
- Алыхь, арамэ.
- А зиунагъуэрэ, уэ пщіар сыт ар апхуэдизрэ абы щымыкіуэм?!
- Азалыхь, махуэ къэс щіэкіама, мыдрисэм кіуэ си гугъэу. Арщхьэкіэ къуажэ еджапіэм кіуэуэ къыщіэкіащ. - Іиманыншэ еджапіэми?!

- Іиманыншэ еджаптыми:: Сядэм и выфэ Іув бгырыпхыр зы-щіитіэтыкіауэ щилъагъум, сянэр поув: - Апыхь. vезмыгъэуэну... Итіанэ,

пщэдей щыщіэдзауэ кіўэнущ ар мыдрисэм... - Уэи, сымыкlуэну, - ауи сымыгупсы-

сау къызжьэдолъэт.
- Ей, ехь, щыкІыпай мы слъагъур! пщэпкъкіэ унэ лъэгум сытреіэтыкіри сыкіуэціекъухь, «укіуэнкъэ?» жиізурэ. Арщхьэкіэ ерыщ секіуауэ хужысіатым мыдрисэм сыкІуэну. Сядэ-сянэм пщэдджыжьым

зыкъысхурашэжауэ аргуэру къызэ-лъэlуат Іиманыншэ еджапlэр къыщызнэу мыдрисэм сыкіуэну. Арщхьэкіэ щахуэзмыдэм, сядэм гущіыхьэ щы-хъуауэ щыму щысащ тэлайкіэ, хэп-

льзу. Сядэр ежьэжри, шэджагъуэ нэу-жьым ди пщ!антэм къыдыхьэри къэжым ди піціантэм кыздыхызун кыз-джащ Ибрэхьим. Іуэхур зытытыр сянэм щыжриіэм, ди унэм кызіщіыхьаці. Унэ лъэгум тещіыхьауэ сызыхэль піэм нетіысэхаці, дахащізу си натіэм теІэбэри жиІащ:

- Хьэуэ, Іэдэм, уплъыржьэркъым. Ущіэгузэвэн щыіэкъым уэри, Тіабыху, уи щіалэм лажьэ иіэкъым. Аращи, пщэдей щышіэдзауэ унакіуэ хъунущ еджапіэм, - жиіэурэ къотэджыжри сянэм зыхуегьазэ:

Зэран фыхуэмыхъуну сыволъэly Мыр къызыхуигъэщ ар еджэнырщ.

Сянэм зыри жимыlэу жыхэфэгум тетт, и luтlыр и ныбащхьэм щызэблэ-

3ыри жыпІэркъыми, ТІабыху?

Сыт жысlэкlэ, и адэм иубэрэжьат, ыху мыхъужыным хуэдэу. Итlани цІыху мыхъужыным хуэдэу. ИтІани къытхутегъэхьакъым мыдрисэм кІуэ-

ну. Мыдрисэм сызэрыщеджар икъукlэ къуажэ еджасэбэп къысхуэхъуат къуажэ еджа-піэм сыщеджэнымкіэ. Щіэх дыдэу сесат іэлыфбеищіэмкіэ тхэнми сесат Іэлыфовищіэмкіэ тхэнми еджэнми. Сызыщыгъуазэ хысэлымгкіи хуиту сщіат зэхэлъхьэнри, зэхэхынри, гуэшынри, гьэбэгъуэнри. Абы къыхэкікі, мазищ фізкіа япа классым Сыщемыджауэ, етіуанэ классым Иб-

сыщемыджауэ, өтгүнгө классым ир-рожым сыщегьэтінскы. Ещанэ классым сыщіэсу, гьэ еджэгьуэщіюм щіэддэжа кырдейуэ, Щоджэнціыкіу Алий ныщіохыэ ды-зыщеджэ пэшым. Абы кырджеіэ Ибрэхьим и піэкіэ дригъэджэну къа-

КъызэрыщІэкІамкІэ, Ибрэхьим зыгуэркіэ ягьэкъуаншэри зыбжанэрэ район ОГПУ-м ираджат, еджапіэм щылажьэ мыхъунуи егъэджакіуэ щылажьэ мыхьунуи егьэджактуэ лэжьыгъэр ІэщІахат... Арати, ди къуажэ дэт пэщІэдзэ еджа-

пІэр илъэсищым къэзухат

ЩОДЖЭНЦІЫКІУ Іэдэм.

ЩОДЖЭНЦІЫКІУ Іэдэм

Щхьэгъубжэ нэху

Повестым щыщ пычыгъуэ

ЦІЫХУР балигъ мэхъу, щіэныгъэкіэ зиузэду, Іэщіагъи егъуэт. Сыткіи хуэщіауэ и гугъжу, гъащіэ гъуэгуанэм тоувэ. Алхуэдэу щыт пэтми, гъащіэм щиіэну увыпіэр зыхуэдэм щегупсысыр зымащіэщ. Абы гу лъригъэтауэ къыхуэзыгъэуш гуэр ціыхуи пізжу, зэхэщіыкіышхуэ яізу, куэд я нэгу щізкіауэ псэуфхэр гъащіэ гъуэгу гъусэ зыхуэхъуа ціыхухэри я фэкіз зэрызэмыщхым хуэдэ къабзэу, абыхэм яіэн хуей гъащіэ увыпіэм зэрегупсысри зэтехуэркъым. Зым папщіэ гъащіэ увыпіэр гурыхъ-дэзыхэх лэ-жыгъэ къудейщ. Нэгъуэщіым папщіэ - лэжьыгъэ гурыхъ-дэзыхыхым щіыгъу уіэн хуейц щіапіз, уна зајузэлащ, пхымыдзыща къуажэм дэту. Ещанэри хущіокъу ищіэшхуи щымыізу, щіыхь іыхьэнши зи-мыщіу гъащіэр ихьыным. Нэгъуэщіи щыіэщ, гугъу-ехьхэм защимыдзейуэ, гъзунахугъуэ гуащіэхэм гъащіэр щихь зэпыту. Алхуэдэр гъащіэ гъуэгуанэм гъзыша хээл-щэнри гуращэ хэхари зыхуэдэр егъу-нэху фіыщіэ лейри фіэмыіуэхуу, гупсэхугъуэми хуз-мыпабтъзу...

наху фівіщія леири фізмыіуэхуу, гупсэхугъуэми хуз-мыпабгъзу... Мысхьуд и фізіц дыдзу гугъат щізныгъз ищхьз зригъзгъузтыну. Пэжу, зыгуэрхэр запкърих-зэп-кърилъхьзу, Іэпэ щабагъэ лэжьыгъэм дихьэхми, а щізныгъз ищхьэм къритыну ізщіагъэр зыхуэдэм зэрегупсыса щыізтэкъвим. Ар дэнэ къэна, зэрылэжьэнум гурыхьагъ-дэхьэхыгъэ хуиІэми хуимыІэми къыфІэІуэхуатэкъым. Арауи къыщІэкІынт щІэны-гъэ ищхьэ зригъэгъуэтыну ищІа мурадым ар ап-хуэдизу тыншу къыщІыпыхужар...

куэдизу гыншу къыщышкужар... «Дыгъэм пшэ техьэк!э, ар унк!ыф! хабзэкъым!» - емыгупсысыхэми, и гум жи!э зэпыту, Мысхьуд, жьыщэти, мып!ащ!эу дыхьат колхоз пщ!ант!э хуитым.

- емыгупсысыхэми, и гум жиіз эзпыту, Мысхьуд, жьыщэги, мыпіащізу дыкьат колхоз пщіантіз хуитым. Ар япоплъз и лэжьэгъу шофёрхэм, завгарыр къэсу унафэ къахуищіыным.

Дыгъуэпшыхь къищахуа «Ленин гъуэгу» газетыр гуфіакіз жыпым кърехри льэныкъуэ зрегъэз еджэну. «Тхьэмахуэ» напэ кіуэціым итхам йоджэ. «Пщіэну щхьэпэщ», - жыхуиіз тхыгъэри щіеджыкі. «Дэнэ сыт къыщыхъуа», - жыхуиіз тхыгъэри щіеджыкі. «Дэнэ сыт къыщыхъуа», - жыхуиіз тхыгъэри щіеджыкі. «Дэнэ сыт къыщыхъуа», - жыхуиіз тхыгъэри шіеджыкі. «Дэнэ сытым еджэми, абы и гур зыініть гупсысэ-хэм нахъри ягьэпльыржьэр мыхъумэ, зэрытепыіз щыізтэ-ктым. А здэплъыржьэрым, игу къокіыж Лауцэ и анэ дэльху уэрэджыіакіуэм жиізгъа псалъэхэр: «Уи зэфіакіым ельытауэ, уи гур зыкізрыпщіа лэжьыгьэм хуэунаті ум мурадыр. Уи зэфіакіым игьэнахун хуейщ уи гугъэ унэр!»... Арыххэу Батыр и псалъэхэри абы игу къокіыж: «Уи гурыхуагъэ зэфіакіым къару ептыфма, уи гъащіз мурадыр мацхьэтьубха нэху, я нэхь щыкіыфіми уи гур игъаплъзу, уи лъэр щіпъэкіть и псалъэхэм я закъуэтэкъым нобэ мыстьуд зыгъэпльыржьэрыр.

Сытуи щрети, и гур зыхуеіэм тещіыхьауэ, ізщіагьэ игъуэтауэ ельнэтэж. И акъылым жиіз къудеймкіз мыхъуу, и гум и макъми едзіуэжу къыхихащ зэрылэжьэну ізщіагъэр. Демазэ Батыр зэрыжиіащи, абы и гъащіэр дяпэкіэ нэхь зыщихь хабзэр гъузгурщ. Псэльэгъууи, гупсысэгъууи, чэнджэщэгъууи

кіз мыхъуу, и гум и макъми едзіуэжу къыхихащ зэрылэжьэну Ізщіагъэр. Демазэ Батыр зэрыжиіащи, абы и гъащіар дялякія нэхъ зыщихь хабзэр гъузгурщ. Псэльэгъууи, гулсысэгъууи, чэнджэщэгъууи а гъузгум нэхъ шиіэр машинэрщ. Аращ ар дялэкі и хэхауз гурэ псэкіз нэхъ загугъулхъэр, фіым худэллъейуэ, хъер къыпигъакіузу... Мысхъуд Джэдыкъуэ кэхажэм щылэжьэн и мураду къыщигъэзэжам, абы ину къыщыгуфіыкіат колхозым и унафэщі, езыр зи гъукіэгъэсэну щыта Хьэціыкіуи. Ауэ а лъэхъэнэ дыдэм колхозым и инафэщі, езыр зи гъукіэгъэсэну щыта Хьэціыкіуи. Ауэ а лъэхъэнэ дыдэм колхозым иіэтэхьым мысхъу къышышіальхы муэдэу зы машинэ хуит. Трактор пщыкіублри, хьэлъэзешэ машинэ хуит. Трактор пщыкіублри, хьэлъэзешэ машинэ тіощіри яіэщіэльт механизаторхэмрэ шофёрхэмрэ. Къмцыынэмышіауз, машинэхэр зэрылэжыхьат, дэтхэнэ зыри зэгъэлэщын хуейуэ. Абы къыхэкікіз, зэ зыціыпіэ ягъакіуэм, зэми и мыіэщіагъэ лэжыыгъ къратурэ, ар ізкіуэлъакіуэ яхуэхъуат механизатор ізщіагъэ зыбжаням. Хуиту ирилажьэрт иджы бультоэрным, катокми, грейдерми. Къыхуащі и унафэу ляжьэрт, хэплъыхы мыхъэмышхи имыізу. Ауэ, илъэс ныкъуэм нэблэгъау зэрылажьям, игу гъэтіылтыэ заразы ирихъуатэкъым ар и лэжыыгъэм.... Машини къратауэ, езыми: «Мис иджы наіруз угъэунхунщ си зэфіэкіыр здынэсыр!» - жиізу игурэ и щхьэрэ зэтелъу лэжьэн щіндзат. Аршхьякі шхьэжэ удын хуохъу іулъхьэ тыныр - яіэщімпъхьэн хуей хъурт завгарми, автоспесарми, дагъэгьосын хумыгьэ-хъуами. Абы къыхэкікіз гуфіат дзэм къулыкъу щищіну ираджуу къыбар къышаргъэціам... Ежьэным махуищ фіэкіа имыізжу, тредзэри Налшык макіуэ, Лауцэ зригъэльагьун, зэрежьья и ихыбар иригъэщіану. - Я ди Тхьэ, мы къыгхуякіуа! - жеізри Гумц

тылышык мактуз, лауцэ эриг вэтваг вугу, зэрежвэй и жъыбар иригъэщэну. - Я ди Тхьэ, мы къытхуэкlyap! - жеlэри Гуащэ щюж сенэм, бжэlупэм къыlухьа Мысхьудыр илъэгъуауз. - Лауцэ! - маджэри фэрыщыгъэр къебэкіыу гуфіагъэфэ зытригъэуауэ унэм ешэ Мысхьудыр. Ар пэщіокіуатэри и нэгум йоплъэ, зызэщіепхъуэтри

Іэ делъэ ціалэм. - Аіей гущэ, дунейм утетыж, Мыс-

хьуд?
- Уэи, сытетмэ, - ерагъыу къыжьэдеш щіалэм

- 7-оп, сытегму, - еры выу къвижоздеш щталям.
- Атіа, зы псальэ нахъ мыхъуми, сыту думыгъащіэрэ уздэщыіэм и хъыбар?
- Уэи, хущіыхьэгъуэ симыіа... Итіанэ, си лэжьыгъэр зикі зэфіэмыхьэурэ сыпальтащ.
Гуащэ и фэрыщіыгъэ псалъэхэр зэпыуауэ зеіэжьэ. Лауцэ къыщіэкімэ, зэран хъуну илъытэу унэм

Лауцэ зэхихакlэт Мысхьуд и макъ. Къыщlэлъэтыну лауца захихакіэт мысхьуд и макъ. къыщіэльэтыну кьазырт ар пэшым. Ауэ ерагъкіз зиіыгьт, анэ шып-хъур Мысхьуд бгъэдэкіыным пэплъзу. Арати, Гуаща унэм зэрыщіыхьзу, Лауца къыщіокі. Фіэмыіуэхуфэ зытригъзуауэ бгъэдохьэ щіалэм. Мысхьуд зэуэ зыкъ-реч, зыгуэр къејунщіа щіыкізу зыкъедз. Ауэ Лау-ца зэрыгуфіэгъуэншэм гу лъитауэ, зызэщіиукіауэ ерагъкіз зеіыгъ. А тэлайм зэіуоплъэри зэхуонэху щіз-гуфіыкіых

ерагъкіз зеіыгъ. А тэлайм зэіуоплъэри зэхуонзху щізгуфіыкіыу. Арыхэу Мысхьуд зедзри, Лауцэ бжэшхьэіум къытрепхъуэтыкі. Хъыджэбз ціыкіуу фізкіа къызэрыщыхъу щымыізу, зэщіикьузауэ егъэкізрахъуэ. Лауцэ абы ізщізхуну икіи дэыхатэкъым, ауз: «Сыт пщіэр, Мысхьуд, уй шхьэр унэзэнші» - жиізу щіалэм и пщэм зришэкіауэ зрекъузыліз. «Сыту льэщ атіз! Сытуи жыр защіз и Іитіыр»! - къольэт хъыджэбзым и гум гушхуагъэ псалъэхэр. Ауз ззуз къыходзэкъыкі и гур, пщащэм и гурыфіыгъуэр игъзупщіыіуу. И губгъэныр кърикіуту дыджу зэрыхъущізну псалъэхэр ззуз къеблат, бгъэгум щызэрыпіьтіу, щызэрытэлпъу. Аршхьакіз Лауца хульокі имыгъэпхырыщэу зэтриіыгъэн къебгъэрыкіух губгъэныр: сытуи щрет, сыт зэмани дрекі, сыт хуейми ирещхьзусыгъуз, пъагъунльагъу къудейкъым ар къыщізкіуар...

уэ сэ слъагъум. - Емыкіу лъэпкъ злэжьыркъым, Лауцэ, - зэрены-къуэкъу щымы!зу еут!ыпщыж хъыджэбзыр. Еу-т!ыпщыжри зеплъыхь, Гуащэ къак!элъыплъауэ и

гугьэу.
Тегушхуауэ, и гурылъ псори кърикlутыным хуэщlауэ къэкlуат Мысхьуд. Аршхьэкlэ: «Куэдщ иджы! Сыутыпщ!» ткімигъэ хэлъу Лауцэ зэрыжиlам щlалэр ззуэ игъэщэбат. Лауци фјэфіыщэ хъуатэкъым апхуэдизу Мысхьуд зэрыжыlэмыдаlуэр. «Емыкlу лъэпкъ злэжьыркъым!» - жимыlэу тету иlыгъамэ нэхъ къищтэнут. Иджы тlуми я напіэ зэхуаlэту зэп

нэхъ къищтэнут. Иджы тіуми я напіз зэхуаізту зэпльыну дзыхь ямыщіў зэхущытт. «Хьзуя, - игукіз жеіз Пауцэ, - сянэ Къантіасэ жиізр зэрыпэжыр хьэкъщ: «Балигъ ухъуащ, си хъыджэбз. Умыщіэххэу унагъуэ уихъэнкіз хъунущ. Пхьум я натіз къритхар аращ - зым къалъху, япіри, хамэ унагъуэм йохьэ. Нэрыбгэшіз яхуохъу, япіри, хамэ унагъуэм йохьэ. Нэрыбгэшіз яхуохъу, ябы папщіз и гуащар анэ пэльытэу жаіз, тхъэмадэр адэ хуэхъуну ягъзіу. Алхуэдэу хъункіи мэхъу. Ауэ ар зэзэмызэщ. Зэпсэгъуу къыщіидза ныбжышіитіым я гур льагъуныгъэ пэжым зы зэхуищіамэ, нысэм гущіагъщіэль нэсу хущытыр щхьэгъусэрш, Ар уи шхьэм и гъусэ щыхъуакіз, уи гъащіз гъусэри аращ, - жиіэрт Къантіасэ. - Ауэ щыхъукіз, уи щхьэгъусэр къэзылъхуу зыпіа Іыхьлыхэр зыщумыгъэгъупщэу,

псэгъу пхуэхъуам хуэlэтыф уи гухэлъри гульытэ нэхъыщхьэри... Сыткіи хуэдэхащіэ абы, уи щіэщыгъуагъэр гухэхъуэ хуэпщіу. Ущіэмыгъуагъзо зэи псэгъум и тэмакъ: «Уэ уджатэмэ, сэ сытопщі» - жыпізу. Дыджу уи жъвр защіэлтыу, щыхуейми щыхуэмейми, думышхыхь. Ліы тэмакъкіэщіыгъэм хуэакъыл, и лэжьыгъэм уригупсэхуну зыльэгъэкі... Зы тіэкіунитіз нэхъ мыхъуми, актыл зиіэліым а фіыгъэр къигъэнэнтьым гульыгэншзу... Ліыр щыкъуаншэми, губжьрэ гужьгъэжьрэ мыхъуу, зыльэгъэкі. и актылый пульыгэншзу... Ліыр щыкъуаншэми, губжьрэ гужьгъэжьрэ мыхъуу, зыльэгъэкі уи актылра шыіагъэ хэхакіэ зебгъэціыхужыну... Щысхь уи щхьэгъусэм, хуэгумащізі» - жиіэри Лауцэ игу тіысыжауз шытат зытэлайкія. Аршкъякіэ къыхопізскіукі аргуэру абы и гур: «Езыр іейуэ мыгумащіні» Къэскіат Лауцэ и фэм зихъуэжу, ауэ зигъэlуатэкым, зиіыгът и гур захумщіыжыпауэ.

Хъыджэбзыр арыххэу зэрыпіейтеям гу лъитауэ, къопсальэ Мысхьуд:

- Сыт, Лауцэ, апхуэдизу ухэзыгъаплъэр?

- Уи гумащіагъэрщі... Илъэсым нэблагъякі, Налык узэрыдэкіыж лъандэрэ, махуэ къэс къысхуэптха письмохэрщі - Хъыджабзыр и анэм къыкриізгъа дущігъэхэм ебактуэу и шыіэншагьэр къызэребгъэрыкіуэм гу лъитэжа пэтми, къызэтемыувыіэжыфу къыщіетъу и шхыдэм. - «Дыгъэм пшэ техьэкіэ, ар ункіыфі хабэзкъымі» - жыпізри зыбгъэбэзхыжащ, ущыхэтыр сымыщізу!

- Япэрау, зы илъэс ныкъуэщ дэкіар Етіуану, зы мазэщ дызэхуэмызэу дэкіар. Ещанзу, зыбжанэрэ унэкіуажащ куражым ужькіэщ уи хъыбар щызэхэсхар...

Уэ.. м... м... ягъэ кіынтэкъым зыкъэзбгъэщіамэ...

«Піым и тэмактым ущіэмыгъзарогь ушыракатьуарам... «Ар си щхьэгъусэ, хьэмэрэ къысхуутумащіз!», - къысхотъта аргуэру лауца и гума нэми и псалъзхэр, ауэ и тэмакъкізщіьгыра къыфіопсалъз: «Ар си щхьэгъусэ, хьэмэрз кыысхуутумащіз!», - къысхотъта аргуэру гыыдэмыплъейуз, и щхьэ ехьэхауз здэцытым. - Шэчхэмылъу, сынокъуншактыр энгьэ утэлайкіз, и жыібр куарс и къуаншагъэмкіэ зызумысыжын къудейуз аракъым, - и псалъзхэр зэнгьэу тэлайкіз, и жыібр куарси и кызарышымт.

- Сожьз, Лауцэ, къысхуэгъэгъу, - къопсалъэ Мысхьуд. Хыджэбзым и цхьэр эзуя къогсынын къудейуз аракъым, - и псалъзхэр зэнгь у тэлай

ырджэозым кырауындык тур эрлг болдо Лауца ээрэнцымт. - Сожьэ, Лауцэ, - къыжьэдеш Мысхыуд. Хъыджэбзым и шхьэр зэуэ къеlэт.

Сожьэ жыпіа?

Дэнэ уздэкіуэр? Дээм сокіуэ къулыкъу щысщіэну. Дээм сокіуэ къыщолъэт. Зыгуэр къеіунщіа щіыкізу Лауцэ къоскіэ.

- Пщіэрэ, - жеіэ Мысхьуд, Лауцэ къызэрыщтам гу лъимытэу, - Быртіым дыгъуасэ ежьакіэщ, си гур іщэхащ. Мысхыуд, дауэ жыпІэфрэ апхуэдэу?

Сыту

абы и натІэ къритхар пщІэрэ? Сыту щытми, Ана.

дзэм яшащ... Дзэм кіуэныр фызышакіуэкъым... - Тіури зыщ Быртіым папщіэ! Апхуэдэр пхъэмыфщ,

- Пури Зыщ выргым папцаз клауэдэр гасэмындад, псыми щимыльафэу, мафіэми имысу...
- Хьэуэ, Мысхьуд, - Іэпеуд псальэр хъыджэбзым, гущіэгъуншэщ дзэм кіуэм папщіэ «Си гур тепщэхащі» - жыпіэныр.
- Уэи, мыгущіэгъуншагъэ атіэ. Куэд щіат ар дзэм кіуэч зарычуейла Ауз шхьэусыгъуз Ізджэ към-

Уэи, мыгущіэгъуншагъэ атів. Куэд щіат ар дзэм кіуэн зэрыхуейрэ. Ауэ щхьэусыгъуэ Іэджэ къигъуэтурэ, зыпигъэ!эщіащ. Иджыри хэтащ ар мыкіуэну. Ядэри езыри Іэджэм елъзіуащ къагъэнэну. Уеблэмэ, Іулъкъэ ятыну хэтауэ жа!э...
 Лауцэ щым дыдэу гузавэрт, зэхих щымы!эжу. Мысхыуд и псалъэри зыщіып!э дэгуу, зэхэщіыкіы-тыуэншэу къи!укіыут иджы зэрызэхихыжыр.
 Уэи, сэ абы сыхущіэджэу е си ней щыхуауэ

- Уэи, сэ абы сыхущ!эджэу е си ней щыхуауэ армыра. Ауэ сытми хуэфащэу зэрагъак!уэм тежыс!э къудейщ.

Лауцэ зэрыщымт. Абы зыри фlэlуэхужтэкъым. Лауцэ зэрыщымт. Абы зыри фізіуэхужтэкъым. Пщащэм игури и псэри зэщіащтат гузэвэгьуэ щізіокіз Мысхьуд и псальэхэм - «Дээм сокіуэ къулыкъу щысщізну», - зэрыжиіам. Еуэнурэ ежьэжынущ. Къигъэзэжыни къимыгъэзэжыни!. Сыт жиіэр?! Дауэ и жьэ къекіуа! Зэм зыхуошхыдэж, зэми дзыхьщіыгъуэджэ щізіэм зэщіетуліз хъыджэбэыр. Ауэрэ, уэгъу щіанэ хупіами ярейуэ, зэщіохуліэ и ізпкълъэпкъыр. И фэр шэхуу покі. Зэфізкіи ліэкіыныгъи хэмылъыжу зэфіоутахэ. И піз имытыжыфу зыщричым, и щхъэр мэуназэ, ауэ зиіыгъщ лъэныкъуэкіз емыщізу. Гу лъызыта Мысхьуд жеіз:

Зэщхьэгьусэ-зэпсэуэгьухэм я гьащіэм щильагьу мыхъумыщіагъэ къомым езыр ебакъуэу, а Лауцэ насып хуэхъуфыну піэрэ?..

*** -

ЩОДЖЭНЦІЫКІУ Іздэм

Дэ хъуэпсанізу gulэр ЩІыгу насыпым лъзіэсынщ

Сыплъыхъуэрт

Сыплъыхъуэрт си гум сыхуимыту. Узмыбжыхауэ си щыуагъэу. Уи кіуапіэм куэдрэ схьащ сытету, Сыпхуэзэххэнуи сымыгугъэу.

СыкІуэжми унэм. зызмытІэшІу. Сыщыст сыщатэу – сыпхуэгухэу... Къос гъатхэр аурэ. Дунейр

лщіыпщіу Мэгъагъэ, плъагъум нэр піэпахыу

Арщхьэкіэ си гур зэрыщіыіэт, Схуэмыхъуу гъатхэр гурыфіыгъуэ. Дэнэ сыкіуами, уздыщыіэт, Здумыхьу щытми зы іуэху щіэгъуэ.

Хъуат уэркіэ си гур хьэжэпхъажэ, Хуэнэхъуеиншэу лъагъуныгъэм. «Ерыщым щхьэлыр егъэхьэжэ!» -Жысіэу, сытету схьырт си гугъэм.

А ерышыгъэрш зэхүэпабгъэү Зэпэіэщіахэр зы зыщіар. Сынасыпыфіэщ иджы слъагъуу Уи нэкіу фопіытіыр, ниті

пщІыпщІар.

ЩІэрыщІзу гъэгъэн лъыбогъэкІ

Уэрэд схужыпізу седзіуакъым, Укъысхуэгуфізу слъагъуххакъым. Е си гум хыхьзу псалъз щыпкъэм Уи макъ схуэбгъэјуу зэхэсхакъым.

Ауэ спхыкіауэ си гум ищіэрт Зишыі зу тпэплъзу ди зэіущі эр: Услъагъумэ - плъапіз уахуэхъунщ, Уи псалъэм си гур хигъэхъуэнщ.

Удыгъзу жајзу зэхэсхакъым, Ауэ къащіехыр нур уи нэгу. Къызэрызжаіэмкіи, угъатхакъым, Ауэ мэгъагъэ къоплъым игу.

Схьырт гъащіэр щіыіэу -

гухэлъмыщіу, Гум зызщіихынуми - хуабэ щыщіэрт. Хьэлэлу Іуэхур злэжьт хэзгъэщіу, Гухэлъ щіэщыгъуэр зыхэзмыщіэу

Ауэ, гувами, - дыгъэр носри, ЩІымахуэр гъатхэм зэрехъуэкІ. Апхуэдэу си гум укъыщопсри ЩІэрыщІэу гъэгъэн лъыбогъэкі.

Гугъэ

Пшапэм вагъуэ хэлыдахэр Уи нэр ару къысфіэщіат, Ауэ уи нэм хуэзгъэдахэр Нэху зэрыщу сфіэкіуэщіат.

Зи изыгъуэ мазэ нэхури Сэ уи нэкіуу къысфіэщіат, Ауэ сфіэщіа а напэхури Нэху зэрыщу сфіэкіўэщіат. Нэху зэрыщу дыгъэр пщІыпщІу Тэджри – уэру къысфіэщіат, Ауэ пшапэм кіыфі зэрищіу, Дыгъэ гуэрри сфіэкіуэщіат.

Си псэ, вагъуэу умыжыжьэ, Мазэу махуэм умыбээх. Уэгуми дыгъэу ужьэражьэу Усхуимыту, щІылъэм къех.

Вагъуи, мази, дыгъэ лыдри Мис итіанэ къытхуепсынщ, Дэ хъуэпсапізу диіз куэдри Щіыгу насыпым лъзізсынщ.

Сигу уилъ зэпытти, узымейуэ Къыхэхуэххакъым зикі си пщіыхь. Арщхьэкіэ бгыщхьэ дэкіынейуэ, Арщхьэкіэ огыщхьэ дэктыпелуэ, Бгым сыдэбгъэкіыу гъащіэр сохь.

Сыжейми, пщіыльны, ,... Уафэгу нэхунэр пщіыгъу къысфіощі.

Услъагъумэ

нахуэу-уафэхъуэпскіыу, Щыбопхъуэ си нэр, сигу хогъэщі.

Щіысфіэщій щыіэщ уй жыіэгьуэр Псынэ бээрабэзу сигу щежэх, Ауэ уй псалъэр уафэгъуагъузу, Гухэщіу си гум щоужьых.

Итіани гугъэм сиіэтауэ, Бгъэ дамэ лъэщкіэ сыныпхуехь. Ауэ гугъапІэм сихутауэ Щысфіэщіми, сщіыркъым уэркіэ

Уэ зырт си гугъэр гъатхэ хуабэу Гурыщіэ нэхукіэ щіызэіусхар Ауэ си гъащіэр уэ бгъэибэу, ГущІыІагъ уаещ схуэбухар.

Уэрэд

Пшэ Іувхэр дыгъэм зэпхесыкІри Уэгу лъащіэм нуру егъэнэху, Апхуэдэу си гум ущохъуэпскіри Мэлыд гурыщіэр, сыпіуплъэху.

Бгы лъагъуэр бгъуэщІым ежэхащи, ЩІыгу тафэ гъуэгуу зеукъуэдий. Пхуэсщіа гухэлъым зызэіуихащи, Ар хуэІыгъынкъым зы лъхудийм.

Си гугъэр гъащІэм и Іэмыру, Насып нахуапІзу пыбгъзнащ. Гухэлъ нэхугъэм ар и нуру, Уэрэд мыухыу сигу къинащ.

ГурыщІэ нэху

Жыжьи благъи къысхуэмыщІзу, Си насыпым сыпэплъат. Лъэр зыщысчым – шагъдий гуащіэу Сигу илъ-ипкіым – ар щилъат.

Ауэ зэкіэ гуштэпкіыгъэ Пшагъуэм си нэр къысфіышипхъуэрт. Хъун-мыльу.... Сщіам имыщізу, сфіызэщіэщхъуэрт.

Усыгъэхэр

СфІызэщІэщхъуэрт - Іэнкуныгъэ Пшагъуэ Іувым сызэпхихыу, Хы къубийуэ зи жаныгъуэ Лъагъуныгъэ макъ зэхэсхыу.

«АтІа, сытыт сызыпаплъар. Лъагъуныгъэр сэ къызэджэм?» -Жысізу щытми, сигу зэщіэплъэр Хуэжэрт щтэпкіыу гурыщхъуэ Іэджэм.

ЖиІэрт си щхьэм: «Гугъэ делэр И гухэлъкіэ насыпыншэщ. Хуэмышэнум кіэлъыбанэу Насыпыншэу мэхъу ар икіэ!».

Шхьэм и жыІэр гум имыдэу. щхвэм и жыгэр гум имыдзу, Гухэлъ мафіэр зэщіегъанэ, Нэхъ щытыхукіэ гуащіэ фадэу, ЗэщІост нэхъри, нэхъ нэхунэ

Гъэгъа напІэ пылъэлъахэм хуэдэу, Си щІалэгъуэр яхьащ

гъэхэм псыншІэу. Уэ сыноплъри – пхьы зэпытщ мыхуадэу,

Япэу гъатхэм сфіощі иджы . ylyщlэy.

Уи ныбжьэгъу бзылъхугъэм уащыхэтым, Уэ псей щхьуант!эу абы уакъыхощ: Уи щ!алэгъуэр гу щ!эщыгъуэу

Уи ныбжьэгъухэм пщІащэр япощэщ.

Махуэ уэмым ещІыха жыг хьэлъэм Салъкъын псыіэм пкъыщіагъ

Си гур щыгъуми - гуапэу укъысіуплъэм, Си гухэхъуэм къару егъуэтыж.

Дыгъэ гуащІэм и бзий пщтырхэм

щіэту Къурш уэс, мылхэм нэпс щіагъэкі, Мажэ піащіэу ахэр щіы къэуату, Жыги гъави псы къарум ягъэкі.

Уэращ апхуэдэу си гур

зыхуэпіашіэр: Мыувыі эжуи уэрэд зыхужысіэр, Уэ зырщ хуабэ зыщіыр си гурыщіэр, Мыкіуэщіыж гухэхъуэу уэ зырщ

Си щіалэгъуэ блэкіам къигъэзэжу Гъэгъэжыну къыщіэкіынкъым, сошіэ.

Ауэ сыткіи гъатхэ гукъыдэжыр Къызот гуащіэдэкіым, ліыгъэм

Гъунапкъэ и Іэкъым

сызыщІэхъуэпсым: Зэм ар мэпхъашэ хуэдэу ліыгээм. Зэм ещхьу гуапэщ ар псынэпсым. Зэм зыхуегъакіуэ гущабагъэм.

Зэм мэзым зысхьмэ сфіэфіт сыщІэпхъузу, СыщІэхутэну ажэгъуэмэу,

Гъатхэм нэхъ пасэу - ягу хэзгъахъуэу Зестынут цІыхухэм сэ пэрымэу.

Зэм хьэцыбанэу сфіэфіт

сыгъагъэм, Нэхъ мэфікіэ ціыхухэм ягу

згъэнщіыну... Арыххэу си гур плъыржьэрыгъэм Зэщіещтэ – усэ зыщищіыну...

Ирех щіымахуэр щыму губгъуэм, Гъащіэншэ пфіэщіу зэтелът и нэр. Арщхьэкіэ куууэ уэс щіагъ игъуэм Щехъумэ щіылъэм бэвагъ щіанэр.

Си гур шымами ехуэхауэ. И піалъэ къосри зэщіохъуапскіэ. Зыщіэхъуэпс іэджэм къыхихауэ, Мэбзабзэ гуапэу ар уэрэдкіэ.

Бжьыхьэ хадэ

Игу илъщ а хадэм зызэщ ихыу ьэгъауэ напіэр щиіэтар, Итш и тхьэкІумэм мыужьыхыу Бзухэм я макъамэ щхьэщытар

Иджы и лъхуадэхэр тІыгъуащи, иджаги лыхуадэхэр тыгы зуаци, Жыг уэндэгъуахэм ятохьэлъэ. Бзу ціыкіу лъэтэжхэр илъэгъуащи, Нэщхъейуэ, хъуапсэу хадэр маплъэ.

Фоупс къыпыткіуу мыіэрысэм Дыгъэпс ящіэту кхъужьхэм пфіощі, Ауэ жьы мащіи къащејусэм, А пхъэщхьэмыщхьэ хъуахэр хощІ.

Нэщхъейщ, фізіуэхукъым хадэм

фіыгъуэр - Итынт и фіыгъуэ псори хадэм, Тэлай нэхъ мыхъуми, и гъэгъэгъуэр Игъуэтыжыну ищІэгъатэм!

Гъатхэншэ фіэщіу, хадэ нэкіум Кхъужь хъуахэр нэпсу йоджэлэх, Чыху пціанэр бжьыхьэ

къебгъэрыкІуэм Зэлъа Іуданэу хуещі лэдэх

Анэдэлъхубзэ

Си анэдэлъхубзэ, зэкъым уэ губгъэну

Зэрыпхужаlар нэху къыптемыщхьэну, ЖаІэрт убзэхыну, жьым зэрихьэ бгъэну,

КъалэкІыхьым адкІи сыфІумышыфыну.

Ауэ, зыпіэтащи, бгъэхэм

уохьэуохуэ. Тэрчым и псыпыхуу мыкіуэщінжщ уи псалъэр. **Шууейр и уанэгум нобэ**

щогъэхахуэ, Тхуожумарт сыт ІуэхукІи уэ Іущыгъэу пхэлъыр.

Зашэщіащ уи гъуэгухэм, къэрал Іэджэм нэсу. НэгъуэщІыбзэ жылэхэр зыхэплъхьащ бэвыгъэу.

Фыздопсэу бзэ Іэджэ нобэ зэнэзэпсэу.

Сэри сегъэусэ пхэлъ уи , шэрыуагъэм.

Си анэдэлъхубзэ, узианэщ - ушэ, -Анэр зэи хъуркъым гущэ уэрэдыншэ.

нэхъыщхьэ ХЬЭФІЫЦІЭ Мухьэмэд